

P 400

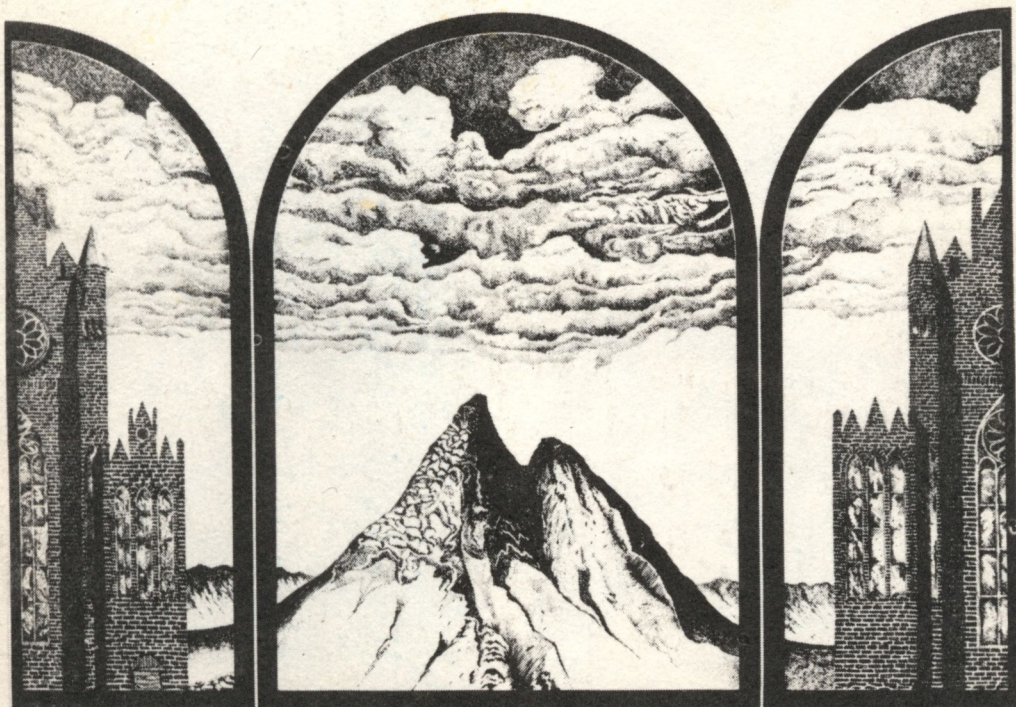
Olto, Kent

'91|6

1991-07-18

Könyvtáros

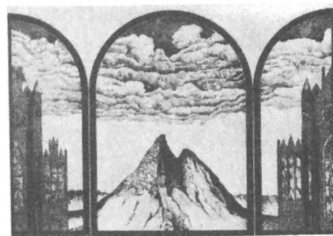

**Képek a Szolnok Megyei
Könyvtár gyermekkönyvtáráról
Híradásunkat
lásd a 340. oldalon
(Révész András felvételei)**

41. évfolyam, 6. szám
1991. május

Könyvtáros

TARTALOM

Bereczky László	Cím nélkül	315
Sonnevend Péter	Könyvtári tennivalóinkról (Tézisek)	317
Gereben Ferenc	Olvasás és könyv a családban. Magyarországi felmérési adatok alapján	318
	Lapozgató	324, 352, 360
Freisinger Jenő	Mi köze a cirkuszi műlovarnőnek a tájékoztató könyvtárhoz?	325
Dr. Tarnay Györgyi	Ifjú „könyvtártudósok” Debrecenben	327
	Köteles példányok – tisztázás és útkeresés. Sonnevend	329
Nagy Attila	Pályakezdők és az MKE	331
	A statisztikai adatokat évente szolgáltató 121 szakkönyvtár 1990. évi fontosabb adatai	332
Eszenyi Miklós	Az első magánegyetemi kezdeményezés könyvtára	335
	Kérdezz – felelek	338, 373
HOLMI		340
LÁTÓKÖR		
Vértessy Miklós	A jóindulatú káderes, avagy egy pálya emlékfoszlányai	342
Hajdu Ágnes	A Corvina-kiállítás margójára, avagy egy outsider utazása Olaszországban	344
Vargha Balázs	Kunszentmiklóstól Debrecenig és tovább... (VIII.)	349
	Egy könyvtáros hazatérése. Eszenyi (<i>Sorsok és pályák</i>)	353
Papp István	Hírek az IFLA életéről	355
Pogány György	Magyar írók élete és munkái	357
Vajda Kornél	Pató Károly (<i>A Könyvtáros galériája</i>)	361
KÖNYVEKRŐL		
	A műszaki felsőoktatás első könyvtára Magyarországon 1735–1985. V. M.	362
	Partiumi könyvesházak 1623–1730. Vértesy	363
BIBLIOGRÁFIÁK		
	A magyar időszaki kiadványok egyedi repertóriumai Pogány	367
	Ady-bibliográfia. Kiegészítő kötet. P. Gy.	367
Arató Antal	Könyvtári munka, módszertan (<i>Könyvtári kiadványok</i>)	369
SZAKMAI FOLYÓIRATOK – HÁLÓZATI HÍRADÓK		374
A lapunk e számában közölt grafikák Pató Károly alkotásai		313

Из содержания

Ferenc Gereben: Чтение и книга в семье. Результаты двух обследований (318);

Dyördy Szuppiz-Tarnaui: Конференция студенческих кружков в г. Дебрецене. О работе библиотечной секции (327);

Miklós Eszenyi: Библиотека первой инициативы по частному университету (335).

From the contents

Ferenc Gereben: Reading and books in the family. Results of two surveys (318);

Györgyi Tarnay, Mrs. Supp: Conference of scientific students circles in Debrecen. Proceedings of the library section (327);

Miklós Eszenyi: Library of the private university venture (335).

Aus dem Inhalt

Ferenc Gereben: Das Lesen und die Bücher in der Familie. Die Ereignisse von zwei Aufnahme (318);

Frau Supp Györgyi Tarnay: Wissenschaftliche Konferenz der Studentenkreisen in Debrecen. Über die Tätigkeit der bibliothekswissenschaftlichen Sektion (327);

Miklós Eszenyi: Die Bibliothek der ersten Privatuniversität in Ungarn (335).

Cikkeink szerzői

Arató Antal, az OSZK munkatársa; *Bereczky László*, a Könyvtáros főszerkesztője; *Eszenyi Miklós*, a Miskolci Bölcsész Egyesület Központi Könyvtárának vezetője; *Freisinger Jenő*, az OIK főmunkatársa; *Gereben Ferenc*, az OSZK KMK munkatársa; *Hajdu Ágnes*, az OSZK munkatársa; *Nagy Attila*, az OSZK KMK osztályvezetője; *Papp István*, az FSZEK főigazgató-helyettese; *Pogány György*, az MTA Zenetudományi Intézet könyvtárának munkatársa; *Sonnevend Péter*, az OSZK fősztályvezetője; *dr. Suppné Tarnay Györgyi*, a debreceni Tanítóképző Főiskola könyvtárosa; *Vajda Kornél*, a Könyvtáros munkatársa; *Vargha Balázs* író; **Vértesy Miklós**, az Egyetemi Könyvtár ny. osztályvezetője

TANÁCSADÓ TESTÜLET

Futala Tibor, Horváth Tibor, Huszár Ernőné, Kiss Jenő, Marót Miklós, Maróti Istvánné, Nagy Attila, Nagy Ferenc, Pogány György, Surján Miklós és Takács Miklós

A szerkesztőség címe: 1145 Budapest, Róna (Lumumba) u. 207.

Telefon: 251-6700; 251-6660; 251-6460/14. és 15. mellék

Kiadja az **Arany János Lap- és Könyvkiadó Kft.**

1055 Budapest, Szalay u. 10-14. Tel.: 112-7870

Felelős kiadó: **Szabó B. István** ügyvezető

Szedte a Fényszedő Központ Kft. (910423/20)

Petőfi Nyomda – 91/120067 Kecskemét, 1991

Felelős vezető: **Sebesvári László** vezérigazgató

Lapunk megjelenéséhez támogatást kaptunk a Művelődési Minisztérium Osvát Ernő Alapítványától és a Magyar Hitelbank Kurátor Alapítványtól Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely hírlapkézbesítő postahivatálnál, a Posta hírlapüzletében és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIR) Budapest XIII., Lehel u. 10/a. –1900–, közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a Postabank Rt. 219-98636, 021-02799 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj 1 évre 624, ¼ évre 312, ¼ évre 156 forint. Egy szám ára 52 forint. Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat. H-1389 Budapest, Postafiók 149.

KÖNYVTÁROS

FŐSZERKESZTŐ:
BERECZKY LÁSZLÓ

Cím nélkül

Volt pedig cím, méghozzá blikkfangos. Csakhogy a szerkesztőség tagjai szerint ilyen címet nem szabad adni egy irománynak, mert érzékenység(ek)et sért.

Valami olyasmit akartam egy jó példán bemutatni, hogy nem történt itt semmiféle nagy változás, hiszen mindenki ott maradt a helyén. A példa nem könyvtári volt, azt már jól megtanultam, nem szabad, tapintatlan módon, igazat írni ismerősökről.

Kisded honunkban a tapintat a divat. Mindenki tapintatos, ha csak nem akarja maga ellen kihívni a közvélemény elítélő szigorát. Mindenki tapintatos! Például a rendőrség. Néhány hónapon belül negyedszer törtek be hozzánk és a szomszédos szerkesztőségekbe. A rendőrség kiszáll, elvégzi a szokásos hókuszpókuszt, összekormozzák az ajtókat az ujjlenyomatok mián, s ezzel be is fejezték áldásos tevékenységüket, jöhet az újabb betörés.

Mindenki tapintatos. Nem szabad ujjal mutogatni olyan emberekre, akik a tegnapi kurzusban összesározták magukat. Nem bizony. Odáig jutottunk ebben a nagy tapintatosságban, hogy annak kell szégyellnie magát, akinek nincs takargatnivalója. Nem szabad senkit se bántani. Kivételt képez a kormány, a generális prügelknábe, időnként illő belerúgni még a kormánypártiaknak is.

Ennyit előzetesen arról, hogy miért nincs címe ennek a bevezetőnek. A továbbiakban inkább örömmöt akarom kifejezni: megjelent egy új magyar folyóirat, a címe *Kelet-Európa*.

Az első szám bevezetőjében *Göncz Árpád* író, műfordító, a Magyar Köztársaság elnöke azt írja: „Örvendetes volna, ha a *Kelet-Európa* című folyóiratot létrehozó szándék – hogy emberi szót közvetítsen, felszín alatti folyamatokat, mélyáramlatokat mutasson fel, tágabb összefüggéseket láttasson földrészünk keleti feléről – megvalósulna.” Erre csak azt lehet mondani, hogy ámen, azaz úgy legyen.

Az új folyóirat első száma parádés szerzői gárdát vonultat fel. A magyarok közül külön említést érdemel *Fodor András* útinaplója 1970-ből, mikor is egy érdekes összetételű íródelegáció tagjaként járta be a nagy Szovjetuniót. Valahol azt írja, hogy tizenhét éves korában abbahagyta a prózairást. Erre a kijelentésére élő cáfolat – többek között – ez a naplórészlet is. *Fodor András* a magyar próza klaszszikusa – vállalom ezt a merésznek tűnő kijelentést: naplója, ha majd teljes egészében megjelenik, a *Mikes Kelemen*, *Bethlen Miklós*, *Széchenyi István*, *Illyés Gyula*, *Vas István* neve fémjelezte memoáriródom egyenrangú tagja lesz. Nem ilyen fajsúlyú, de önmagában is nagyon érdekes, gondolatébresztő és meditációra irritáló *Göncz Árpád* 1956-os visszaemlékezése. Kitűnő magyar esszék (*Ördögh Szilveszter*, *Csűrös Miklós*) mellett cseh, szlovák, lengyel, magyar versek, román, jugoszláv, bolgár tanulmányok találhatóak a nagyon nivós, izgalmasan érdekes füzetben.

Az örömöm azonban nem teljes. A *Kelet-Európa* című negyedévenként megjelenő fo-

lyóirat szerkesztője egy bizonyos *Wintermantel István*. Olvastam néhány „kritikáját” a régi *Népszabadságban*, például az *Esterházy Pétert* agyonütni kívánó ledorongolását. Érdeemes a könyvtárban fellapozni a nem is olyan régi újságokat. Persze, fejlődünk, örökösen fejlődünk. Ezt tudjuk a fokszi-maksziból, amelyet mindahányan – én piros diplomával – kijártunk. Wintermantel bizonyára kitűnően beszél „szovjetül” (ezen belül oroszul), de mi más predesztinálta még ezt a hajdani elkötelezettet, hogy főszerkesszen egy új magyar folyóiratot? Az állítólag MDF-es kultuszminisztérium főszerkesztővé ken fel egy sokszorosan kompromittált egyént. Úgy tűnik, nincs más, kicsi a választék.

Már ezt is félve írom le, hiszen fő a tapintat. Isten őrizz megbántani valakit a múltjáért. Ez az egész wintermanteles *Kelet-Európa* csupán egy jellemző jelenség. A baj nagyobb, általánosabb. Most nézem éppen a ZDF-híradóban, hogy a volt NDK-ban 100 000 hivatalnokot függesztettek fel állásából. Ezek persze mind pályázhatnak régi posztjukra, de *nem jár nekik automatikusan*. Nálunk senki régi kádert nem függesztettek fel – *automatikusan* –, ha egy-egy alkalmatlant olykor-olykor kirúgnak, felhördül és gyilkost kiált a – szintén érintetlenül hagyott – sajtó, mondván, üldözik a szakembereket.

1945-ben igazolóbizottságok kérték számon, ki mit csinált 1941-től 1945-ig. Most? Ott ülnek posztjukon a kommunista rendszer kiválasztottjai – tisztességesek és tisztességtelenek –, a kutya se ugatja őket. A kiérdemesült cinikusok vagy éppen hajdani pufajkások röhögnek a markukba. Most bezzeg nincs igazolóbizottság, pedig a sötétség nem őt, hanem bő negyven esztendeig tartott.

Szó sincs róla, hogy mind a 800 000 párttag csirkefogó volt. De hogy többségük megalkuvó, karrierista, vagy éppen cinkos volt, arra leteszem a nagyesküt. A párttagok szégyenkező része így vagy úgy győzködté környezetét és persze elsősorban önmagát, hogy „falból” muszáj felvállalni a kommunistaságot, mert így sokat segíthet a jó ügyek előbbrevitelében, és még mindig jobb, ha ő van a megcélzott poszton, mint egy ostoba, sötét figura. Az igazság az, hogy igazat mondtak. Tényleg becsülettel szolgálták a jó ügyet, tényleg sok rendes embernek nyújtottak menedéket, és tényleg kirekesztettek sok kártékony pernahajdert.

Ennek ellenére hiányolom az önkritikájukat. Miért? Mert nem csak gazemberek elől halász-

ták el a posztokat, hanem tőlük érdemesebb embereket előztek meg, s ezzel az általuk oly gyakran emlegetett „ügynek” tettek rossz szolgálatot. Ha két azonos képességű ember volt esélyes egy státusra, a nyertes az esetek nagy százalékában a „párt hű fia-lánya” volt. Ezen el kéne gondolkozni valamennyi becsületes hajdani pártkorifeusnak, sőt egyszerű párttagnak is. De hát én nem olvastam ilyenféle nyílt gyónást, még csak szóban sem hallottam. Ehelyett érdemesek és érdemtelenek *ülnek a helyükön*, a cinikusabbja jókat kuncog, a rendesek pedig úgy tesznek, mintha mi sem történt volna. Azokról már nem is szólok, akik most kaszknaknak fel az uborkafára.

És itt jön még egy húsbavágó kérdés. Elvtársaim, uraim – nem is tudom hogy tiszteljem önöket –, a *Kelet-Európára* („Megjelent a Művelődési és Közoktatási Minisztérium támogatásával”) honnan van pénz, amikor például a *Könyvtárosra*, a *Filmvilágra* stb. nincs, amikor az illetékesek állandóan sírnak a pénztelenség mián. Ugyanakkor akad pénz egy új folyóirat gründolására, van pénz télükabátra (Wintermantel).

Kérdezem én, hogy van ez? Nem erről volt szó tavaly tavasszal. A feljelentésben nagy gyakorlatra szert tett sztalinista színekúrát húz az egyik – különben legatyásodott – közintézménytől, az általa az ántivilágban eláztatott ürgepókok pedig munkanélküli segélyért kuncsorognak, bár a kisujjukban több ész és tudás van, mint a nagy feljelentő fejében. Valami nagyon nem stimmel itt. Jó lenne ezen elgondolkodni, míg nem lesz késő.

Ez a helyzet 1991 áprilisában, éppen Szent György napján.

*

Bocsánat és helyreigazítás. Bocsánatot a *Magyar Nemzet repertórium*a című recenzió szerzőjétől kérünk, ugyanis ő jól írta le kétszer is a *Könyvtáros* 3. számában a 181. és 182. oldalon *Szekfü Gyula* nevét, mi bezzeg Szegfűnek írtuk és nem is korigáltuk. Pedig vannak közöttünk történészek is. Elnézést!

Bereczky László

A cikkek és ismertetések szerzőik véleményét tükrözik, és nem képviselik szükségszerűen a szerkesztőség álláspontját. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza

Könyvtári tennivalóinkról (Tézisek)

A *Könyvtáros* ez évi 2. számában közölt *Időszerű könyvtárügyi tennivalók* című vitaanyag szerint a „helyzet változtatást kíván és sürget”. Gondolom, saját fejünkben is. Ezért én is összefoglaltam téziseimet, hátha valaki hasznukat veszi.

1. Sok a „könyvtár”: 15 ezer ilyen-olyan-semmilyen helyett ennek 10–15%-a kellene, de az könyvtár legyen.

2. Véget kell vetni az autarkianak, 10 milliós országgént ne akarjunk mindent magunk kitálalni, megismételni. Legyen világos, mi az, amit nekünk kell (csak nekünk lehet) elvégeznünk, s minden másban kooperáljunk szomszédokkal–Európával–nagyvilággal.

3. Élő állomány legyen a közművelődési könyvtárakban (ma lehet, hogy az anyag fele selejtezhető), ehhez több pénz is; összehangolt gyarapítás a vezető szakgyűjteményekben (ma e téren is két-háromszoros túlbiztosítás van, jó lazán, ahelyett, hogy egy felelős lenne, teljesítménykényszerrel megverve). A könyvtárak vegyék kezükbe a bel- és külföldi gyarapítás, ellátás csatornáit.

4. „Stratégiai célok” csak szolgáltatások lehetnek: 1. ütőképes számítógépes kommunikációs hálózat, 2. célirányos hazai és/vagy

nemzetközileg integrált adatbázisok, 3. biztos dokumentumellátás (online rendeléssel, központi katalógussal, tároló könyvtárral).

5. A legjobb erőket a legfontosabb helyre: a szakmai elitnek legyen presztízskérdés az oktatás és az oktatási segédletek készítése és a megfelelő gyakorlóléhelyek biztosítása.

6. A jelenlegi suskus helyett nyilvános vezető pályázatokat: ezeken a szakmai program, a szervezési készség és az erkölcsi tisztaság legyen a mérce.

7. A mai könyvtári létszám kevés is meg sok is. Az érdemben dolgozókból sokkal több kell, de ez elérhető kisebb létszámmal is. Érelődik a fordulat: lassan drágább lesz a munkaerő, s olcsóbbodik a masina.

8. A nemzeti könyvtár a hazai könyvtárhálózat fejlesztője legyen, szolgáltatásai és kooperatív programjai gyakoroljanak húzóerőt. A nemzeti könyvtár KMK-ja vagy átáll a számítógépes könyvtári hálózat megteremtésének feladatára, vagy lassan el fogják felejteni.

9. Az egyesület és a kamara az öngazgatás eszméje mellett sajátítsa el a rangsorolás művészetét: demokráciát és eredményt teremjen, ne talmi vetélkedést.

10. Sok a szakmai lap, hosszúak az írások, gyakori az önmotogatas. Elég lenne egy-kettő, rövid írásokkal, célratörő táblázatokkal, képekkel, lényegyet firtató kérdésekkel.

11. A társadalom könyvtárképét szolgáltatásokkal kell és lehet befolyásolni. Emellett találjuk meg a politika, a tömegkommunikáció kulturapárti embereit, ők segítenek a könyvtáraknak is.

12. Az állami könyvtárpolitika annyira kell, amennyire a kormányzat pénzt tud adni meghatározó programokra (ld. 3–5. pont), a legjobb fiatal ígéretek ösztöndíjas utaztatására.

Ennyi bizonyára elég lesz, magam örülnék, ha még kijáró tizenhárom évemben a tizenketted – vagy legalább jó részét – megvalósulni látnám.

Sonnevend Péter

Olvasás és könyv a családban

Magyarországi felmérési adatok alapján

„A nemzetközi összehasonlító vizsgálatok adatai szerint a magyar gyerekek olvasási technikája gyenge... A hazai kutatásokból pedig tudjuk, hogy a (14 éves) gyerekek harmada saját tankönyveinek olvasásával is alig képes megbirkózni, hogy a 14–18 éves korosztály 40–45%-át magába foglaló szakmunkástanuló réteg jelentős hányada komoly olvasási problémákkal küzd, azaz dislexiás... A felnőttek olvasási szokásainak változásával párhuzamosan a gyerekek társadalmában is tapasztalunk – a kétségtelenül meglévő pozitívumok mellett – bizonyos értékvesztési tendenciát... A család kulturaközvetítő, szokásokat, vélekedéseket, ízlést alakító és átadó funkcióját kellene a közoktatási és közművelődési intézményrendszernek sokkalta komolyabban vennie.”

A fenti megállapításokat egy tanulmányból idéztem, amelynek szerzője hosszú évek óta a magyar fiatalok különböző korosztályainak olvasási kultúráját kutatja (*Nagy Attiláról* van szó). Vizsgálatainak újból és újból visszatérő tanulsága – egybecsengően más kutatási tapasztalatokkal –, hogy a gyerekek olvasói magatartását, az iskola mellett, leginkább a *család kulturális miliője* (iskolázottsági szintje, réteghelyzete, értékrendje stb.) befolyásolja és alakítja.

Az alábbiakban ezért elsősorban ezt a családi környezetet tesszük empirikus megközelítésű vizsgálatunk tárgyává. Amellett, hogy az össznépeesség és az ifjabb korosztályok olvasási és olvasmánybeszerzési aktivitásáról is bemutatunk néhány jellemző adatot, figyelmünket főként a családok különböző szempontú rétegződéseire, s e rétegződéseknek az olvasás- és könyvkultúrával való összefüggéseire kívánjuk összpontosítani. Végül pedig – érintőlegesen – bepillantást szeretnénk nyújtani a társadalmi értékrend és az olvasáskultúra kapcsolatrendszerének egy speciális területére.

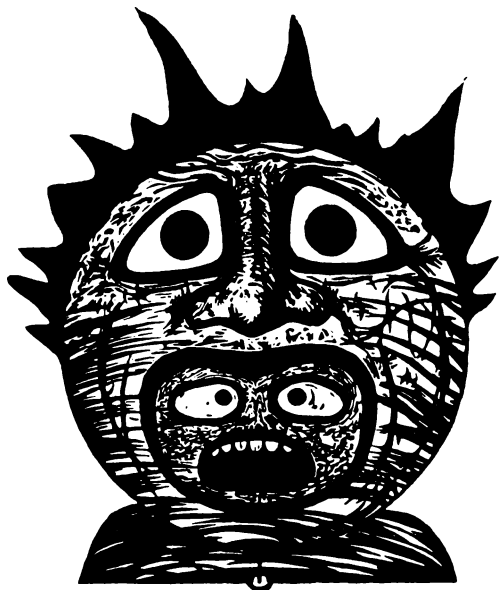
Mindehhez az empirikus tényanyagot két –

1978-ban és 1985/86 fordulóján végzett – országos reprezentatív kérdőíves felmérés szolgáltatja. (Mindkét vizsgálatot a magyar nemzeti könyvtár olvasásszociológiai műhelyében végeztük, mindkettő csaknem 1000 felnőttre, és azok összes 7 éven felüli családtagjára – vagyis mintegy 1000–1000 családra terjedt ki. A szigorú értelemben vett reprezentatív mintasokaságot csak az 1000, 18 éven felüli felnőtt jelentette, családtagjaik már nem. Ennek ellenére úgy véljük, hogy a családtagok és a családok olvasáskultúrájára vonatkozó adatok ha nem reprezentatívak is, de meglehetősen jellemzőek, s bizonyos tendenciák jelzésére feltétlenül alkalmasak.)

Sajtó- és könyvolvasás

Felmérési adataink szerint a 7 éven felüli magyar népességnek 14 százaléka semmiféle sajtóterméket nem olvas, további egytizede csak napilapot szokott (kisebb-nagyobb gyakorisággal) a kezébe venni. A 7 éven felüli népességnek kereken egyharmada szokott valamilyen napilapot, hetilapot és folyóiratot *egyaránt* olvasni (1985/86-os adatok).

Könyvet, ugyancsak a 7 éven felüli népességben belül, 1978-ban 68, 1985/86-ban 70 százalék olvasott. Ha összevetjük a fiatal korosztályok hetvenes és nyolcvanas évekbeli adatait, az olvasók arányának *csökkenését* tapasztaljuk. (Például a 11–14 éves korcsoportoknak 1978-ban 94, 1985/86-ban 86 százalékát találtuk könyvolvasónak; a 15–20 éves korosztályban pedig az olvasók aránya 91-ről 88 százalékra módosult.) Mindez azért is figyelemre méltó, mert a felnőtt népesség soraiban nem csökkent, sőt a középkorú korcsoportokban még *növekedett* is a könyvet kézbevevők százalékos aránya. A felnőtt népességben belül is sajátos polarizálódási tendenciát észleltünk: az aktív

(kereső) rétegek valamelyest erősítették, az inaktív (nyugdíjasok, háziasszonyok) pedig meglazították könyvhöz fűződő kapcsolataikat.

A későbbiekben bemutatott értékrendi vizsgálódásunk (és számos felmérési tapasztalat) bizonyítja: Magyarországon az elmúlt egy-két évtizedben az olvasás presztízse csökkent. Az új elektronikai és audiovizuális eszközökkel egyre jobban ellátott ifjúság olvasói magatartása – mint láttuk – jól példázza ezt a presztízscsökkenést.

A középosztályokhoz tartozó aktív rétegek az utóbbi években mégis növelték valamelyest könyvolvasási intenzitásukat (a hetvenes években ez még nem volt észlelhető), s ez a fejlemény véleményünk szerint kapcsolatba hozható a Magyarországon néhány éve megindult gazdasági-társadalmi változásokkal: a reformszemlélet, a társadalmi aktivitás és a gazdasági vállalkozó kedv fokozatos növekedésével, erősödésével. Ezek a változások eddig főként az aktív korosztályokat érintették, növelték azok információs és rekreációs igényeit. (Az ilyen típusú igények növekedését a kedvelt olvasmányfajták vizsgálati is messzemenően igazolják.)

Ami a *családokat* illeti, 15 százalékukban egyetlen könyvolvasót se találtunk. A 7 éven felüli családtagok a családok 35 százalékában csak részben, 49 százalékukban viszont teljes

létszámukban könyvolvasók. (Ezek 1985/86-os adatok. 1978 óta az egyáltalán nem olvasó családok aránya nem változott, a teljes egészében olvasó családok aránya – a csak részben olvasók rovására – néhány százalékkal emelkedett.)

A könyvet egyáltalán nem olvasó családok 60 százaléka foglalkozási összetételét tekintve inaktív (nyugdíjas stb.) felnőtt családtagokból áll, további 35 százaléka pedig (mezőgazdasági és nem mezőgazdasági) fizikai munkásokból. A nem olvasó családok kétharmada falun él.

Felméréseink a különböző társadalmi helyzetű, különböző szociológiai csoportba sorolható családok olvasási aktivitása között jelentős eltéréseket mutatnak. 1978-as vizsgálatunk egy minden családtagra kiterjedő pontszámot is alkalmazott, amely nem csak arról adott információt, hogy egy családban van-e könyvolvasó és hány van, hanem (egy 0-tól 5-ig terjedő skálán) kifejezte az egyes családtagok *olvasási gyakoriságát* is. (A nem olvasók 0 pontot kaptak, a nagyon ritkán, évente 1–3 könyvet olvasók 1 pontot, a közepes gyakorisággal, évente 4–11 könyvet olvasók 3 pontot, a rendszeres olvasók pedig 5 pontot.)

Ezeknek a pontszámoknak az egyes szociológiai csoportokra kiszámított átlagértékei, valamint az olvasásnak a családon belüli elterjedtségét (egyáltalán nem, részben és teljes egészében olvasó családok) kimutató vizsgálati adatok egymást kölcsönösen megerősítve hasonló tendenciákat rajzoltak ki. (Az alábbiakban általában a szemléletesebb átlag-pontszámokkal operálunk.)

Amint az alábbi összeállításokból is kitűnik, az olvasási aktivitás a mezőgazdasági fizikai foglalkozású rétegtől a munkásokon át a szellemi foglalkozású rétegek felé, valamint a kisebb településektől az egyre nagyobb települések felé haladva egyértelműen és folyamatosan növekszik: Ha a családfő foglalkozása értelmiségi, akkor a családtagok olvasásgyakoriságának átlagos pontszáma 3,78. Egyéb szellemi dolgozó családfő esetén 3,08, szakmunkásnál 2,37, szakképzetlen munkásnál 1,83, mezőgazdasági fizikai dolgozónál 1,41, nyugdíjasnál, háziasszonyonál és egyébénél 2,61. Az össztársadalmi átlag tehát 2,29.

A társadalmi mobilitás szintén szoros kapcsolatot mutatott a család olvasási aktivitásával: minél nagyobb mértékű volt a családfő intergenerációs vagy intergenerációs mobilitása, annál nagyobb volt a család átlagos olvasásgyakorisági pontszáma és a könyvolvasás

családon belüli elterjedtsége. (Az intergenerációsan, vagyis szüleik réteghelyzetéhez képest erősen fölfelé mobil családfők családtagjai 3,37-os pontszámot érték el, az „immobil” családok 2,14-et. Az „erősen fölfelé” mobil családok 76 százalékában, a „lefelé mobil” családok 38 százalékában szokott *minden 7* éven felüli családtag könyvet olvasni. A társadalmi előbbrejutás és az olvasás tehát a hetvenes és nyolcvanas évek Magyarországnak társadalmi gyakorlatában még erősen összefonódni látszik, ugyanakkor – mint látni fogjuk – a társadalmi tudatban az érvényesülés *könyv nélküli* (vagyis inkább: olvasás nélküli) formái egyre nagyobb szerepet kapnak.

A család olvasási affinitása még sok más, a réteghelyzettől, életmódtól is befolyásolt tényezővel is jól érzékelhető kapcsolatot mutatott. Így például a lakások civilizatorikus, kényelmi és esztétikai nivójával (a lakáskultúra legalacsonyabb szintjén 1,54, a legmagasabb szintjén 3,16 volt a könyvolvasás gyakoriságának átlagos pontszáma); valamint audiovizuális eszközökkel való egyre jobb ellátottságával együtt következetesen emelkedett a család könyvolvasási aktivitása is. (Csak a videorekorder esetében talákoztunk az olvasási aktivitás némi megtorpanásával. Azt hihetnénk, hogy a Magyarországon oly népszerű kiskertek és hétvégi házak (1985/86-os felmérésünk adatai szerint a magyar családok 57 százaléka rendelkezik háztáji gazdasággal vagy kiskerttel, s egytizede hétvégi házzal /is/) olyan időt rabló életvitel rekvizitumai, amelyek jelentősen hátráltatják az olvasást. E hiedelmet felmérési adataink csak részben igazolják: leghányhábban valóban azok a családok olvastak, amelyeknek (pihenőház nélküli) kertjük volt, a legmagasabb olvasási aktivitást azonban a hétvégi házzal rendelkező családok tanúsították. (80%-ukban minden 7 éven felüli családtag könyvolvasó volt, szemben a csak kerttel rendelkező családok 41%-os arányával.)

Nyilvánvaló, hogy az olvasói magatartás eme eltérései mögött egymástól jelentősen eltérő életmódtípusok és a társadalmi réteghovatartozás eltérései húzódnak meg. S valóban: míg a csak kerttel, háztáji gazdasággal rendelkező családok elsősorban a fizikai (főleg mezőgazdasági) foglalkozású rétegekből kerülnek ki, addig hétvégi háza legnagyobb arányban az értelmiségi rétegnek (egyharmaduknak!) és az egyéb szellemi foglalkozásúaknak (15%) van. A kert önmagában tehát általában jelentős többletmunkát igénylő kereső-keresetkiegép-

szítő tevékenységet jelent, ami nem sok időt és energiát hagy a kulturális tevékenységre (amely iránt egyébként e rétegekben az igények se felfokozottak); a hétvégi ház pedig az elmúlt évtizedekben jórészt az értelmiség társadalomból és városból való menekülési vágyának vált sajátos – az olvasást korántsem kizáró – státusszimbólumává.

A gyerekek hatása a család olvasási arculatára

Nem lebecsülendő a családok belső szerkezetének, generációs összetételének hatása a családok olvasói magatartására. Először a családtípus és az olvasásgyakorlás megfeleléseire mutatunk be egy adatsort. Nagycsalád (kettőnél több generáció együttélése) esetén a családtagok könyvolvasó gyakoriságának átlagos pontszáma: 2,20, kiscsaládoknál (két szülő + gyerek/ek) 2,57, kiscsaládoknál gyerek nélkül 1,69, csonka családnál (csak egy szülő + gyerek/ek) 2,06, családtörödékeknél 1,86, az össz-társadalmi átlag tehát 2,29.

Összeállításunkból kitűnik, hogy a legalacsonyabb intenzitással a *gyerek nélküli* családtípusok (a gyermektelen kiscsaládok és a törödékes családok) olvasnak. Ezekben a típusokban volt a legmagasabb az egyáltalán nem olvasó családok aránya is: 36–37%-os. A gyerekek hiányával együttjáró „olvasásidegenség” visszatérő tapasztalatunk volt: pl. amikor a fiatal generációk jelenlétét vizsgáltuk a családokban, a 18 éven aluli fiatalok hiányát jelentősen megsínylette a család olvasásgyakorlási mutatója. Ez a mutató azokban a családokban volt a legmagasabb, ahol 10–14, illetve 15–18 éves fiatalok is éltek. (1,96-os értékkel szemben: 2,65, illetve 2,62.)

Nem lenne kielégítő, ha ebből azt a következtetést vonnánk le, hogy e két legaktívabban olvasó korcsoportnak és általában az átlagosnál többet olvasó gyerekeknek a családban való jelenléte *önmagában* megmagyarázza a gyerekes családok nagyobb olvasási aktivitását. Fenti összeállításunkban a csonka családok és gyerekes kiscsaládok nem a gyermek meglétében vagy hiányában különböztek egymástól, hanem abban, hogy a teljes struktúrájú kiscsaládokkal szemben a csonka családokban csak az *egyik* (elvált vagy özvegy) szülő neveli a gyerekeket. Ez a meglehetősen gyakori strukturális zavar átlagos esetben jól érzékelhető mínuszt jelent a család olvasási aktivitásában.

(Átlagos pontszámaink nyelvén: 2,57-os értékkel szemben: 2,06.)

A nyolcvanas évek derekán végzett felmérésünk – más módszerekkel – megerősítette a hetvenes évek fenti vizsgálati eredményeit. Vessük össze a könyv olvasásnak a gyerekes kiscsaládokban és a csonka családokon belüli elterjedtségét (lásd 1. sz. táblázat).

1. sz. táblázat

Könyv olvasás a családban	Kiscsalád gyerekekkel (%)	Csonka család (%)
Minden 7 éven felüli családtag olvas	58,1	47,2
A 7 éven felüli családtagok <i>csak</i> részben olvasnak	37,6	41,5
A 7 éven felüli családtagok közül <i>senki</i> nem olvas	4,3	11,3
Összesen:	100,0	100,0

Adataink azt mutatják, hogy a gyerekes kiscsaládokban a szintén gyerekes csonka családokhoz képest jóval gyakrabban fordul elő az, hogy minden családtag olvas, és jóval ritkábban az, hogy *senki*.

Nem tudjuk, hogy a csonka családok alacsonyabb olvasási teljesítménye milyen mértékben írható a gyerekeiket egyedül nevelő (s így az átlagosnál leterheltebb) *szülők*, s mekkora arányban az átlagosnál talán elhanyagoltabb (vagy legalábbis egyoldalúbban nevelt) *gyermek*ek rováására. Csak annyit tudhatunk, hogy *a család struktúrájának megcsorbulása*, s az ebből eredő munkamegosztásbeli, pénzügyi, pszichikai és egyéb, a család *atmoszféráját*, a családi élet harmóniáját zavaró problémák átlagos esetben károsan befolyásolják – egyebek között – a család olvasási aktivitását is.

S még egy, korántsem örvendetes tapasztalat, amely ismét azt igazolja, hogy a gyerekek jelenléte nem jelent automatikusan sokat olvasó családot. A gyerekek *sámáról* van szó, amelynek a család olvasási magatartásával való összefüggését a 2. sz. táblázat szemlélteti.

A gyerektelen családok rosszabb teljesítménye már nem újság. Az egy majd kétgyerekes családok fokozatosan erősödő olvasási aktivitá-

sa párhuzamosságot sejtet a gyerekek száma és az olvasási teljesítménye között, de a három- vagy több gyerekes családok viselkedése szétrombolja ezt az induló tendenciát: olvasási adataik ugyanolyan rosszak (ha nem rosszabbak), mint a gyermektelen családoké. Magyaránvala a többgyerekes családok réteghovatározása szolgál: a három-, s még inkább az ennél többgyerekes családok családfője főként a fizikai, s azon belül is elsősorban a szakképzetlen fizikai (s hozzátehetjük: nem ritkán cigány származású) munkások közül kerül ki. Az olvasói igények alacsonyabb szintjét az ebből a hátrányos réteghelyzetből adódó tények: a szülők alacsony iskolai végzettsége és nagymértékű kenyérkeresői lekötöttsége, a gyerekek motivációs hiányosságai, a kulturálisan ingerszegény környezet, valamint a sokgyerekes családok Magyarországon egyre jobban érzékelhető elszegényedése és általános szociokulturális elesettsége magyarázza.

2. sz. táblázat

Könyv olvasás a családban	Százalékos megoszlás 0–14 éves korú gyerekek száma			
	nincs gyerek	egy gyerek	két gyerek	három v. több gyerek
Minden 7 éven felüli családtag olvas	46,0	52,2	56,7	40,0
A 7 éven felüli családtagok <i>csak részben</i> olvasnak	31,7	42,3	40,8	36,0
A 7 éven felüli családtagok közül <i>senki</i> nem olvas	21,7	3,9	2,5	20,0
Ismeretlen	0,6	1,6	–	4,0
Összesen:	100,0	100,0	100,0	100,0

Végezetül elmondható, hogy a gyerek(ek) jelenléte a családban alapvetően mégiscsak a család olvasási aktivitását növelő tényező; egyfelől azért, hogy a gyerekek az átlagosnál többet olvasnak, másfelől pedig olyképpen, hogy közvetett jelekből ítélhetően felnőtt családtagjaikat is *motiválják* valamelyest az olvasásra. (Az olvasási kedv azokban a családokban is

meghaladja a gyermektelen családokét, ahol csak – olvasni még nem tudó – 0–6 éves gyermekek találhatóak!) A gyerek tehát nem csak *többet olvas*, hanem *többet olvastat* is.

De nem minden esetben. Mint láttuk, a család struktúrájának megbomlása, a sokgyerekes családok rossz szociokulturális helyzete hátrálthatja, sőt meg is akadályozhatja a gyerekek meglétéből fakadó olvasási előnyök kibontakozását.

Könyvtárhasználat, könyvvásárlás

1978-as vizsgálatunk a 7 éven felüli népesség 27 százalékát találta könyvtári tagnak, az 1985/86-os felmérés pedig 25 százalékát. Legmagasabb tagsági arányt mindkét esetben a 11–14 éves korcsoportban tapasztaltunk (79, illetve 77%). A 7–10 éves csoport növelte (49–55%), a 11–14 éves, valamint 15–19 éves korcsoportok viszont csökkentették könyvtárhasználói arányszámaikat. (Az utóbbi esetben 56-ról 47 százalékra.)

A könyvvásárlás lényegesen elterjedtebb a könyvtárhasználatnál: a 7 éven felüli népesség 56 százaléka állította 1985/86-ban, hogy szokott könyvet venni, főleg a huszon- és harmincévesek. A magyar családok 47 százalékában található legalább egy könyvtárhasználó és 80 százalékában legalább egy könyvvásárló.

Az utóbbi évtized a könyvtárhasználat stagnálását, illetve némi mérséklődését, a felnőtt könyvtári taggal (is) rendelkező családok visszaszorulását hozta; a könyvvásárlás terén pedig az egyértelmű javulást: az egyáltalán nem vásárló családok csökkenését, a teljes egészükben vásárló családok arányának jelentős növekedését.

A könyvvásárlás előretöréséből is következik, hogy nőtt a *házikönyvtárak* súlya, elterjedtsége és nagysága egyaránt. A nyolcvanas évek közepére a könyvnélküli családok aránya 9%-ra csökkent, a 300 kötetesnél nagyobb családi könyvtárak aránya viszont az 1978-ban regisztrált 15-ről 25%-ra növekedett. A családi könyvgyűjtemények átlagos kötetszáma 1978 és 1986 között 167 kötetről 261-kötetre emelkedett.

A könyvtárhasználati és a könyvvásárlási aktivitást a különböző társadalmi tényezők és rétegeképző szempontok hasonló módon és hasonló irányban befolyásolják, mint ahogy azt az olvasás vonatkozásában ismertettük. Így a

szellemi foglalkozású, iskolázottabb és szakképesítéssel rendelkező, nagyobb társadalmi mobilitású, városokban élő stb. rétegekben intenzívebb (és a felnőtt generációkra is jobban kiterjedő) könyvtárhasználat, nagyobb (általában a család egészére kiterjedő) könyvvásárlási aktivitással, valamint jelentősebb családi könyvgyűjteménnyel találkoztunk.

Lényegében megismétlődtek a családtípusokkal, a fiatal generációk családon belüli jelenlétével kapcsolatos korábbi tapasztalataink is: az olyan családban, amelyben gyerek vagy tizenéves fiatal élt, *nagyobb eséllyel* találtunk könyvvásárlót, könyvtárhasználót (mégpedig nem csak gyerek, hanem felnőtt könyvtárhasználót is!), s nagyobb kötetszámú házikönyvtárat.

A *csonka családok* (ahol a gyerekeket csak az egyik szülő neveli) teljesítménye ezen a téren is elmarad az ép struktúrájú családokétól. A különbségeket a családi könyvtárak átlagos kötetszámával illusztrálva: a gyerekekkel rendelkező, ép struktúrájú családok 344 kötetével szemben a szintén gyerekes csonka családokban 210 kötetet, a gyermektelen kiscsaládokban pedig csak 160 kötetet regisztráltunk.

A *sokgyermekes családok* is épp úgy hátrányt szenvednek az egy- és kétgyerekesekkel szemben, mint az olvasás terén. (Szintén az átlagos kötetszámokkal szemlélítve: az egygyerekes családok átlagosan 278, a kétgyerekesek 267, a három- és többgyerekesek viszont csak 129 könyvvel rendelkeznek.)

A gyerekek nem csak „olvastatják” családjukat, hanem nagyobb könyvéhségükkel, információigényükkel *intenzívebb könyvvásárlásra*, sőt valamelyest még *intenzívebb könyvtárhasználatra is inspirálják felnőtt családtagjaikat*. Ezt a gyermekes családokban – normális esetben – létrejövő „könyv- és könyvtárbarát” szituációt a család struktúrájának megbomlása, valamint a sokgyermekes családok több szempontból hátrányos helyzete – akárcsak az olvasás esetében – jelentősen deformálhatja.

Nevelési értékelvek

Láttuk, hogy a gyerekek mit nyújtanak a családnak. Vajon milyen értékeket kapnak cserébe? 1985/86-os felmérésünk során a következő feladatot adtuk a felnőtt (18 éven felüli) népességet reprezentáló csaknem 1000 fős mintasokaság tagjainak: „Összeállítottunk egy listát, amelyik különböző követelményeket

tartalmaz arra vonatkozóan, hogy mit kell a gyerekeknek későbbi életükre útravalóul adni, *mit kell a gyerekeknek a szülői házban tanulniuk*. Melyeket tartja Ön ezek közül különösen fontosnak?”

A 16 tételes listát az említések csökkenő sorrendjében, valamint a könyvolvasás különböző gyakorisági fokozataiban adott szavazatok százalékos arányszámainak feltüntetésével a 3. sz. táblázatban közöljük.

3. sz. táblázat

Nevelési értékelvek Az említők százalékos arányában	Összesen	A könyvolvasás gyakorisága			
		Rendszere- sen	Időnként	Nagyon ritkán	Nem olvas
1. Munkáját rendszeresen és lelkiismeretesen végezni	90,7	89,1	92,9	91,6	89,5
2. Egészséges életmód	85,3	83,1	86,7	85,6	85,3
3. Pénzzel takarékosan bánni	76,9	62,3	74,8	80,2	85,0
4. Udvariasság és jó magaviselet	75,4	66,1	73,5	80,7	78,9
5. Emberismeret a megfelelő barátok és barátnök kiválasztásához	55,3	60,7	60,6	52,5	50,2
6. Örömet találni a könyvben, szívesen olvasni	52,1	69,9	61,5	49,0	36,7
7. A rendbe beilleszkedni, alkalmazkodni	50,8	43,2	54,0	46,0	55,9
8. Érvényesülni, ne hagyja magát könnyen legyőzni	49,0	48,1	42,0	48,0	55,3
9. Tudásszomj, vágy a szellemi színvonal állandó emelésére	44,2	62,3	52,7	41,6	29,1
10. Szerénynek és tartózkodónak lenni	42,6	33,9	38,9	46,4	48,2
11. A másképpen gondolkodókat tisztelni, toleránsnak lenni	32,8	48,6	33,2	29,2	25,6
12. Érdeklődni a politika iránt, a politikai összefüggések megértése	29,2	29,5	29,2	24,7	31,9
13. Kedvét lelteni a művészetekben	25,6	37,7	29,2	21,3	18,9
14. Technikai szakértelem, a modern technika értéke	25,2	30,0	28,3	20,3	23,3
15. Szilárd hit, szilárd vallási kötődés	21,2	14,8	18,1	14,9	31,3
16. A sok tv-nézés mérséklése	15,9	18,0	11,9	13,4	19,2
Összesen:	772,2 N=924	797,3 N=183	787,5 N=226	745,6 N=202	864,3 N=313

Anélkül, hogy az értékvalasztás mechanizmusát most behatóbban elemeznénk, annyit meg kell állapítanunk, hogy az önkizsákmányoló és önpusztító életmódtól, a kényszerű túlmunkától egészségileg megroppant, a különböző devianciáktól az európai átlagnál lényegesen jobban meggyötört, erkölcsében –

így munkaerőlcseben is – sajnálatosan fellazult magyar társadalom csaknem ezer reprezentánsa sajátos módon olyan józan és puritán értékeket állított az élre – talán épp fájó hiányuktól vezéreltetve –, mint a *lelkiismeretesen végzett munka*, az *egészséges életmód* és a *takarékosság*.

Ami 3. sz. táblázatunk fő tanulságát, a könyvolvasás gyakoriságának az értékválasztásra való hatását illeti, megállapíthatjuk, hogy bizonyos értékek határozott és pozitív kapcsolatban állnak az olvasói magatartással. Azok az értékek, amelyeknek említése az olvasás gyakoriságával párhuzamosan növekszik, a következők: olvasás, könyv öröme (6. sz.), tudás-szomj (9. sz.), tolerancia (11. sz.), művészetek kedvelése (13. sz.).

Van egy olyan érték, amely sajátos módon fordítottan arányos az olvasás gyakoriságával: a *takarékosság* (3. sz.). (Talán mert a sokat olvasóknak kevésbé van miből takarékoskodniuk? Vagy ami anyagiakkal rendelkeznek, annak – igényesebbek lévén – könnyebben lelik meg a helyét?)

Vannak továbbá olyan értékek, amelyeknek említési aránya ugyan nem követi egyenletesen az olvasásgyakoriság lépcsőfokait, de főként mégis a *nem olvasó* magatartáshoz kapcsolódnak: érvényesülés vágya (8. sz.), a rendbe való beilleszkedés (7. sz.), szerénység, tartózkodás (10. sz.), vallásos hit (15. sz.).

Úgy véljük, ez a lista kevésbé egynemű, mint a gyakori olvasással párosuló értékek csoportja (hiszen a karrierizmus és a vallásos hittel párosuló szerénység nem fakad egy töről), mégis fellelhetők bizonyos jellegzetességek, amelyek az olvasói magatartás körül az értékek

holdudvarát teremtik meg. Így elmondhatjuk, hogy a könyvközeli élet jó lehetőséget teremt az információk, a másfajta vélemények, a művészeti-esztétikai értékek iránti *nyitottságra*, hajlamosít a *nonkonformizmusra* és – talán nem túl messzemenő a következtetésünk – bizonyos, a társadalmi visszhangtól függetlenül tudó, *individudális önértéktudatra* is. Olyan redukált önértéktudatról van azonban szó, amely az érvényesülést jórészt a nem olvasóknak engedi át. Vagyis a társadalmi tudat – nyilván a szellemi munka több évtizedes alábecsülésének állami gyakorlatából tanulva – az olvasást egyre kevésbé tartja a társadalmi előbbrejutás nélkülözhetetlen eszközének, annak ellenére, hogy a társadalmi mobilitás az eddigi gyakorlatban – mint láttuk – könyvbarát jelenségnek mutatkozott.

A társadalmi értékrend átmeneti zavarai van-e dolgunk, vagy egy következetesen előrehaladó, degradációs folyamat első szakaszával – még nem tudhatjuk. De a fiatalok, akik mindig a család olvasáskultúrájának motorjai voltak, és akik a hetvenes évekhez viszonyítva napjainkra érezhetően csökkentették olvasási és könyvtárlátogatási intenzitásukat, mintha túlzottan is megértették volna az új időknek a vizsgálati tesztünkéből is jól kiolvasható új üzenetét.

Gereben Ferenc

Lapozgató

Remek ötletek meríthetők a gyermekkönyvtári foglalkozásokhoz az Apáczai Csere János ÁMK (Zalaegerszeg, Apáczai Csere János tér 5. 8900) munkatársai, *Gáll Éva*, *Gelen-csér Katalin* és *Nagy Adrienne* összeállításából.

A címéből – „Ahány ház, annyi szokás” – nem derül ugyan ki, de olyan népművészeti, a népi építészettel, mesterségekkel, öltözködéssel, szokásokkal, a népzenevel és népi hangszerekkel, gyermekjátékokkal kapcsolatos kérdéseket tesz fel, amelyekre a gyerekek, miközben játszva megkeresik a választ, sok hasznos ismerettel gazdagodhatnak. A zalaegerszegi ÁMK a könyvtárak kérésére térítésmentesen megküldi a kis füzetet. Érdemes áttanulmányozni!

A salgótarjáni Balassi Bálint Megyei Könyvtár Hírmondójának megjelent az 1991. évi 3. és 4. száma.

A 3. számban a megyei közgyűlés elnöke, *Korill Ferenc* válaszol a Hírmondó kérdéseire. Az elnök vallja, hogy a könyvtár „tud” valamit, és üzeni „a megyei könyvtár 10 ezres olvasótáborának, hogy könyvtár lesz!” A havonta megjelenő Hírmondó hasznos kiadvány, rengeteg információt tartalmaz állandó rovataiban. Csekély terjedelme ellenére a „Gyerekeknek” című rovata könyvszemlét, rejtvényt és híreket is közöl. Nagyon hasznos a rendezvények idejének és helyszínének ismertetése, valamint a könyvtár egyes részlegei nyitvatartási idejének és telefonszámainak közlése. (G. V.)

Mi köze a cirkuszi műlovarnőnek a tájékoztató könyvtárhoz?

Beindul a könyvtáros-asszisztensképzés

Mostanáig a 103/1980. (M. K. 12.) KM utasítás előírásai alapján folyt a középfokú könyvtárosok képzése. Az ország szinte valamennyi könyvtárhálózata szervezett könyvtárkezelői tanfolyamot, aminek keretében több ezren sajátították el a könyvtári munka alapvető elméleti és mindennapos gyakorlati ismereteit. A hálózati központoknak módjuk volt ezenközben közvetlen kapcsolatot tartani munkatársaikkal, továbbá lehetőségük nyílt a hálózat specialitásaiból adódó ismeretek oktatására.

A könyvtárkezelői tanfolyam megfelelt az előzetes elvárásoknak. A tanfolyamot végzetek megállják a helyüket nagy könyvtárak besztott könyvtárosaként vagy kis könyvtárak vezetőjeként. Az OSZK KMK olyan tankönyvet adott ki ideiglenes jelleggel, amiről *Hajdú Géza* joggal állapította meg, hogy attól „a véglegesnek sem kell majd lényegesen eltérnie”. Senki sem gondolhatta, hogy a jegyzet második, javított kiadása valóban végleges lesz – a képzés megszűnése miatt. *A könyvtár kezelése* című kiadvány nemcsak tankönyvként, hanem kézikönyvként is használhatónak bizonyult.

Az OSZK KMK-n kívül az egyes hálózatok is jelentettek meg oktatási segédleteket. Az OMIKK és az ÉTK közösen kiadott *Tudományos-műszaki információ szakkönyvtárának* egyes számai kitűnő oktatási anyagnak is bizonyultak, az OIK pedig tudatosan sokszorosított tanfolyamai hallgatói számára segédfüzetekeket. Hasonló gonddal készítették elő tanfolyamaikat a megyei könyvtárak. Ilyenformán elmondható, hogy nem kis szellemi tőke befektetésével és anyagi áldozat vállalásával formálódott a könyvtárkezelők képzése.

Mire kialakult a képzés gyakorlata, és kellő tapasztalatokra tettek szert a képző intézmények, a művelődési és közoktatási miniszter rendeletet adott ki a művelődési ágazati szakmunkásképzésről és munkaköri szakképzésről.

Nyilvánvaló célja e 17/1990. (XII. 20.) MKM rendeletnek az ágazathoz tartozó iskolán kívüli képzés egységes rendjének megteremtése, noha az általános rendelkezésekkel szemben az egyes művelődési ágazati szakmai oktatásra vonatkozó rendelkezéseknek eleve külön kell intézkedniük. Más iskolai végzettség várható el az állatkerti állatetetőtől mint a televíziós-újságírótól, más oktatási formát követel meg a cirkuszi műlovarnők képzése mint a tájékoztató könyvtárosoké, más a munkahelyi gyakorlatra vonatkozó követelmény, és más lehetőségek mutatkoznak az önálló felkészülésben is. Abban az esetben, amikor a közös vonás igen kevés, a különbség viszont meglehetősen sok, nem pontosan érthető, mi indokolja egy átfogó miniszteri rendelet kiadását.

Rögvest föltehetjük azt a kérdést is, miért esett e rendelet áldozatává a könyvtárkezelői tanfolyam, illetőleg silányult a gimnáziumi fakultatív képzéssel együtt raktárkezelői képzésre, holott a gimnáziumokban egyébként köztudomásúan középfokú oktatás folyik.

A könyvtárosársadalom nem érzi, hogy a könyvtárosképzéssel kapcsolatban elképzelései érvényesültek. A rendelet meghozatalát nem előzte meg szakmai vita, a könyvtáros szaksajtóban semminemű olyan vélekedés nem jelent meg, amelyik kétségbe vonta a könyvtárkezelői tanfolyamok (továbbá a gimnáziumi fakultatív képzés) eredményeit, vagy javaslattal állt volna elő a képzés korszerűsítésére, netán új oktatási rendszerre. A közvéleményt a rendelet meglepetésszerűen érte, és föltehetőleg csupán csak most folyik annak tervezgetése a különféle intézményekben, hogy hogyan lehet magas színvonalú oktatást nyújtani, és hogyan lehet széles tömegek számára lehetővé tenni az azon való részvételt.

Az OSZK KMK ez alkalommal is alapos munkát végzett. Elkészítette a tananyagot, és megfogalmazta a vizsgakövetelményeket.

Megszervezte saját tanfolyamát, amely a legmagasabb szakmai színvonalon folyik. Ugyanakkor viszont bizonytalan helyzetbe került a többi képző intézmény. Sok helyütt – elsősorban a közművelődési könyvtárakban – vélekedhetnek úgy, hogy könyvtárosaik számára az eddig nyújtott ismeretek elégségesek voltak, legalábbis elegendőek ahhoz, hogy a magukat szüntelenül önművelő könyvtárkezelők munkahelyi feladataikat megfelelőképpen ellássák. Ha ezen intézmények következetesen kitartanak a képzés eddigi rendje mellett, hallgatóiknak csupán szakmunkás-bizonyítványt adhatnak. E bizonyítvány birtokosai raktárkezelőnek minősítve a legkritikáiban esetben fognak elnevezésüknek megfelelő munkakört betölteni. Raktárosként azért sem működhetnek, mert igen kevés azon nagy könyvtárak száma, amelyekben kizárólag raktári tevékenységre keresnek munkatársakat. Bár a raktáros műveltségével szemben is igen magas követelmények támaszthatók, talán elnézhető, ha a raktáros felkészültségében olyan fehér foltok mutatkoznak mint a nemzeti szakbibliográfiák számítógépes előállításának vagy a kézíratszerkesztés szabályainak ismerete.

Sajnálatos, hogy a képzés rendje alapfoktól felsőfokig nem alakult ki, és sajnálatos, hogy a különféle képesítések további feszültségek okozóivá válnak a könyvtárosok között, és zavart kelthetnek a fenntartók körében is. Könyvtárőrök és könyvtárszolgák már nincsenek (bár lennének!), de vannak és lesznek immáron könyvtártechnikusok, könyvtárkezelők, könyvtárosasszisztensek és raktárkezelők a könyvtárosok és főkönyvtárosok, továbbá főmunkatársak mellett. Vajon hogyan viszonyulnak egymáshoz és környezetükhöz a különféle címek viselői?

A pillanatnyi oktatási rendszerben alapfokú képzés gyakorlatilag nincs, a raktárkezelői tanfolyam szintje középfokúnak tekinthető, a könyvtáros-asszisztensképzés színvonala pedig – úgy tűnik – a felsőfokúét is meghaladja. Az iskolai és az iskolán kívüli képzésnek semmilyen kapcsolata nem fedezhető föl. Szerencsés lenne, ha a képző intézmények konzultálnának egymással, még akkor is, ha a közeljövőben nincs is kilátás egy egymásra épülő képzési rendszer kialakítására. Öröndetes lenne, ha a felsőfokú oktatási intézmények nagyobb részt tudnának vállalni a könyvtárosok továbbképzésében.

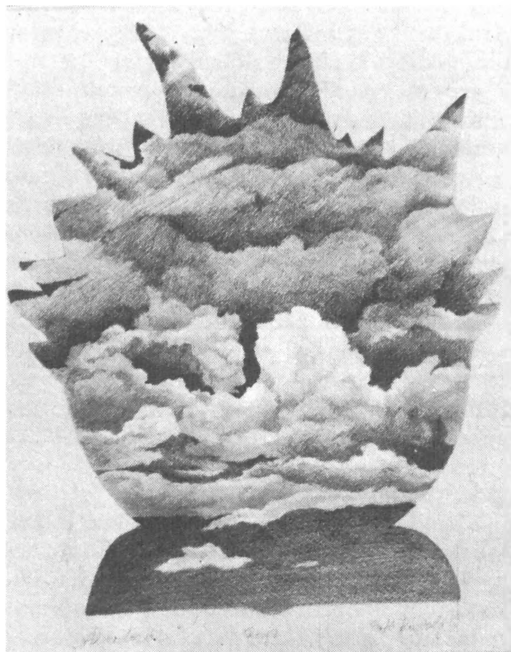
Az OSZK KMK – egyébként kitűnő – tananyaga 960 órás képzést ír le. Vajon hány

munkaadó fog hozzájárulni ahhoz, hogy alkalmazottja több éven keresztül továbbtanulás címén távol legyen munkahelyétől? Vajon hány könyvtáros (családanya) vállalkozhat arra, hogy otthonától rendszeresen távol legyen? Hol tanulhat a nádasdi vagy az uszaki könyvtáros? A várhatóan nehéz gazdasági helyzetben ki lesz képes az anyagi terhek vállalására?

Valószínűleg megszűnik az oktatás eddigi viszonylagos egysége. A képző intézmények között egyfelől rivalizálás alakulhat ki, másfelől a sajátosságok hangsúlyozásával teljes mértékben eltérő oktatási rend jöhet létre. Mivel a rendezet módot ad az önálló felkészülésre, azt sok helyen kombinálják majd a tanfolyami képzéssel.

Kérdések sokasága tehető még fel a tan-könyvvel, a felhasználható irodalommal, a vizsgák rendjével, a szakdolgozatok témájával, a számítógépes ismeretek oktatásával kapcsolatban is. A fölmerülő kérdésekre a képző intézmények remélhetően hamarosan választ adnak, mert az így előállt helyzetben nem az ellentétek kidomborítása, hanem a közös érdeken alapuló együttműködés kívánatos. A közös érdek pedig a könyvtárak társadalomban elfoglalt helyének megőrzése, presztizsének javítása, ami csak kiválóan képzett, az újra mindig fogékony könyvtárosokkal érhető el.

Freisinger Jenő

Ifjú „könyvtártudósok” Debrecenben

A XX. Országos Tudományos Diákköri Konferencia pedagógiai, pszichológiai, közművelődési és könyvtári szekcióinak résztvevőit 1991. április 3–5. között a Kölcsey Ferenc Tanítóképző Főiskola fogadta.

A kétévenként rendezett konferenciákat komoly szakmai és szervezőmunka előzi meg, s nagy várakozás is, ugyanis e találkozók képet adnak arról, hogy az egyetemi, főiskolai hallgatók – a felnövekvő értelmiségi nemzedék – mennyire érdeklődik választott szakterülete, hivatása iránt, mennyire képes elmélyedni egy-egy szakmai problémába, elsajátítani az adekvát kutatási módszereket, feltárni a tényeket, valamely elméleti vagy gyakorlati szempontsor szerint elrendezni az ismereteket, új ismeretekhez jutni, s ezeket alkalmazni. E követelmények az értelmiségi életmód, létforma alapelemei, minden felsőoktatásban résztvevő számára elengedhetetlenek. A különbség a követelményeknek való megfelelés mértékében van.

A konferenciákon szereplő hallgatók az átlagnál jobban kötődnek szakmájukhoz, több időt, energiát áldoznak egy-egy, számukra különösen érdekes szakmai probléma megismerésére, kutatására, aminek eredményességét kiemelkedő kvalitásaik is garantálják. E munka során a hallgatók szakterületük elmélyültebb megismerésén túl olyan pozitív személyiségjegyekre is szert tesznek, melyek nagy segítségükre lesznek önművelődésükben, ill. önálló kutatói tevékenységükben. Kialakul bennük a munkájukhoz való alkotó hozzáállás, a problémaérzékenység, a tudományos igényesség, pontosság; jártasságot szereznek a források felhasználásában, s az eredmények reális megítélésében.

A hallgatók felkészítésében nagy szerepe van a témavezető oktatóknak. A felsőoktatási intézmények oktatói jórészt egyben kutatói is szaktárgyuknak, legjobban ismerői a hazai és

nemzetközi szakirodalomnak, a legújabb kutatási eredményeknek, ill. a még nem kutatott „fehér foltoknak”, s a szakterület legaktuálisabb, legsürgetőbben megoldandó problémáinak. Így az oktatók a hivatottak arra, hogy az új nemzedéket bevezessék a tudományos munkába. A feladat igen összetett: a hallgatók téma iránti érdeklődésének felkeltése, a szakirodalom ajánlása, a módszertani segítségnyújtás, a kutatómunka megfelelő körülményeinek biztosítása, a rendszeres konzultációk alkalmával a hallgatók önálló gondolkodásának, vitakészségének, a készség kialakulásának segítése, szempontok adása az összegyűjtött anyag elrendezéséhez, értékeléséhez, az eredmények hasznosításához, a hallgatók előadókészségének fejlesztése. Egy-egy dolgozat közös munka eredménye, ami a tanár és a hallgató között hosszú ideig tartó munkakapcsolatot feltételez, s nem csak szakmai, hanem általános emberi értékekben való gazdagodást is jelent. A kapcsolat rendszerint nem szakad meg a dolgozat elkészítésével, ill. a tanulmányok befejezésével, egész életre szóló kötődéssé válik.

Az országos konferencia elé már csak azok a dolgozatok kerültek, amelyeket szerzőik az egyetemi, főiskolai házikonferenciákon bemutattak, megvitattak, s a zsűriük továbbjutásra alkalmasnak ítélték. A rendező – ez évben a könyvtári témájú dolgozatok esetében a Kölcsey Ferenc Tanítóképző Főiskola közművelődési tanszéke – a beérkezett dolgozatokat két-két, a témát kutató országosan elismert szaklektornak továbbította. Csak azok a hallgatók kaptak meghívást az országos konferenciára, akiknek dolgozatát a lektorok bemutatásra alkalmasnak tartották.

A 17 beküldött dolgozataból 15 kapott nyilvánosságot két szekcióban. A dolgozatok száma alacsonyabb, mint az előző két konferenciáé. Úgy tűnik, a gazdasági, társadalmi átalakulással együttjáró elbizonytalanodás – amely

a kultúra területén, s a tudományos életben is érezteti hatását – nem kedvez a nyugalmat, kiegyensúlyozottságot, elmélyülést igénylő kutatói tevékenységnek. Ezért talán még nagyobb elismerés illeti azokat az intézményeket, szakmai műhelyeket, amelyek ilyen körülmények között is vállalkoztak erre a munkára.

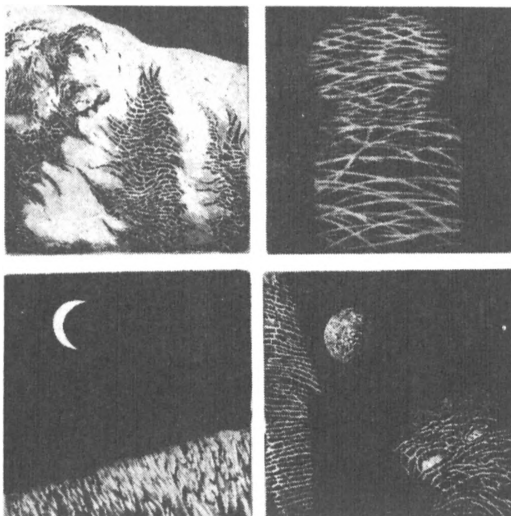
Az elmúlt három OTDK konferencia mérlege a következőképpen alakult (az intézmények neve után, sorrendben az 1987-es, ill. 1989-es, 1991-es év dolgozatszáma szerepel, amennyiben az adott intézet egyik évben nem küldött dolgozatot úgy – jel szerepel az egyértelműség kedvéért). Eötvös Loránd Tudományegyetem (–, 3, 4), József Attila Tudományegyetem (–, –, 1), Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola (11, 5, –), Bessenyei György Tanárképző Főiskola (–, 9, 2), Juhász Gyula Tanárképző Főiskola (1, –, 4), Comenius Tanítóképző Főiskola (1, 1, –), Csokonai V. M. Tanítóképző Főiskola (1, –, –), Illyés Gyula Pedagógiai Főiskola (1, 1, 1), Kölcsey Ferenc Tanítóképző Főiskola (5, 2, 3), Kossuth Lajos Katonai Főiskola (1, –, –), összesen tehát: 21, 21 és 15 az elfogadott dolgozatok száma.

A dolgozatokat 1987-ben 14, 1989-ben 13 és 1991-ben 11 oktató gondozta. Témaválasztásukat nagymértékben befolyásolták a tanszéki adottságok, a témavezetésre vállalkozó oktatók szakmai érdeklődése, kutatási területei, a tanszékek műszaki feltételei, külkapcsolatai, jelentősen orientáltak az aktualitások s a hallgatók egyéni érdeklődése.

A dolgozatok tematikus megoszlása (a számok megint a fenti évek sorrendjében): könyv-, könyvtár-, sajtótörténet (3, 5, 7), nyomdatörténet (1, 1, –), könyvtárügy, könyvtárpolitika (1, –, –), könyvtári állomány (1, –, 1), könyvtári feldolgozó munka (2, –, –), olvasásismeret (2, 2, –), olvasószolgálat (5, 5, 1), gyermek- és iskolai könyvtárak (2, 1, –), bibliográfiák (2, 7, 2), gyermekirodalom (2, –, –), tudománymetria (–, –, 4).

A felmérés fokozatos tematikai szűkülést mutat, a jelen bizonytalansága megmutatkozik a történeti témák felé fordulásban. Új színfoltot jelentettek a tudománymetriai vizsgálatok, melyek ha nem is sorolhatók a könyvtártudományhoz, hasznos információkkal szolgálhatnak pl. a külföldi folyóirat-állomány növelésének szükségességére.

A dolgozatok jórészt igényesen tárták fel témájukat, sok esetben a döntéskor nehéz helyzet elé állítva a zsűrit. A történeti dolgoza-

tok közül kiemelt díjat kapott *Farkas Gábor*: *A 16–17. sz. olvasmányműveltsége Magyarországon* (JATE), I. díjat nyert *Péntek Katalin*: *A Hajdúnánási Városi Könyvtár története 1951–1989* (KFTF), II. helyezést ért el *Nesztinger Mária*: *A magyar népkönyvtárügy néhány problémája a századfordulón* (ELTE), s III. díjat kapott *Németh Noémi*: *A nagyenyedi könyvtár a 17. században* (JGYTF). A művelődéstörténeti szekcióban I. díjat nyert *Könyáné Jakab Ida*: *Endrőd olvasóköreinek története és kulturális tevékenysége* (KFTF) c. dolgozatával. Színesítette a palettát *Benkovic Zita*: *A „Slovenski Noviny” 1885–1890 szlovák kormányparti lap elemzése* (ELTE), s *Doncsev Dóra*: *A könyvkultúra fejlődése Sztara Zagorában és környékén* (ELTE) című munkája. Könyvtáraink mielőbb megoldásra váró súlyos gondjaival foglalkozott *Baksa Erzsébet*: *A nemzetközi és hazai könyvtárközi kölcsönzésről* (BGYTF), s a III. helyezést elért *Bócsi Irén*: *A kötelezpéldány-szolgáltatás mai rendszere, helyzete, problémái* (BGYTF) című tanulmánya. Az általános iskolai többkönyvű oktatás megvalósulását segíti *Szarvas Márta*: *Tantárgyi ajánlóbibliográfia a matematika 1–3. osztályos tanításához* (KFTF) II. díjat nyert tanítói oktatási segédlete. Meg kell említeni *Szepeshegyi Livia*: *Adatok egy készülő cigánybibliográfiához* (IGYPF) című ígéretes munkáját. A tudománymetriai dolgozatok közül kiemelt díjat kapott *Lovas Laura–Kolezsár Viktória*: *Egy magyar és egy japán élettudományi kutató-*

tóintézet folyóirat-közleményeinek tudomány-metriai összehasonlítása (JGYTF), II. díjat *Benkő Beáta–Galambos Zsuzsanna: A molekuláris biológia magfolyóiratai* (JGYTF) és III. díjat *Anviler Judit–Tóth Erika: A magyar tudomány információ-ellátásának visszaesése 1976–1986 között* (JGYTF) című műveikkel.

A dolgozatok értékelésekor a zsűrik figyelembe vették a hallgatók előadó- és vitakészségét is. A dolgozatok bemutatását követően a hallgatók sok hasznos tanácsot kaptak a szekciók munkájában résztvevő oktatóktól, a hallgatótársaktól is munkájuk kiegészítéséhez, továbbfejlesztéséhez, közzétételéhez. A legigényesebb, elméleti vagy gyakorlati szempontból hiányt megszüntető dolgozatok kiadását is ajánlották a lektorok, ill. a zsűrik. Remélhetően közülük is publikálásra kerülnek olyan munkák, mint a korábbi években szintén diákköri dolgozatokként készült és továbbfejlesztett *Székelyné Sipos Klára–Botosné Koscsó Ilona: Ki kicsoda a mai magyar gyermekirodalomban*. OSZK–Csokonai Kiadó, 1988, az általános iskola 1–4. osztálya számára készülő tantervi ajánlóbibliográfiái sorozat kötetei, mint

Vadásznő Balogh Mária: Matematika 4. osztály. KFTF 1990., *Köváry Erika: Olvasástanítás 3. osztály*. KFTF 1991 vagy *Huga Ibolya: Könyv- és könyvtárhasználati munkafüzet az általános iskolák 1–2. osztálya számára*. KFTF 1990, s a Debreceni Városi Könyvtár kiadásában most megjelenő *Aszalós Imréné: A magyar gyermek- és ifjúsági irodalom elméleti kérdései és kritikája 1975–1980 között* című bibliográfia.

A szakmai találkozó tartalmában, hangulatában a tudományos tevékenység rangjához méltó volt, megfelelt feladatának: értékelte az eddig végzett munkát, kedvet ébresztett és segítséget adott a további kutatómunkához. Hozzájárult a könyvtári munkát ismerő, értő, fejleszteni akaró és arra képes új könyvtáros nemzedék megszületéséhez. Köszönet érte a témavezető tanároknak, lektoroknak, zsűritagoknak, a rendező szerveknek, és a tudományos munka anyagi elismeréséhez, a hallgatói pályadíjakhoz hozzájáruló könyvtáraknak, az Országos Széchényi Könyvtárnak és az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeumnak.

Dr. Suppné dr. Tarnay Györgyi

Köteles példányok – tisztázás és útkeresés

Mit lehet tenni a köteles példányok eredményesebb összegyűjtése érdekében? Mit kell változtatni az eddigi elosztási-részeseési rendszeren? Hogy kell értelmezni mai szemmel a megőrzésre vonatkozó előírásokat?

E három kérdés csak izelítő abból a szélesebb körből, mely arra sarkallta a nemzeti könyvtárat, hogy könyvtári partnerek véleményére építve keresse a továbblépés módjait. Az OSZK 1990 végén levélben kérte a részesező mintegy nyolcvan könyvtárat, hogy foglalja írásba tapasztalatait és javaslatait. Február közepére minden második könyvtár válaszolt, s erre az anyagra építve meg lehetett fogalmazni az érdemi véleményvariációkat.

Március 19-én pedig tanácskozással gyűlt legalább százötven ember, megtöltve szinte a nemzeti könyvtár előadótermét. *Dr. Bodó Sándor*, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium Közgyűjteményi Főosztályának veze-

tője üdvözlő szavai után összefoglalta az irányítás mondandóját. A köteles példányok fontossága, haszna, nélkülözhetetlensége vitathatatlan, megőrzése nekik is feladatuk. Különösen a mostani időszakban, mikor a könyvtári világ nem számíthat többre anyagilag, mint amennyi rendelkezésére áll jelenleg.

Ezután a jelen sorok jegyzője foglalta össze a kötelespéldány-szolgálat szemszögéből a főbb, vitásra érdemes problémákat, törekedve a megoldási irányok érzékeltetésére is. A köteles példányok hiányos beszolgáltatása mögött lényegében a hiányos-elégtelen jogi eszközök állnak, de egyre jobban érzékelhető az anyagi ellenérdek is a kiadói-nyomdai terület részéről (korábban nem számított, hogy „Állam bácsi” egyik zsebéből mennyit tesz át a másikba). A megoldás az adókedvezmény lehet. Szükségesek államigazgatási módszerek az új nyomtatóhelyek megismerésére. Rövid

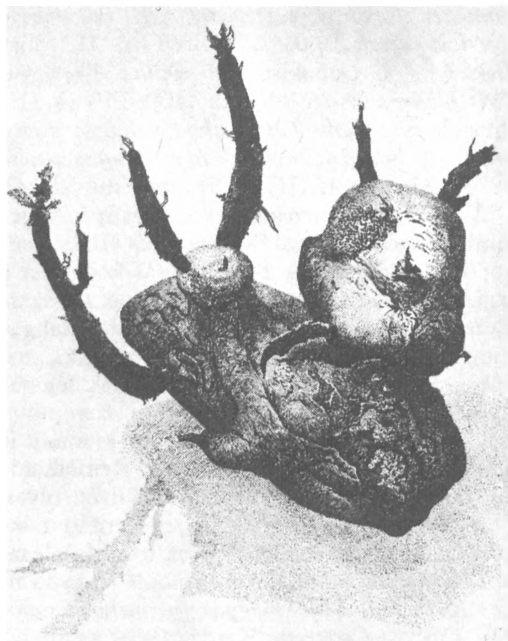
távon azonban a legtöbbet maguk a könyvtárak tehetnek: a megyei-városiak a nyomdaellenőrzés segítségével, s mindegyik a településen megjelenő időszaki kiadványokról az OSZK-nak küldött mintapéldánnyal. Gondok mutatkoznak a regionális elosztás keretében: a hiányok fokozódnak, helyenként nagy az időintervallum. Teljesen „fekete” helyenként a videopiac: szinte nevetve hivatkoznak a szolgáltatásra kötelezettek arra (szerencsétlen) jogszabályi kitételekre, hogy csak 10 példány felett kell szolgáltatni. Sok könyvtár jelezte, hogy indokolt felülvizsgálni a jelenlegi részsedést, s egységes szemlélettel dönteni, lehetőleg magunk, a jövőbeni elosztásról. Számos észrevétel jelezte, hogy a jelentéktelen, elavult vagy más okból szükségtelenné vált köteles példányok tíz évig történő megőrzése nem látszik indokoltnak. A továbblépést egy közösen megfogalmazott selejtezési útmutató, s még inkább az jelenthetné, ha ellátásban gondolkodva abban állapotodnának meg az érdekeltek, mely gyűjtemény (pl. tároló könyvtár) vállalhatná a megőrzés-szolgáltatás egyértelmű feladatát, s ezzel a többieknek lehetővé válna a funkcionális megközelítés (minden értékeset megőriznek, hisz azért könyvtárosok, de az értéktelentől megszabadulhatnak).

Többórás vita folyt a felmerült kérdésekről. *Demény Ilona, Korompai Gáborné, Zalainé Kovács Éva, Pröhle Éva, Berke Barnabásné, Birck Edit, Gyuris György, Hopp Gyözőné, Takács Miklós, Gulácsiné Pápay Erika* és még sokan mások – gyakorta egymás véleményét is vitatva – keresték a jó megoldásokat. A jóízű eszmecsere eredményeként a tanácskozás ajánlásokat fogadott el. Ezek megvalósulását két-három év múlva érdemes lesz megvizsgálni.

Ajánlások a köteles példányok jövőbeni hasznosításához

1991. március 19-én az Országos Széchényi Könyvtárban országos tanácskozás foglalkozott a köteles példányok kérdéseivel. A tanácskozáson a köteles példányokból részesedő mintegy nyolcvan könyvtár képviselői vettek részt. Alapos vita után az alábbi ajánlásokat fogadták el.

1. A köteles példányok az 1978-ban bevezetett új elosztási rendben jelentősen hozzájárultak a szakterületi és regionális dokumentumellátás színvonalának javításához, továbbá a

nemzeti bibliográfiai és nemzeti szakbibliográfiai tevékenységhez.

Ugyanakkor javasoljuk, hogy a helyismereti bibliográfiai munka alapjának megteremtése végett a helyi vonatkozású kiadványokból az illetékes regionális központok kettő példányt kapjanak: az egyik példányt a regionális ellátásban használják fel, míg a másik az érdekelt megyei könyvtárba kerüljön.

2. A kiadói és nyomdai-sokszorosító területet – minthogy lényegében megszűnt állami, illetőleg dotált jellege – érdekeltté kell tenni a minél teljesebb szolgáltatásban (például az adózás megfelelő alakításával biztosítani, hogy költségei megtérüljenek). A tanácskozás nyomtatékosan kéri a kulturális kormányzatot a szükséges lépések haladéktalan megtételére.

3. Úgyszintén sürgősen meg kell találni azokat az államigazgatási és/vagy igazgatásrendszeti eszközöket, amelyekkel biztosítható, hogy a kiadói és nyomdai tevékenységet végzők, illetőleg ilyen tevékenységbe kezdők nyilvántartásba vétele hiánytalan legyen, mert ez a köteles példányok begyűjtésének és megfelelő ellenőrzésének elengedhetetlen feltétele. A várhatóan kidolgozásra kerülő új sajtótörvény teremtsen olyan lehetőségeket, hogy valóban hatékony szankcionálás sújtja azokat a szolgáltatásra kötelezetteket, akik a fenti módon megteremtett érdekelttség ellenére sem

teljesítik a beszolgáltatást és tájékoztatást az előírt módon.

4. Addig is a könyvtárak részéről erősíteni kell az OSZK-t segítő ellenőrző-tájékoztató tevékenységet. Különösen fontos szerep hárul a megyei és városi könyvtárakra a székhelyükön működő nyomdák és kiadók ellenőrzésében, az OSZK ilyen irányú feladatának segítésében. Emellett kívánatos, hogy minden helyi könyvtár hívja fel az önkormányzat, a helyben működő pártok, egyesületek stb. figyelmét a beszolgáltatási kötelezettségre, továbbá legalább az új helyi időszaki kiadványokból juttasson el egy-egy mintapéldányt az OSZK kötelezpéldány-szolgálatához.

5. A jelenlegi részesedő mintegy nyolcvan könyvtár gyűjtési profilja átfogó elemzést érdemel, hogy ennek eredményeként az elosztásban az indokolt változtatások reális alapra épüljenek. Javasoljuk, hogy az elemzést társadalmi bizottság végezze a Művelődési és Köznevelési Minisztérium hozzájárulásával, s a Magyar Könyvtárosok Egyesületének és a Könyvtári és Informatikai Kamara támogatásával. Az elemzéshez minden részesedő könyvtár küldje meg az OSZK kötelezpéldány-szolgálatának érvényes gyűjtőköri szabályzatát. Az egyes régiókban együttműködő könyvtárak az elemzés első lépcsőjeként tekintsek át eddigi részesedési-működési tapasztalataikat, s véleményükkel segítsék az országos bizottságot. A későbbiekben a bizottság magva alkalmas lehet arra, hogy az újonnan felmerülő igényeket elbírálja – amennyiben a minisztérium egyetért a hatáskör átruházásával.

6. Az OSZK az érdekelt könyvtárak bevonásával vizsgálja meg az efemer típusú kiadványok megőrzésének és szolgáltatásának a tárolókönyvtárra centralizálható lehetőségét (ezzel mentesítendő a többi könyvtárat a ritkán igényelt anyagok tárolásától).

7. Gondoskodni kell arról, hogy a köteles példányok ne legyenek eladhatók. Az esetleges selejtezés után a könyvtári hasznosításra alkalmas fölpéldányokat más könyvtáraknak kell felajánlani.

8. Az OSZK számítógépesítése keretében kívánatos mielőbb megoldani a köteles példányok – időszaki kiadványok – gépi nyilvántartását a pontos elosztás elősegítése érdekében.

9. A fentiekben javasolt elemzések és a változások nyomán az OSZK készítsen részletes tájékoztatót a köteles példányokból részesedő könyvtárakról.

Budapest, 1991. március 19.

Országos Széchényi Könyvtár kötelezpéldány-szolgálat

Sonnevend

Pályakezdők és az MKE

Segíthet-e az MKE a fiatalok, pályakezdők munkahelyi beilleszkedésében, a hivatástudat elmélyítésében, a könyvtárossá válás szocializációs folyamatában?

A kérdés talán nem akadémikus jellegű, ha a „párt” és a szakszervezet által megtestesített „védőernyők” eltűnése nyomán a leépítések, a munkanélküliség rémétől egyre inkább fenyegetett kollégákra (önmagunkra?) gondolunk.

Az egyébként is mind kiszolgáltatottabb munkahelyi vezetők felelőssége nyilvánvaló. Tud-e perspektívát, képességeit mozgósító feladatokat kínálni a fiatal munkatárs számára az adott munkahelyen és a nagyobb közösségen – az MKE helyi és szakmai szervezetein –

belül? Az egyes szervezetek tudnak-e elég vonzerőt gyakorolni az utánpótlás érdeklődésének felkeltéséhez, az elemi kapcsolatok mielőbbi megteremtéséhez?

A magunk módján szeretnénk kísérletet tenni, az egyébként nyilvánvalóan a helyi ütközetekben eldöntendő folyamatok, konfliktusok nyilvánosságra hozására, a feszültségek esetleges feloldására. Tervezzük „Pályám kezdete” címmel pályázat hirdetését 5–10 éve dolgozó fiatal kollégák számára; megfelelő anyagi támogatás esetén olvasótábor szervezünk főiskolát, egyetemet frissen végzett kollégák számára; 1992 tavaszán konferenciát szervezünk ebben a témakörben.

Nagy Attila

A statisztikai adatokat évente szolgáltató 121 szakkönyvtár 1990. évi fontosabb adatai

A könyvtár megnevezése	Az állomány- egységek száma	A beirat- kozott könyvtári olvasók száma	A könyv- tári látogatók száma	A kölcsönzött és a helyben olvasott dokumen- tumok száma
HÁLÓZATBA NEM TARTOZÓ KÖNYVTÁRAK				
1. Országos Széchényi Könyvtár, Bp.	7 040 916	22 659	197 323	2 759 823
2. Az Anyagmozgatási és Csomagolási Intézet Műszaki Könyvtára, Bp.	25 344	439	1 504	8 506
3. Országos Idegennyelvű Könyvtár, Bp.	331 061	8 335	48 158	122 047
4. Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Bp.	1 022 132	14 582	138 560	529 793
5. Hadtudományi Könyvtár, Bp.	163 757	358	3 207	7 209
6. A Kopint-Datorg Konjunktúra és Piackutató Intézet Könyvtára, Bp.	25 905	-	15 000	65 000
7. Országos Földtani Szakkönyvtár, Bp.	201 228	570	3 900	16 400
8. A Magyar Filmintézet Szakkönyvtára, Bp.	28 471	57	4 031	7 217
9. A Magyar Írószövetség Könyvtára, Bp.	95 325	567	4 275	10 355
10. A Magyar Nemzeti Bank Szakkönyvtára, Bp.	53 578	605	4 244	18 806
11. A Magyar Szabványügyi Hivatal Könyvtára, Bp.	264 035	164	34 600	116 670
12. Az Országos Színház-történeti Múzeum és Intézet Könyvtára, Bp.	61 521	780	4 188	21 817
13. Az MSZP Politikátörténeti Intézetének Könyvtára, Bp.	174 036	51	1 000	2 773
14. Az Országos Közművelődési Központ Szakkönyvtára, Bp.	59 003	157	434	3 314
15. Országgyűlési Könyvtár, Bp.	660 747	5 665	48 387	159 669
16. Az Országos Mérésügyi Hivatal Könyvtára, Bp.	11 935	-	-	-
17. Az Országos Meteorológiai Szolgálat Könyvtára, Bp.	45 389	-	2 962	4 781
18. Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár, Bp.	1 404 790	8 710	45 244	383 261
19. Az Országos Szakképzési Intézet Könyvtára, Bp.	22 410	300	650	3 200
20. Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Bp.	440 142	3 870	43 504	75 863
21. Az Országos Találmányi Hivatal Iparjogvédelmi Szakkönyvtára, Bp.	103 185	180	2 819	16 170
22. A Pénzügyminisztérium Gazdaságpolitikai Könyvtára, Bp.	45 780	-	5 864	18 631
23. Az MSZOSZ Központi Iskolájának Könyvtára, Bp.	107 068	927	9 589	19 219
24. A Szövetkezeti Kutatóintézet Könyvtára, Bp.	20 317	39	242	4 568
25. Az Ipari Informatikai Vállalat Műszaki Könyvtára, Bp.	11 686	485	9 945	60 856
26. Az Alumíniumipari Tervező és Kutató Intézet Műszaki Könyvtára, Bp.	63 643	905	5 183	19 144
27. A Bör- és Cipőipari Kutató-fejlesztő Vállalat Műszaki Könyvtára, Bp.	17 827	64	470	3 429
28. A Központi Bányászati Fejlesztési Intézet Könyvtára, Bp.	80 759	493	3 569	11 477
29. A Méréstechnikai Fejlesztő Vállalat Könyvtára, Bp.	57 037	213	1 109	21 683
30. Nyomdaipari Központi Szakkönyvtár, Bp.	11 499	59	522	1 286
31. A Papíripari Kutatóintézet Kft. Műszaki Tájékoztató Szolgálat, Bp.	28 320	384	1 200	7 900
32. A PRODIFORM Dokumentumtára, Bp.	79 864	215	643	7 492
33. Az INNOVATEX Műszaki Könyvtára, Bp.	40 978	140	3 020	9 643
ÖSSZESEN:	12 799 688	71 973	645 346	4 518 002
AKADÉMIAI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
34. Az MTA Könyvtára, Bp.	1 916 035	3 944	26 448	96 965
35. Az MTA Állam- és Jogtudományi Intézetének Könyvtára, Bp.	44 524	131	6 200	16 301
36. Az MTA Atommagkutató Intézetének Könyvtára, Debrecen	58 162	265	7 200	970
37. Az MTA Balatoni Limnológiai Kutató Intézetének Könyvtára, Tihany	6 984	80	350	3 500
38. Az MTA Csillagászati Kutató Intézetének Könyvtára, Bp.	32 200	25	-	305
39. Az MTA Filozófiai Intézetének Könyvtára, Bp.	22 536	90	1 834	6 470
40. Az MTA Földrajztudományi Kutató Intézetének Könyvtára, Bp.	64 679	198	-	1 969
41. Az MTA Geodéziai és Geofizikai Kutató Intézetének Könyvtára, Sopron	32 301	-	-	-
42. Az MTA Irodalomtudományi Intézetének Könyvtára, Bp.	151 083	395	4 081	8 120
43. Az MTA Kísérleti Orvostudományi Kutató Intézetének Könyvtára, Bp.	18 441	75	4 000	7 480

A könyvtár megnevezése	Az állomány-egységek száma	A beiratkozott könyvtári olvasók száma	A könyvtári látogatók száma	A kölcsönzött és a helyben olvasott dokumentumok száma
44. Az MTA Közgazdaságtudományi Intézetének Könyvtára, Bp.	40 936	200	2 443	1 481
45. Az MTA Központi Fizikai Kutató Intézetének Könyvtára, Bp.	177 484	1 463	16 427	21 715
46. Az MTA Központi Kémiai Kutató Intézetének Könyvtára, Bp.	40 063	195	–	–
47. Az MTA Központi Matematikai Kutató Intézetének Könyvtára, Bp.	53 533	1 270	10 100	23 800
48. Az MTA Mezőgazdasági Kutató Intézetének Könyvtára, Martonvásár	19 006	98	–	–
49. Az MTA Műszaki Fizikai Kutató Intézetének Könyvtára, Bp.	21 122	326	360	7 138
50. Az MTA Néprajzi Kutató Csoportjának Könyvtára, Bp.	64 124	12	98	3 960
51. Az MTA Nyelvudományi Intézetének Könyvtára, Bp.	36 686	129	–	–
52. Az MTA Pszichológiai Intézetének Könyvtára, Bp.	18 087	115	3 692	8 938
53. Az MTA Régészeti Intézetének Könyvtára, Bp.	41 719	26	1 942	27 457
54. Az MTA Számítástechnikai és Automatizálási Kutató Intézetének Könyvtára, Bp.	51 949	602	–	7 150
55. Az MTA Szegedi Biológiai Központjának Könyvtára, Szeged	26 015	–	–	–
56. Az MTA Talajtani és Agrokémiai Kutató Intézetének Könyvtára, Bp.	26 644	73	3 005	13 565
57. Az MTA Történettudományi Intézetének Könyvtára, Bp.	106 225	132	–	4 301
58. Az MTA Világgazdasági Kutató Intézetének Könyvtára, Bp.	79 229	99	4 100	7 840
59. Az MTA Zenatudományi Intézetének Könyvtára, Bp.	141 594	93	2 804	5 612
ÖSSZESEN:	3 291 361	10 036	95 084	275 037
KERESKEDELMI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
60. Országos Kereskedelmi Marketing Szakkönyvtár, Bp.	44 509	3 330	3 700	11 200
EGÉSZSÉGÜGYI-ORVOSTUDOMÁNYI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
61. Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár, Bp.	102 096	1 089	8 942	29 533
62. A Heim Pál Gyermekkorház Orvosi Könyvtára, Bp.	17 886	254	2 121	6 898
63. A Fővárosi László Kórház „Ferencz Pál” Orvosi Könyvtára, Bp.	14 973	166	1 917	5 184
64. Az Országos Ideg- és Elmegyógyászati Intézet Orvosi Könyvtára, Bp.	16 207	263	2 543	9 468
65. Az Országos Korányi Tbc- és Pulmonológiai Intézet Könyvtára, Bp.	16 303	183	2 850	6 219
66. Az Országos Közegészségügyi Intézet Könyvtára, Bp.	30 066	287	5 770	15 840
67. Az Országos Onkológiai Intézet Könyvtára, Bp.	15 571	286	6 083	10 936
68. Az Országos Reumatológiai és Fizioterápiás Intézet Orvosi Könyvtára, Bp.	20 440	1 443	2 920	14 576
69. Az Országos Traumatológiai Intézet Könyvtára, Bp.	3 104	–	1 500	4 000
70. A Semmelweis Orvostörténeti Múzeum Könyvtára, Bp.	119 235	169	985	5 412
ÖSSZESEN:	355 881	4 140	35 631	108 066
ÉPÍTÉSÜGYI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
71. Az Építésügyi Tájékoztatási Központ Könyvtára, Bp.	55 882	330	2 062	19 911
72. A Szilikátipari Központi Kutató- és Tervezőintézet Műszaki Könyvtára, Bp.	27 562	280	–	–
ÖSSZESEN:	83 444	610	2 062	19 911

A könyvtár megnevezése	Az állományegységek száma	A beiratkozott könyvtári olvasók száma	A könyvtári látogatók száma	A kölcsönzött és a helyben olvasott dokumentumok száma
KÖZLEKEDÉS- ÉS POSTAÜGYI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
73. A Közlekedési, Hírközlési és Építésügyi Minisztérium Szakkönyvtára, Bp.	2 324	110	-	
74. A MÁV Vezérigazgatóság Szakkönyvtára, Bp.	10 426	1 211	1 211	8 810
75. Közúti Közlekedési és Tájékoztató Központ (KÖTUKI), Bp.	68 612	348	365	5 460
76. A Közlekedési Múzeum Könyvtára, Bp.	100 218	82	832	3 742
77. A MALÉV Szakkönyvtára, Bp.	20 683	2 600	6 500	11 372
78. A Posta Központi Szakkönyvtára, Bp.	27 150	1 766	1 049	2 248
ÖSSZESEN:	229 413	6 117	9 957	31 632
MEZŐGAZDASÁGI ÉS ÉLELMEZÉSÜGYI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
79. Károlyi Mihály Országos Mezőgazdasági Könyvtár, Bp.	465 951	2 339	10 717	25 873
80. Az Agrárgazdasági Kutató Intézet Könyvtára, Bp.	32 802	147	1 141	6 770
81. A Magyar Mezőgazdasági Múzeum Könyvtára, Bp.	57 709	82	427	500
ÖSSZESEN:	556 462	2 568	12 285	33 143
MŰVELŐDÉSI MINISZTERIUM KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
82. Az Iparművészeti Múzeum Könyvtára, Bp.	52 807	182	2 956	14 560
83. A Magyar Nemzeti Múzeum Központi Régészeti Könyvtára, Bp.	115 911	371	-	17 342
84. A Néprajzi Múzeum Könyvtára, Bp.	138 188	842	2 753	6 718
85. A Petőfi Irodalmi Múzeum Könyvtára, Bp.	159 394	107	1 596	4 786
86. A Szépművészeti Múzeum Könyvtára, Bp.	107 977	275	2 430	7 317
87. A Természettudományi Múzeum Könyvtára, Bp.	316 929	1 093	1 715	10 536
88. A Magyar Nemzeti Galéria Könyvtára, Bp.	1 224	149	110	1 381
89. A Magyar Országos Levéltár Központi Könyvtára, Bp.	80 641	-	1 663	4 178
ÖSSZESEN:	973 071	3 019	13 223	66 818
STATISZTIKAI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
90. Központi Statisztikai Hivatal, Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat, Bp.	613 026	3 759	23 905	39 722
91. A SZÁMALK Számítástechnikai Szakkönyvtára, Bp.	59 194	1 702	8 860	38 808
ÖSSZESEN:	672 220	5 461	32 765	78 530
KÖRNYEZETVÉDELMI ÉS VÍZÜGYI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
92. Országos Környezetvédelmi és Vízügyi Szakkönyvtár, Bp.	33 708	3 420	2 508	23 142
FELSŐOKTATÁSI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT				
93. Az ELTE Egyetemi Könyvtára, Bp.	1 385 966	7 714	52 411	120 584
94. Az ELTE Állam- és Jogtudományi Karának Könyvtára, Bp.	62 993	721	20 460	48 758
95. Az ELTE Bölcsészettudományi Karának Történeti Könyvtára, Bp.	110 650	811	7 974	26 610
96. Az ELTE Természettudományi Kar Matematikai Intézetének Könyvtára, Bp.	32 082	830	8 850	9 200
97. Az ELTE Bölcsészettudományi Kar Központi Könyvtára, Bp.	354 305	1 516	18 140	65 825
98. A József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtára, Szeged	752 275	5 586	89 981	306 112
99. A Kossuth Lajos Tudományegyetem Központi Könyvtára, Debrecen	3 702 263	6 111	125 162	276 418
100. A Kossuth Lajos Tudományegyetem Matematikai Intézetének Könyvtára, Debrecen	31 861	1 041	15 600	157 700
101. A Janus Pannonius Tudományegyetem Könyvtára, Pécs	833 605	6 627	137 911	261 708
102. Az Agrártudományi Egyetem Könyvtára, Debrecen	129 798	1 292	3 985	5 022
103. Az Agrártudományi Egyetem Könyvtára, Gödöllő	332 482	2 085	25 551	57 134
104. A Pannon Agrártudományi Egyetem Központi Könyvtára, Keszthely	124 148	1 903	30 776	79 962
105. Az Állatorvostudományi Egyetem Könyvtára, Bp.	124 195	922	17 100	15 000
106. Az Erdészeti és Faipari Egyetem Központi Könyvtára, Sopron	236 419	1 620	37 304	85 178
107. A Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem Központi Könyvtára, Bp.	282 582	1 384	20 006	52 283
108. A Debreceni Orvostudományi Egyetem Kenézy Könyvtára, Debrecen	150 544	1 200	-	
109. A Pécsi Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtára, Pécs	226 341	1 623	42 543	31 119
110. A Semmelweis Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtára, Bp.	236 418	8 437	41 535	230 177
111. A Szent-Györgyi Albert Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtára, Szeged	193 427	811	21 416	9 850
112. A Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára, Bp.	530 379	9 971	160 163	508 777
113. A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára, Bp.	686 300	11 072	152 177	508 678
114. A Miskolci Egyetem Központi Könyvtára, Miskolc-Egyetemváros	833 048	4 395	105 702	52 081
115. A Veszprémi Egyetem Központi Könyvtára, Veszprém	139 515	976	7 210	19 285
116. A Kereskedelmi és Vendéglátóipari Főiskola Központi Könyvtára, Bp.	60 139	898	18 450	25 430
117. A Széchenyi István Műszaki Főiskola Könyvtára, Győr	195 485	6 148	27 216	36 597
118. A Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola Könyvtára, Bp.	200 482	1 738	18 037	49 102

A könyvtár megnevezése	Az állományegységek száma	A beiratkozott könyvtári olvasók száma	A könyvtári látogatók száma	A kölcsönzött és a helyben olvasott dokumentumok száma
119. A Magyar Iparművészeti Főiskola Könyvtára, Bp.	42 304	2 250	35 000	230 000
120. A Magyar Képzőművészeti Főiskola Könyvtára, Bp.	45 974	564	5 862	39 349
121. A Testnevelési Főiskola Könyvtára, Bp.	79 596	1 871	13 842	32 207
ÖSSZESEN:	12 115 576	92 117	1 260 364	3 340 146
EGYÜTT:	31 155 333	202 791	2 112 925	8 505 627

A SZAKKÖNYVTÁRAK FONTOSABB ÖSSZEHASONLÍTÓ ADATAI 1989–1990

Megnevezés	1989	1990	Index:
	év		1989. év = 100
A könyvtárak száma (kijelölt könyvtárak)	122	121	99,2
A könyvtári állomány december 31-én	30 862 617	31 155 333	100,9
Ebből: könyv	15 489 466	15 715 297	101,5
Állománygyarapításra fordított összeg (Ft)	506 407 971	592 788 684	117,1
A beiratkozott könyvtári olvasók száma	209 174	202 791	96,9
A könyvtárlátogatók száma	2 337 130	2 112 925	90,4
A kölcsönzött könyvtári egységek száma	1 664 513	1 675 575	100,7
A helyben használt dokumentumok száma	6 286 635	6 830 052	108,6
A könyvtári munkakörben dolgozók száma	2 548	2 385	93,6

Megjegyzések:

1. Az Országos Vezetőképző Központ Könyvtára, Bp. megszűnt, könyvtári állományát és gyűjtőköri tevékenységét átvette a Budapesti Közgazdasági Egyetem Központi Könyvtára.
2. A Politikai Főiskola Lukács György Könyvtára, Bp. megszűnt, könyvtári állományát és gyűjtőköri tevékenységét átvette az ELTE Bölcsészettudományi Kar Központi Könyvtára. Ez utóbbi újonnan került ez évben a kijelölt szakkönyvtárak közé.
3. Az ipari könyvtári hálózat megszűnt. A korábban ott szerepeltetett könyvtárak a hálózatba nem tartozó könyvtárakhoz kerültek.

Az első magánegyetemi kezdeményezés könyvtára

Az 1985-ös IV. Országos Könyvtárügyi Konferencia dokumentumgyűjteményében (szerk. *Gerő Gyula*) olvasható *Gyárfás Ágnes*-nek, a miskolci Központi Orvosi Könyvtár akkori vezetőjének javaslata, miszerint Miskolcon mihamarabb bölcsészkarra kellene létrehozni. Lényeges ez, mert ki gondolná, hogy egy egyetem megszületésének első mozzanatain éppen egy könyvtárügyi konferencián fogalmazódnak meg. *Gyárfás Ágnes* felhívta a figyelmet arra, hogy „amíg Borsodban a tudomány nyelvét nem beszéljük, a népgazdaság sem válthatja be az iparához fűzött reményeit”. A bölcsészkar létrehozásának gondolata *Gyárfás Ágnes* és *Nikodémusz Antal* matematikus, egyetemi docens agyából pattant ki. Csak-hogy az említett konferencia után minden

elült, „magánkezdeményezésre” akkor, az „ancien régime” alatt senki nem mert gondolni. De eljött 1988 nyara, fűjdogáltak az új szelek, s megalakult a Miskolc Bölcsész Egyetemét Előkészítő Értelmiségi Társaság, melynek tagságát majd százhusz fő alkotta, találunk köztük könyvtárost is bőven (*Gyárfás Ágnes*, *Környei Lászlóné*, *Czier Zsuzsa*, *Zsidai József*, *Kereszti Ágnes*, *Eszenyi Miklós*). Nem e tanulmány témája, de vázlatosan ismertetem az eseményeket.

Az előzményekről röviden

A Nehézipari Műszaki Egyetemen folytatott tárgyalások után kiderült, hogy a tervezett

bölcsészkar helyett egy önálló bölcsész egyetemet célszerű létrehozni. 1989 októberében előkurzus indult ókortudományból és orientaliztikából. 1989 novemberében az előkészítő társaság – a jogi formuláknak megfelelően – egyesületbe tömörült, Miskolci Bölcsész Egyesület néven, amely 1990 januárjában megindította a kísérleti szemesztert 350 hallgatójelölttel. A Művelődési Minisztérium csak áprilisban adott ki egy kommunikét, amely szerint az előkészítés szakaszában felajánlja segítségét, hogy „egy megalapozott előterjesztés után az Országgyűlés egyedi döntéssel hozzájáruljon a miskolci bölcsész egyetem létrejöttéhez”. Ennek ellenére még ma is csak egyesületi keretek között folyik az oktatás, a legalizálás rövidesen várható. A leendő egyetem rektorának *Szabó Árpád* akadémikust, prorektorának *Végyvári Lajos* tanszékvezető egyetemi tanárt kérték fel.

Miskolc nagyon jó könyvtári háttérrel rendelkezik a bölcsészképzés támogatására. Nagyon híres könyvtára volt a városnak a hajdani református skóla bibliotékája, amelyet 1836-ban *Regéczi Nagy István* hozott létre. Az I. világháború utánra már jelentősre duzzadt a könyvtár állománya, mely főképp a klasszikus műveltség anyagát ölelte fel. Ez a gyűjtemény szétszóródott, s amit a Lévy József Könyvtár megmentett, azt elég mostoha körülmények között tudta csak elhelyezni. *Gyárfás Agnes* mondta egyik interjújában (*Magyar Nemzet*, 1989. nov. 4.): „már 1974-ben, amikor a református kollégium... könyvtárát előbányásztuk az almásládákból, akkor arra gondoltam, hogy ez lehetne a leendő egyetem alapkönyvtára”. A Lévy József Könyvtártól háromlépésnyire található a Herman Ottó Múzeum, amelynek könyvtárát a művészettörténet és néprajz szakos hallgatók látogatják elsősorban. A múzeummal szemben, az út túloldalán áll a II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár, amelyben évtizedekre visszamenőleg megtalálható szinte valamennyi magyar könyv legalább egy példányban (kis túlzással). Igen gazdag kurrens folyóirat-állománya is (1989-ben 1570-féleséget járatott). A hallgatóknak és az új intézmény könyvtárosainak nagyon sokat segített (és segít) minden dolgozó, különösen *Környey Lászlóné* igazgató, *Csörnyéi Bezerédy Agnes* osztályvezető és *Szigeti Gáborné* könyvtáros. A városi könyvtárnak elsőrangú idegennyelvű fiókkönyvtára van, ahol főleg a nyelvszakos hallgatók érzik jól magukat. A Központi Orvosi Könyvtárban országszerte híres gyűjtemény található pszichológiai könyvekből, járnak is

oda a pszichológushallgatók. Nem szabad elfeledkezni a városi könyvtár József Attila Könyvtáráról sem, amely művészettörténeti különgyűjteményével, ilyen tárgyú diáival a művészettörténet szakos hallgatók számára nélkülözhetetlen. A Nehézipari Műszaki Egyetem Központi Könyvtára közismerten óriási gyűjteménnyel rendelkezik. A könyvtár igazgatója, *Zsidai József* mondotta egy riportban (*Új Kilátó*, 1989/2. sz.): „A könyvtári háttér adott a városban. A Megyei Könyvtár és a Lévy József Könyvtár mind a hallgatói, mind a tudományos könyvtári feladatra felkészült. Valójában nem titok ez: a negyedik országos könyvtárügyi konferencia óta, amely 1975-ben volt, készülünk mi erre a bölcsész-képzésre, és tudom, nincs könyvtár a városban, ahol a segédkönyvtár féltett anyagába ne került volna egy-egy értékes forráskiadvány a bölcsészet megelőlegezése rejtett szándékával.”

Mindezek ellenére a Miskolci Bölcsész Egyesület úgy döntött, hogy létrehozza saját, önálló könyvtárát. Senki nem nevezheti bátortalanságnak egy új könyvtár alapítását ezekben a pénzszegény időkben! A könyvtár megszervezésére *Eszenyi Miklóst* (e sorok íróját), a Központi Orvosi Könyvtár munkatársát kérték fel, aki a napilapok hasábjain rögtön közzétett egy felhívást: „Bár a miskolci bölcsészegyetem támaszkodik Miskolc városi könyvtárára, elengedhetetlen, hogy már a beindulás pillanatában – legalább helybenolvasásra szolgáló – önálló médiatárral rendelkezzen. Mivel az előkészítő társaság anyagi helyzete meglehetősen szerény, szeretnénk, ha az ügy támogatói segítenék a médiatár létrehozását.” Ez 1989 őszén volt, s szép számmal érkeztek a könyvek, folyóirat-évfolyamok más könyvtárraktól és magánszemélyektől is. S mivel az egyesületnek akkor még egy kis szobácskaja sem volt, jobb híján jelen sorok írójának garázsában gyűltek a könyvek. A Megyei Kórház-Rendelőintézet több mint 200 ezer forint értékű könyvet ajándékozott a bölcsészkönyvtárnak. A városi könyvtár felajánlotta duplumait. A TÉKA igazgatója, *Drucker Tibor* 15 ezer forint értékű, tetszés szerint kiválasztott könyvet ajánlott fel raktárukból. Első pillanattól fogva felkarolta az új könyvtárát az MTA Könyvtára: *Rózsa György* főigazgató és *Domsa Károlyné* főigazgató-helyettes jóvoltából majd 100 ezer forint értékű – ma már jószerivel beszerezhetetlen – kézikönyvvel gyarapodott a bölcsészkönyvtár állománya. *Gosztonyi Péter*,

a berni Schweizerische Osteuropa Bibliothek igazgatója is folyamatos támogatásáról biztosította a könyvtárat. *Kádas Mihályné* gimnáziumi tanár 15-féle folyóiratot adott át, kb. 20 évfolyamra visszamenőleg, akárcsak *Ludvig Lászlóné* tanár. És bizony sok-sok tanár (pl. *iff. Fedor István, Levendel Júlia, Németh György, Ecsedy Ildikó, Várnai András*) is átadja a könyvtárnak féltve őrzött kincseit. Nem hiába írta *Horváth Teréz* a *Kurír* 1990. augusztus 15-i számában, hogy „az adományból összegyűlt könyvtárban több olyan védett könyv és térkép van, amellyel még a Széchenyi Könyvtár sem rendelkezik”. Az új könyvek beszerzése főleg a TÉKA-nál, a régieké az Antikvár Kft-nél, a külföldieké a Váci utcai Stúdium Könyvesboltban történik. 1990 végére az állomány értéke megközelítette a 2 millió forintot.

Az új könyvtár napjainkban

Maga a könyvtár 1990. március 1-jén kezdte meg „kiszolgáló” munkáját, az egyesület épületében, Miskolcon az MSZB tér 1. szám alatt. E hónapban az OSZK is nyilvántartásba vette a könyvtárat, kódszáma M 96 lett. A könyvtárosi feladatokat kezdetben *Eszenyi Miklós* látta el mellékállásban, két hallgató (*Sebestyén Márta* és *Brezina Kinga*) segítségével. A nyár folyamán két gimnáziumi tanuló segített a leltározásban és a könyvtárrendezésben. 1990 szeptemberétől két főállású könyvtárossal (*Ristovskiné Juhász Katalin* és *Szabó Eszter*) háromra nőtt a könyvtár dolgozóinak a száma. Amikor pedig fénymásológépeket (egy kisebb Rank-Xeroxot és egy nagyobb teljesítményű Agfát) kapott az egyesület ajándékba (a Soros-alapítványtól, illetve a Borsodi Távhő Vállalattól), azok kezelőjét is a könyvtári dolgozók létszámba sorolták, ami már négy főt jelent. A könyvtár kapott egy kétkazettás magnetonfont is kazettamásolás céljára. A technikai berendezéseket gyarapítja még két, korszerű villanyrógép és egy Vizigráf is.

A könyvtárosok dolgozószobáját és a két otthonosan berendezett olvasót az egyesület épületének ötödik szintjén találjuk. Az olvasókban vannak (évfolyamokra lebontva) az egyes szakok kötelező olvasmányai, a legfontosabb segédkönyvek és szótárak. Ugyanitt áll a médiatár is, melynek gyarapítási tanácsadását *Biszterszky Andrásné*, az ének-zene tanszék tanára végzi (zeneművek esetében), illetve *Büky Béla* kandidátus, a francia tanszék vezetője és *Kin-*

cses-Kovács Éva finn nyelvtanár. A komolyzenei hanglemezek, magnókazetták, CD-lemezek mellett videokazetták is sorakoznak a polcokon. A könyvtárhoz tartozik az egész negyedik szint, négy óriási raktárral. Itt kapott helyet az egyik fénymásoló, és a könyveket is itt helyeztük el a pártállamtól örökölt, fantasztikusan jó gördülőpolcokon, szakrendben. Összesen 63 gördülőszekrényünk van, a könyvek elhelyezése optimális pára- és fényviszonyok között történik, kielégíti a nemzetközi normák igényeit, és tűzrendészetileg is nagyon biztonságos.

A könyvtárnak természetesen nem csak „klimailag”, hanem munkájában is eleget kell tennie a követelményeknek, hiszen „a felsőoktatási könyvtár feladata, hogy elősegítse az intézményben folyó oktató-nevelő, kutató, tanulmányi és közművelődési tevékenységet, továbbá támogassa a hallgatókat a szakirodalom használatának elsajátításában”. Nagy hangsúlyt fektetünk a legkülönbözőbb bibliográfiák, segédkönyvek stb. beszerzésére. Folyamatosan készül a betűrendes és a tárgyszókatalógus (ez utóbbi mellett a korábbi tapasztalatok és a könyvtárosok szubjektív véleménye szól). Ezenkívül megkezdődött a Miskolci Bölcsész Egyesület Könyvtára nyomtatott katalógusának előkészítése. A könyvtár részt vesz az egyesület kiadói tevékenységében is.

Az egyesület oktató munkáját egy tudományos kuratórium felügyeli. Ebben két könyvtárigazgató is helyet foglal: *Németh G. Béla*, az ELTE és *Rózsa György*, az MTA Könyvtárának főigazgatója. Az oktatók és diákok könyvtári problémáinak megoldására, illetve a tanzsékekkel történő összehangolt munka érdekében megalakult a könyvtári bizottság is, melyben kültagok (főleg szponzori és egyéb segítőmunkájuk révén) is helyet foglalnak. A könyvtári bizottság tagjai: *Bártfai István* tanszékvezető (MBE angol tanszék), *Berger József* gép-teremvezető (Borsodi Nyomda), *Biszterszky Andrásné* énektanár (MBE ének-zenei tanszék), *Bóka László* hallgató (MBE ifjúsági bizottság), *Büky Béla* tanszékvezető (MBE francia tanszék), *Engel Pál* tanszékvezető (MBE történelem tanszék), *Eszenyi Miklós* könyvtárvezető (MBE könyvtár), *iff. Fedor István* tanársegéd (MBE pszichológiai tanszék), *Garadnai János* tanszékvezető (MBE filozófiai tanszék), *Gonda Gáspárné* tanszékvezető (MBE német tanszék), *Gyárfás Ágnes* elnök (MBE), *Hajdú Mihály* tanszékvezető (MBE nyelvészeti tanszék), *Hevesi Attila* tanszékve-

zető (MBE földrajz-biológiai tanszék), *Horváth Éva* titkár (MBE), *Juhász Katalin* könyvtáros (MBE könyvtár), *Kincses-Kovács Éva* nyelvtanár (MBE nyelvészeti tanszék), *Kovács Sándor* tanszékvezető (MBE arab tanszék), *Kunt Ernő* tanszékvezető (MBE néprajzi tanszék), *Novák Attiláné* antikvárium vezető (Antikvár Kft.), *Pál Istvánné* (MBE oktatási bizottság), *Ranschburg Jenő* tanszékvezető (MBE pszichológiai tanszék), *Rudolf László* látszerész (Miskolc), *Szabó Árpád* rektor, tanszékvezető (MBE), *Szabó Eszter* könyvtáros (MBE könyvtár), *Szabó Mária* tanszékvezető (MBE japán tanszék), *Székely György* tanszékvezető (MBE színháztudományi tanszék), *Szigeti Gáborné* könyvtáros (II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár), *Tass Gyuláné Gáspár Enikő* bankár (Kereskedelmi és Hitelbank), *Török Endre* tanszékvezető (MBE irodalom tanszék), *Töttössy Csaba* tanszékvezető (ókortudományi tanszék), *Várnai András* tanszékvezető (MBE kínai tanszék), *Végyvári Lajos* prorektor, tanszékvezető (MBE művészettörténeti tanszék).

A gyarapításnál elsősorban a bizottság tagjainak javaslatai számítanak. Többször érződött a tanszékek azon óhaja, hogy tanszéki könyvtárak alakuljanak. Ilyen kis könyvtár szétszabdálása azonban nem célszerű, megerősíti ezt a könyvtári szaklapokban is sűrűn képviselt azon vélemény is, miszerint célszerűbb egyetlen központi könyvtárat létesíteni. Csak

a fontosabb segédkönyvek és térképek, AV-anyagok találhatóak meg a tanszékeken.

Természetesen cél az is, hogy a könyvtárosok ne csak a „kiszolgáló személyzet” szerepét töltsék be, hanem az egyetem tudományos életében is részt vegyenek, mert ahogy *Wallshausen Gyula* szemléletesen megfogalmazta „az a könyvtáros, aki nem végez kutatómunkát, nem is ismerheti igazán saját könyvtára állományát, szakterületét, nem fedezi fel a hibákat, nem tudja magát beleélni a kutató lelki világába, nem éri el annak még küszöbét sem”. Így készült el egy vaskos repertórium (*Gyórfás Ágnes-Eszenyi Miklós: A Borsodi Orvosi Szemle tartalomjegyzéke, név-, tárgy- és helymutatója 1958–1989*), valamint a pszichológiai tanszék és a könyvtár összefogását jelezve, egy tanulmány (*Eszenyi Miklós-Fedor István: Bölcsészegyetemet – most! = Pedagógiai Szemle, 1990. 7–8. sz.*). A könyvtár az egyetem évkönyvében is képviselteti magát (*Eszenyi Miklós: Út a Miskolci Bölcsész Egyetemhez*), s épp most készül egy bizonyára nagy figyelmet keltő tanulmány (*Juhász Katalin: Az AIDS és a homoszexualitás jogi vonatkozásai*).

A fentiekből is látható, hogy a könyvtárnak rengeteg szakhoz, tanszékhez, igényhez kell igazodnia, emellett saját egzisztenciáját is meg kell alapoznia. Nem egyszerű ma egy új könyvtárat létrehozni, de talán kitűnt, hogy ma sem lehetetlen.

Eszenyi Miklós

Kérdezz – felelek

Egy könyvtáros kérdezi a katonai szolgálat beszámításáról:

„A tényleges katonai szolgálat ideje munkaviszonyban töltött időként figyelembe vehető-e abban az esetben, ha az érdekeltnél előtte nem volt semmilyen munkaviszonya? Az egyetemet nappali tagozaton végeztem el. Ez után teljesítettem a katonai szolgálatot, és ennek befejezését követően léptem munkaviszonyba. A kérdés esetében a nappali tagozatos tanulmányi idő beszámítása kapcsán vetődött fel.”

Válasz:

A 17/1979. (XII. 1.) MüM-rendelet 13. paragrafusának (1) bekezdése szerint a sor- (első tényleges), valamint a tartalékos (póttartalé-

kos) katonai szolgálat, továbbá a munkaszolgálat, a deportálás és a hadifogság igazolt idejét munkaviszonyban töltött időként kell a munkáltatónak figyelembe vennie. A hatályos jogszabály a beszámítást nem köti egyéb feltételhez. (1980. január 1-je előtt volt olyan korlátozás, hogy a katonai szolgálatot csak akkor számíthatta be a munkáltató, ha e szolgálata előtt munkaviszonyban állt a dolgozó, és a munkahelyéről vonult be.) A katonai szolgálatot – az ismertetett szabály alapján – a kért esetben is köteles a munkáltató figyelembe venni. (Az érdekeltek a régebbi szabály folytán elmaradt beszámítást bármikor igényelhetik a munkáltatójuktól.)

Könyvtára berendezéséhez ajánljuk

**MERABONA
és
TÉKA
típusú bútorainkat,
melyek
IRINGÓ
alvázra szerelve
tömörraktárak
berendezésére is
alkalmasak**

Gyártja: MEZŐGÉPIPARI

SZÖVETKEZETI

KÖZÖS VÁLLALAT, SZANY

**Felvilágosítás, berendezési tervek, árajánlat készítése:
CAVALLONI GYÖNGYI**

Budapest XXII., Csap u. 14/a. 1222

Telefonüzenet: 663-226

A Győri Városi Könyvtár galériájában kiállítás nyílt a megye gimnáziumi könyvtáraiban őrzött régiségekből, ritkaságokból. Megnyitó beszédében *dr. Kelemen Elemér*, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum főigazgatója elmondta, hogy a rendezvény példa értékű lehet más iskolák, városok, régiók számára is, mert az országban – becslések szerint – 620 ezer muzeális értékű könyv várja méltó elhelyezését. Jelentős kezdeményezés első kézzelfogható eredménye a győri tárlat. Az Országos Széchényi Könyvtár először 1975-ben mérte föl az ország nagy múltú középiskoláinak könyvtári állományát. A két évvel ezelőtt lezárult, az OPKM által végzett felmérés új adatokkal, helyszíni értesülésekkel gazdagította az összképet: eredményként az illetékes minisztérium támogatásáról biztosította a könyvtárakat, hogy a felbecsülhetetlen könyvészeti és kultúrtörténeti értékeket megmentsék.

A győri galériában 96 ritkaság igazolja az értékmegőrző munka fontosságát. *A Homor Tivadar* által válogatott és összeállított kiállítás még a könyvtörténetben járatos szakembereknek is képes meglepetésekkel szolgálni. A közepén álló vitrinekben a soproni Berzsenyi Dániel Gimnázium kincseit láthatjuk. A töredezett, megsárgult kotta a XIV. századból való, a kéthasábos humanista kódextöredék és a héber írású kódexlap, *Sebastian Brant* satirikus kötet, *Löw-Dekhard Flora Patmoniensise* szintén középkori eredetű. A német reformáció egyik fő alakjának, *Johann Reuchlin* latin szótára (1488-ból való) a szép könyvek iránt érdeklődők

figyelmét is felkeltheti kapcsolataival, borbó bőrkötésével. *Albertus Magnus*nak, a skolasztika egyik legismertebb művelőjének természetfilozófiai összegzése (1508) műves fametszetekkel illusztrált. Az egyik legszebb darab, *Beyerlinck* antwerpeni filozófus műve, *Az emberi élet nagy színháza* címet viseli: fatáblás, bőrkötéses; mai szemmel hatalmasnak tetszik: 41 centiméteres a gerince. Még mindig a soproni gimnázium könyve *Lambeccius* műve, amely Mária Terézia korában jelent meg, és a bécsi császári könyvtár anyagát elemző módon mutatja be. Tartós, masszív barokk kivitelezése ma is szemgyönyörködtető. A győri Révai Miklós Gimnáziumban található Velence köztársasági építészének, *Andrea Palladiónak* értékes rézmetszetekkel illusztrált középület-tervezési szakkönyve a XVII. század végéről. A gimnázium névadójának álnéven kiadott művei arról tanúsodnak, hogy Révai nemigen szívelte *Verseggy Ferencet*, mivel a címek meghökentető becsületsértéseket is tartalmaznak – a nyelvújítás viharainak dokumentumaként. A mai biológiai tankönyvek számára is példaadó Bertuch-képeskönyveket a mosonmagyaróvári Kossuth Lajos Gimnázium és a győri Czuczor Gergely Bencés Gimnázium kölcsönözte a tárlatra. *Decsy Sámuel Osmanografiája* a győri Kazinczy Ferenc Gimnázium tulajdona: a bölcsész és orvosdoktor, tudós hírlapíró a török birodalom sokoldalú leírását nyújtja ebben a művében. *Matthiolus Petrus Andreas* olasz orvosbotanikus illusztrált műve mellett a legnagyobb magyar *Hitelének* első kiadásával, Révai-művekkel büszkélkedhet a soproni Széchényi István Gimnázium. A nevelés- és természettudományi szakkönyveket, atlaszokat felsorolni lehetetlen volna. Comenius, Linné kötetei és a *Magyar fűvészkönyv* köztük található.

A bőségesnek tűnő, valójában töredéknyi izelítő csupán részleteket villanthatott fel a kiállítás mennyi értéke közül. A meghívott szakemberek véleménye szerint a hasonló tárlatok felkelthetik az ön-

kormányzatok figyelmét és elősegíthetik a könyvek megóvását országsszerte. (B. Z.)

A Szolnoki Megyei Könyvtár gyermekkönyvtára időtlen idők óta senyvedett méltatlan, rossz körülmények között (egy volt munkásörklantanya épületében). A rossz körülményeket ugyan elsősorban a munkatársak „elvezték”, hisz a gyerekek számára meglehetősen nagy volt a tér, kitűnő az állomány (több mint 75 ezer kötet könyv, nem is szólva a folyóiratokról), remek a kapcsolat a könyvtárosokkal (akik persze kis klienseiknek nem panaszkodtak arról, hogy a raktárak szerte-széjjelése miatt mennyi plusz munka hárul rájuk). Nos, mindenképp nagy öröm, hogy idén február 1-jétől új épületbe költözhetett a gyermekkönyvtár, egy egyemeletes, szép, alkalmas századfordulós épületbe. A kölcsönzői tér ugyan csak minimálisan növekedett, ám a raktárakon kívül a hang- és videotár is helyet kapott az épületben. Olvasóink az új épületnek, szép és kitűnő belső berendezésének között fotóink jóvoltából is örvendezhetnek. Mi pedig abban bízunk, hogy a könyvtár munkatársai részletesebben is beszámolnak majd az új helyre költözött könyvtár örömeiről-bánatairól.

Jegyzőkönyv készült az országos Garabonciás Szövetség elnökségi ülésén, amelyet a résztvevők 1991 januárjában tartottak meg az Országos Széchényi Könyvtár előadótermében. Mint a jegyzőkönyvből kiderül, az elnökségi ülés megtárgyalta a TÉKA által 1990 végén, Hatvanban felajánlott 1 millió forint értékű könyvadomány sorsát. Az elnökségi ülés leszögezte, hogy: „1. Az adomány célja: az olvasótáborok olvasáskultúrát fejlesztő munkájának díjazása, valamint az általános és középiskolákban folyó irodalmi, ill. műveltségi vetélkedők jutalmazása. 2. Az adomány összetételének meghatározásában a Garabonciás Szö-

vetség megbízottai is részt vesznek. 3. Az adomány kezelésének módja: a) A TÉKA által 1991. március 15-ig leszállított könyvanyag raktározását a hatvani Ady Endre Városi Könyvtár végzi, és ott történik a kuratórium által elbírált pályázatok alapján a könyvanyag elosztása is. b) A pályázatok kiírását és elbírálását, az adomány céljait figyelembe véve, a Garabonciás Szövetség elnöksége mint kuratórium végzi. c) A pályázatok díjazottai a kuratórium által meghatározott összegnek megfelelő könyvanyagot személyesen válogatják ki és szállítják el a hatvani könyvtárból. 4. A Garabonciás Szövetség vállalja, hogy az adományról és annak sorsáról rendszeresen tájékoztatja a szakmai közvéleményt. 5. Az adomány nyílt, az állomány gyarapításához bárki hozzájárulhat". A fontos dokumentumot a TÉKA képviselőjében *Maróti Istvánné* főosztályvezető, *Zombori Ottó*, a Garabonciás Szövetség titkára, valamint *Kocsis István*, a hatvani Ady Endre Váro-

si Könyvtár igazgatója, a Garabonciás Szövetség elnöke írta alá.

Aki 1987 januárjában az Avas-hegyen járt, aligha gondolta volna, hogy még abban az évben becsengetnek az új Avasi Gimnáziumban. Mégis megtörtént a kisebbfajta csoda, és elkészült iskolánk.

Egyetlen alma mater sem lehet meg hosszabb távon szellemi-információs bázis nélkül. Tudták ezt a tervezők is, és terveztek egy 70 ezer kötetes könyvtárat az iskola mellé. Ez azonban mind a mai napig csak maketten létezik, a valóságban nem. Hogy ennek mi az oka? Csak találgathatunk. Például: pénzhiány, talajtani problémák stb.

Az a tény, hogy a kezdetektől fogva van könyvtár az iskolában, igazgatónk határozottságát bizonyítja. Ő – felismerve a helyzetet – ragaszkodott hozzá, hogy az épületen belül könyvtár legyen. Valósi-

nüleg már akkor megsejtette, hogy a könyvtárnak álmódott „csodapalota” nem fog felépülni. Így történt, hogy a nem kifejezetten könyvtári célokra tervezett politechnikai teremből könyvtár lett. Mire szeptemberben megindult a tanítás, a könyvtár már készen várta olvasóit. A kb. 100 négyzetméteren, két teremben elhelyezett állványok polcain szakszerű rendben sorakoztak a könyvek, kényelmes bőrfotelek hívogatták a látogatókat.

Azóta eltelt több mint három év, s a könyvtár hónapról hónapra gyarapodott. Jelenleg több mint 10 000 kötet könyv alkotja állományunkat. 564 hanglemez és 130 magnókazetta áll a tanárok és diákok rendelkezésére. Különböző technikai berendezések teszik lehetővé az oktatást az órákon, szabad időben a kikapcsolódást a könyvtárban.

A könyvek 10% -a idegen nyelvű, megfelelő a kétnyelvűség követelményeinek. Tehát német, angol, orosz, francia nyelvek tanulásához-tanításához, a már meglévő tudás fejlesztéséhez nyújtanak segítséget. Könyvtárunkban megtalálható például az Encyclopaedia Britannica, a kétkötetes Lamrer lexikon, Knaurs, Meyer, Duden lexikonsorozatok. Legrégibbi idegen nyelvű könyvünk egy 1746-ból való Conversations lexicon.

Természetesen magyar nyelvű könyvek alkotják könyveink nagyobbik részét. A különböző tudományágak kézikönyvein és szakirodalmán kívül gyűjtjük a világ- és a magyar irodalom klasszikusait, a kötelező és ajánlott olvasmányokat.

Még fiatal iskola vagyunk, így könyvtárunk is új. Most teszi első lépéseit. Ezek a lépések határozottak és céltudatosak. Megalapozzák egy majdan nagy hírű, országosan és nemzetközileg ismert és elismert gimnázium szellemi hátterét. Comenius írja: „Az iskola lelke... a könyv.” Ennek a léleknek a könyvtár ad otthont. Ápolja, gyarapítja, hogy a szellem ereje és világossága ragyogja be iskolánkat. Az a szellemi erő, amely nélkül nem lehet emberi módon élni. (*Benicsné Thuróczy Erika*)

A jóindulatú káderes, avagy egy pálya emlékfoszlányai

Az Egyetemi Könyvtárban az ötvenes évek elején kevés párttag dolgozott, közülük vezető beosztásban csak egy, az igazgató, *Mátrai László*, de nem volt az a helyettese és egyetlen osztályvezetője sem. Az egyetemi pártbizottság ezen változtatni akart. Beszéltek a dologról az igazgatóval, aki ezután felszólított engem, aki a „tudományos munkatárs irányító munkakörben” címet viseltem, hogy töltsék ki egy belépési nyilatkozatot, előtte pedig beszéljek a pártbizottság egyik tagjával, egy jogászprofesszorral. A nevére már nem emlékszem.

Nehéz helyzetbe kerültem. A pártba, azaz a Pártba való belépéstől viszolyogtam, elsősorban – bevallom – nem ideológiai okok miatt, hanem mert nem akartam olyan szervezet tagja lenni, amelyik előírja nekem, hogy miképp gondolkozzam, milyen eszméket fogadjak el, mit tartsak helyesnek és mit elvetendőnek, kiket éljenezzek. Viszont... öttagú családról kellett gondoskodnom, féltettem állásomat, ha megtagadom a belépést. Szerettem volna elkerülni a beszélgetést, de hát nem lehetett.

A beszélgetés során jelesen vizsgáztam a dialektikus materializmus tanaiból és lelkesedve dicsértem a Párt vezető szerepét, érdemeit az ország újjáépítésében, az iparosításban, a gazdasági jólét növelésében és a munkanélküliség felszámolásában. Végül feltettem egy kérdést: a kommunizmus és a kereszténység több tekintetben, így az emberek egyenlőségéért, a szegénység elleni harcban azonos célokért küzd. A Párt miért nem próbálja ezt az azonosságot kihasználni, miért üldözi ehelyett a vallásokat? Az együttműködés hasznosabb lenne.

A beszélgetés eredményét két nap múlva tudtam meg. Eszerint „Vértesy elvtárs komoly képzettséggel rendelkezik, munkáját a könyvtár jól tudja hasznosítani és ha egyszerű beosztott volna, még párttag is lehetne. Viszont...

egy tudományos intézetben nem dolgozhat vezető állásban olyan párttag, aki nem ismeri a kommunizmus és a kereszténység ellentétét, nem harcol a vallásos meggyőződés ellen”. Dalolni lett volna kedvem. Nem kellett féltennem az állásomat és nem kellett belépnem sem.

A történet folytatásához tartozik, hogy két évvel később kineveztek osztályvezetőnek. Ebben része volt káderesünk jóindulatának is. Az 1956-os forradalom során nyilvánosságra kerültek az addig rendkívül bizalmasan kezelt káderlapok. Így kiderült, hogy káderesünk általában dicsért, de nem merte letagadni, hogy templomba is szoktam járni. Ezért a következőképp jellemzett: „Vértesy elvtárs felesége vallásos asszony és Vértesy elvtárs néha elkíséri a templomba”.

*

Néha egy intézményen belüli áthelyezés is meg tudja változtatni az ember érdeklődési körét. Ez történt velem is. Az Egyetemi Könyvtárban 1933 óta dolgoztam, készítettem címléírásokat, vezettem éveken át a kölcsönzést, egy esztendeig titkárkodtam és 1952-ben megszerveztem a tanszéki könyvtárhálózatot. Közben sok mindenről írogattam, könyvet *Baross Gábor*ról és a magyar drámairodalomról, az iskolarádióknak történelmi és földrajzi eseményjátékokat, a *Budapest* folyóiratnak helytörténeti cikkeket, a rádióknak egy hosszabb sorozatot világhírű asszonyokról... Csak éppen régi könyvekkel, könyvtártörténettel nem foglalkoztam. Pedig 1953-tól éppen ez kellett volna. Ekkor ugyanis a ritkaságtár vezetője lettem, s a gondjaimra bíztak ezer ösnyomtatványt, háromszáznál több RMK-t és más ritkaságokat: másfél száz kódexet, köztük 13 korvinát...

Ehhez érteni is kellett volna. No, de na-

gyobb baj nem lett belőle, igyekeztem pótolni a hiányt. Autodidakta tanulásumat nagyon megkönnyítette a könyvtár kitűnő segédkönyvtára. Az új érdeklődési kör megváltoztatta irodalmi tevékenységemet is, kezdtem régi könyvekről írni, ösnyomtatványokkal foglalkozni. Szerzőtársra lettem a magyar könyvtárak közös ösnyomtatvány-katalógusának, és 1960-ban mint „ösnyomtatvány-könyvtáros”-t háromnegyed évre vendégkönyvtárosnak meghívott a berlini Staatsbibliothek.

A ritkaságtárhoz tartozott a könyvtár irattára, amelyben a XVII. századtól kezdve napjainkig sok értékes és érdekes okmány sorakozott. Ennek hatása alatt kezdtem a könyvtártörténet iránt komolyan érdeklődni. Az Egyetemi Könyvtár történetéről legalább 24–25 hosszabb-rövidebb tanulmányt írtam. Az első arról szólt, hogy *Szilágyi Sándor* igazgató 1885-ben elvállalta az egész ország részére a külföldi könyvtárközi kölcsönzés lebonyolítását. 1956-ban küldtem be ezt a kis cikket *A Könyvtárosnak*. Egy héttel később felhívott *Gerő Gyula*. Közölte, hogy az írást szívesen leközlik, de javasolta, hogy bővítsem ki, dolgozzam fel *Szilágyi* egész könyvtárigazgatói pályáját. Ez megtörtént, a cikk megjelent, s ezt csaknem 700 másik követte, felerészben a *Könyvtáros* hasábjain. Ezeknek az alapján készült el a már nyugdíjazásom után megjelent *Az Egyetemi Könyvtár története és a Magyar könyv története* című két könyvem.

A ritkaságtárhoz tartozott a tájékoztató cso-

port is. A mindennapi munkában nem vettem részt, mert olyan kiváló szakemberek tevékenykedtek ott, mint *Szentmihályi János*, *Pál-völgyi Endre*, *Déri Miklósné*. De azért illett megismerkedni a tájékoztatás legfontosabb segédeszközével, a könyvészzettel. Ennek az eredménye néhány kisebb bibliográfia mellett az a 730 oldalas mű lett, melyet *Szentmihályi Jánossal* készítettem, az *Útmutató a tudományos irodalom magyar és nemzetközi irodalmához* címmel (1963-ban jelent meg).

*

Az 1961-es gödöllői bibliográfiai kongresszusig száznál több könyvtári vonatkozású cikkem jelent meg, és jólesett azt hinnem, hogy nevem a könyvtárosok között ismertté vált. Így örömmel láttam, hogy bemutatkozásakor egy addig ismeretlen kollégának nevem hallatán felcsillant a szeme. Örömmel ismételte: *Vértesy Miklós? A folytatás azonban legfeljebb apai hiúságomnak hizelelgetett, mert azt kérdezte: A gátfutó apja? (Miklós fiam ugyanis 400 méteres gáton kétszer lett országos bajnok.)*

Nemsokára azonban szerzői hiúságom is ki-elégült, mert gátfutó fiam Balatonföldváron nyaralt és könyvet akart kölcsönözni. Mikor beiratkozásnál odaadta igazolványát, a könyvtárosnő mosolyogva érdeklődött: „Csak nem a bibliográfus fia?”

Egy időben az Egyetemi Könyvtárból sok könyvet kölcsönzött *Németh László*. Sokirányú elfoglaltsága miatt rendszeren a felesége jött a könyvekért. Akadt sok különleges kérése, ahol az adatok kikeresése hosszabb munkát igényelt. Én igyekeztem minden látogatónak segíteni, természetesen kedvelt íróm esetében még lelkiismeretesebben tettem ezt.

Egyik nap *Németh László* személyesen is megjelent. Nem kellett neki könyv, csak – mint mondta – a feleségének nyújtott segítséget akarta megköszönni. Én igyekeztem a köszönetet elhárítani, de ettől kezdve mindegyik, a Nemzeti Színházban bemutatott *Németh-dramához* kaptam két tiszteletjegyet.

Vértessy Miklós

A Corvina-kiállítás margójára, avagy egy outsider utazása Olaszországban

Outsiderként, hiszen nem hivatalos minőségben, bár szakmai kíváncsiságtól hevitve kerültem corvina-közelbe. A véletlen hozta osztályrészemül úgy utazni Olaszországba, egy Boeing 737-esen, hogy az ülés alatt, a lábam mellett elhelyezett, 26 milliót érő fekete sportszatyorra vigyázhattam. (Másodmagammal persze, hiszen ha az ember nem ismeri a nyelvet és nem találkozott még az országgal ahová megy, jól teszi, ha mindezen hiányosságait pótlandó, rögtön egy személyben idegenvezetőt és személyi tolmácsot is visz magával, aki „mellesleg” hivatalos kiküldöttként kapta a megbízást a corvinák visszajuttatására.) Minden elő van készítve, a szállás, ellátás megszervezve, nekem csupán nyomorult 30 ezer forintot kellett előteremtennem az útiköltségre. De ez nem gond! Mert mit tesz ilyenkor az egyszerű könyvtáros? Lop, csal, hazudik: máris megvan a hiányzó összeg – és indulhatunk.

A fegyveres örökkel, a 26 milliót érő sportszatyorról, a búcsúztatóként társult 17 éves lányommal (aki a kivételes alkalom tiszteletére sem volt hajlandó lemondani egzotikus, törzsi népviseletnek is beillő öltözékéről), már száguldott is velünk a barna, A-s rendszámú Zsiguli Ferihegy felé. S hogy biztonságban érezzük magunkat, kísérőnk – ha tisztos távolban is – velünk maradt egészen a tranzit bejáratáig. S amikor végül egyedül maradtunk és úgy érezhettük: minden rendben, egy igen szemfüles és diszkrét kollégánk lelkendezve kiabálta felénk: „No mi az, csak nem corvinát cipeltek, hogy fegyveres kísérőtök van?” Akkor, bár egyikünknek sem igazán a krimi a kedvenc

műfaja, egy pillanatra mégis elszabadult a fantáziánk...

De pár perc múlva kis fekete sportszatyorkat már a két ülés között, a lábunk mellett, biztonságban tudtuk. Én jól megkapaszkodtam az ülés karfájába, hogy le ne potyogjunk. Meg is éreztünk Rómába minden baj nélkül. S hogy izgalmunk lerövidüljön, 20 perccel hamarabb a menetrend szerinti időnél. Itthon, környezetünket megnyugtatóan, természetesen megígértük: nem hagyjuk egyedül a másikat a kis sportszatyorról, de hogy feladott poggyászainkat is megkapjuk, ígéretünket mégis meg kellett szegni. Csak egyikünk állt ott magányosan az inkognitóban lévő corvinákkal. De úgy látszik, a maffia még nem értesült rólunk. Csomagjaink megletek hiánytalanul. Most már csak egy kérdés maradt: hogyan ismerjük meg fogadóinkat, hiszen a telexekből, faxokból kimaradt az ismertetőjel, a fekete sportszatyor. De segítségünkre jött egy történelemszakkongresszus, s a küldöttektől csupán a komfortfokozat választott el minket. S akik őket várták, megmutatták, hogy kik várnak ránk.

Néhány percre ismét egyedül kellett maradnom a fekete sportszatyorról, de a maffia még mindig nem jelentkezett... Embereink viszont megvoltak, a konzul úr és a nagykövet úr söfőreinek személyében. A kölcsönös üdvözlések után jöttek a megnyugtató(?) szavak: „Mostantól fogva minden felelősség a miénk.” Hogyan? Hát vége a sztorinknak?

Ha corvinátlanul is, de mégis Olaszországban vagyunk! – gondoltam. Bizony, e perctől kezdve nem volt más választásunk, tudomásul

kellott vennünk, hogy nem vagyunk olyan nagyon fontos személyek. Irány a konzulátus. A konzulátus előtt kiszállásunkat sem igényelték. Néhány perces csöngetés után egy úr sétált kocsinkhoz, hogy rövid és nem igazán marasztaló szavakkal közölje: akkor ő holnap a fekete sportszatyrot elviszi Modenába, ahonnan három hónappal ezelőtt volt olyan kedves és elhozta – és már készült is búcsúzni tőlünk, mit sem törődve azzal, hogy a szatyor maga, tartalma nélkül, „kísérőm” családjának vagyontárgyai közé tartozik. Türelmes és meglehetősen higgadt „személyi tolmácsom” rögtön kapcsolt, hogy e szívélyes úriember nem lehet más, mint maga a konzul. Finoman tudomására hozta, hogy ott bizony a corvinákkal leginkább minket várnak, s a félreértések elkerülése végett rögtön azt is tisztázta, hogy csupán Firenzéig kell visszahoznia minket, mert szakmai utunk ott folytatódik... Mivel a konzul úrnak „idejében” vissza kellett érnie, az indulást reggel 7 órára beszéltük meg.

*

Várva-vártam a 4–5 órás utazásra a napfényes Itáliát! Végig az Appenninek, hegytetőiken a kis várakkal! Hát szerencse, hogy képzelőerőm képes volt működni, mert mondhatom, szükségem is volt rá! Nem mondom azért, hogy mindvégig tejfehér ködben utaztunk, mert volt közben legalább egy napfényes nyedóránk, amikor igenis láttam az Appenninek hegyvonulatát, hegytetőin a várakkal! S az alagutakat is meg lehetett volna számolni, és

ha kicsit megerőltettük a szemünket, nevüket is láthattuk, s kiírva azt is, milyen hosszúak.

Szóval a „napfényes Itália”! Sebaj! Az emberek azért még bizonyára barátságosak, hangosak és kedvesek – legalábbis így hírlík. És Modenában minket nagyon várnak! Már a belvárosban vagyunk, a könyvtár innen csak néhány perc! Fél óránál nem is tekergünk sokkal többet, nem is kérdezzük meg legfeljebb tíz embert, hogy igazítsanak el bennünket, végül valóban megérkezünk. A Palazzo Estense ruhatárában közöltük jövetelünk célját és hogy csomagunk mit tartalmaz. Tízperces várakozás után már is bebecsátást nyertünk. Az irodában – feldolgozó, gyarapító és tájékoztató helyiségről van szó – rögtön otthon éreztük magunkat. Nem csak az otthonról oly jól ismert és immár teljes napja nélkülözött, látszólag rendezetlen sárga céduláknak volt mindez köszönhető, hanem annak is, hogy – tekintettel a déli időre – az illetékesek ebédeltek. Azért mégis akadt valaki, aki csomagunkat akkurátusan kibontotta, hevenyészve ellenőrizte azt is, hogy nem történt-e csonkítás, azt hoztuk-e valóban vissza, amit elvittünk, nem használtuk-e kávéalátétnek stb. Rendben találtak mindent.

Azt igazán nem mondhatjuk, hogy kidobtak, pusztán megköszönték a fuvart. Szerencsére agyunk élesen vágott, úgyhogy pillanatok alatt fölmértük: szakmai utunk első állomása ezenel véget ért, jövetelünk fő célját végül is teljesítettük, fekete sportszatyrunk immár üres. Azon, hogy a piros bársonyszőnyeggel leterített lépcső tetején nem várt minket a könyvtár teljes vezérkara, még csak túltettük magunkat, de hogy még a könyvtárban sem nézhettünk szét, arra igazán nem számítottunk. Csalódottságunkat azért enyhítette valamelyest az a tudat, hogy Itáliában vagyunk. S a sors különös kegye folytán a konzul úr beleegyezett a visszaindulás előtti félórás városnézésbe. Tekintettel arra, hogy mint említettem, déltájt volt, valamennyien éreztük, hogy „magunkhoz kell venni” valamit. S mivel corvinánk már nem volt, nem bújhatott őrizetük mögé, mint azt az úton kávézaskor tette, miszerint a kocsit csak kettesével hagyhattuk el. Így most négyen indultunk étvágyunkat csillapítani, és konzulunk, mint egy kénytelen Grál-lovag, havi fi-xéből fedezte pizzánkat, s a kedves és szerény sofőrünk az üditőt.

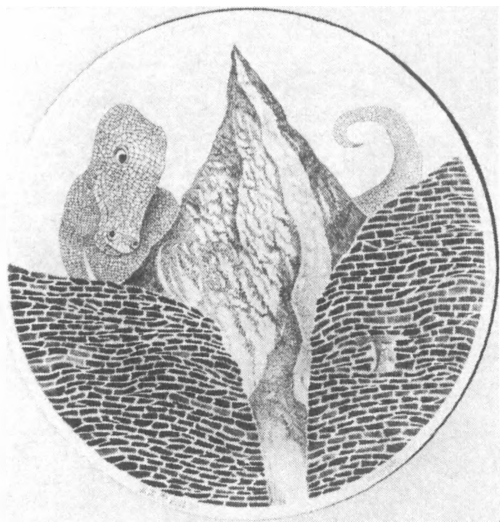
Firenzébe gyorsan megérkeztünk, s az út végére úgy tűnt, konzulunkban fölülkerekedett a lovag – elvégre mégis csak két hölgygel

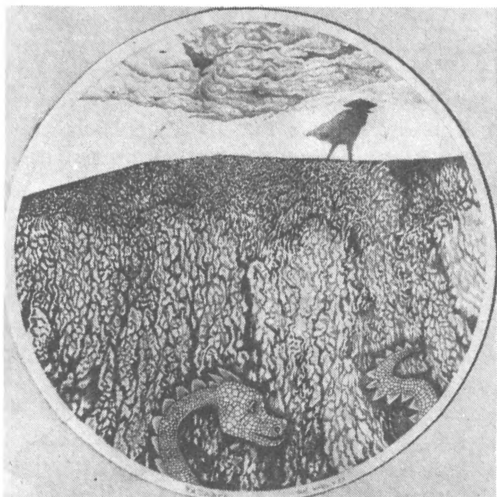
volt dolga. Még arra is kaptunk $\frac{3}{4}$ órát, hogy amíg „szállásadónkat” megtaláljuk s értünk nem jön, csomagunk maradjon a kocsiban. Harminc perc múlva az Uffizi elé biciklizve – mint már Modenában, itt is feltűnt, hogy a bicikliző apácákon és atyákon kívül a világiak is kortól, nemtől, beosztástól függetlenül kezdenek lemondani a kipufogógázzról – megérkezett Angela. A kölcsönös üdvözlések és helyzetfelmérés után indulunk a konzuli kocsihoz, nehogy késünk. Angela igen határozott mozdulatokkal köszöntötte a konzul urat, és a pusztá üdvözlésnél hosszabbnak tűnő párbeszédből és gesztusokból tolmács nélkül is megérttem, hogy a konzul úr a szállásunkra viszi csomagunkat. Így hát még további öt percre mindenféle jogcím nélkül állami kocsi fuvarozott bennünket. S hogy odataláljunk, Angela a konzuli kocsi előtt karikázott, készségesen mutatva az utat, ami, ha hosszabb ideig tart, feltehetően a kocsiban még a levegő is megdermed. De mielőtt ez megtörténhetett volna, megérkeztünk. S mivel a világ legtermészetesebb dolga, hogy egy úr, ha megteheti, hazaségi kocsiján két gyenge nő csomagját, Angela úgy is köszönte meg a segítséget, és közben kotorászni kezdett nem épp kisméretű táskájában egy névkártya után. A konzul úr bizonyára megkönnyebbülve vette tudomásul, hogy azért mégsem akárciknek, hanem sig.a. *Angela Dillon*nak, a Biblioteca Medicea-Laurenziana vicedirektrícének biciklijét kellett követnie a konzuli kocsival.

Másnap az a megtiszteltetés ért bennünket, hogy maga, sig. *Gianvittore Dillon*, az Uffizi Galéria igazgatóhelyettese – akiben egyben a Gabinetto Disegni (metszetosztály) vezetőjét is tisztelhattuk – várt bennünket munkahelyén. Bár szakmai érdeklődésem az utóbbi időben a sokszorosított grafika feldolgozásának problémái felé terelődött, itthon még csak remélni sem mertem, hogy témámat Olaszországban ilyen közléről tanulmányozhatom. Dillon úr segítségével először mérhettem fel, hogy valójában mire vállalkozom/vállalkozunk, milyen apparátus (segédkönyvtár) áll rendelkezésükre, milyen körülmények között, kik és mennyi ideje csinálják mindazt, amibe itthon, az OSZK-ban éppen csak belekóstoltunk. Miután kíséretében végigmentünk a könyvtáron, mielőtt magunkra hagyott volna, hogy a múzeumban már kedvünkre töltsük az időt, egy pillanatra türelmünket kérte, és néhány perc múlva, meglepetésünkre, egy 1972-ben kiadott Firenze című Panoráma útikönyv-

vel tért vissza. Mint mondta, egy feledékeny magyar turista hagyta ott néhány éve, kérte, hogy juttassuk el jogos tulajdonosához. Ezúton jelentem, Dillon úr: kérését teljesítettem. A fent nevezett könyv sorsát a 38. sz. Szabó Ervin gyermekkönyvtár jogutódja hosszú évek óta figyelemmel kíséri, és – bár bevallom, magam sem hittem volna – nemhogy nem törölték az állományból, de annak „visszatérését” kitörő lelkesedéssel fogadták, s érte ezúton is köszönetet mondanak.

Még aznap este a Dillon családhoz voltunk hivatalosak. Eltekintek attól, hogy részletekbe menően leírjam egy igazi olasz vacsora titkait. Annak művészetét, hogy hogyan lehet észrevétlenül ötfogásos vacsorát végigvetetni a vendégekkel úgy, hogy azok a vacsorának csak kellemes részét érezzék. A vacsoraélményt nem a fogások száma és íze adta. Bár eleinte szorongtam nyelvismeretem hiánya miatt, pár perc múlva egyértelművé vált, hogy a vacsora átalakult „munkavacsorává” (s csak a környezet különböztette meg az itthoni mindennapos „munkaebédektől”). A vacsora végére még azt is elfelejtettem, hogy én ezt a nyelvet egyáltalán nem értem. Megértettem Kosztolányit, aki szerint: „A szó semmi. A gesztus minden. Az idegen elámul, mennyi gesztust használ a mindennapi életben az olasz.” Dillon asszony minden lehetséges alkalmat megragadott, hogy az angolszász kultúra és könyvtári rendszer iránt érzett elragadtatását kifejezésre juttassa. Pusztán azon sajnálkozott, és az olasz könyvtárügynek is abban látta legnagyobb problémáját,

hogy az olaszok nem tudnak legalább egy kicsit is olyanok lenni, mint az angolok. (Anglomániával Itáliában természetesen nem csak Dillónéknál találkoztam.)

Még egy, szinte személyes élmény ért Dillónéknál. Néhány napja kezdtem feldolgozni egy *Piranesi*-albumot, amelyből egy metszetet felismertem Dillonék falán. Eddigi – igen csekély – ismereteim alapján bizonyos voltam benne, hogy a XVIII. századi Rómába csupán Piranesi képzeletében került egy piramis. Pedig, amit én Piranesi képzeletének hittem, a valóságban 2002 éve létezik. Rómában talán nagyobb élményt jelentett számomra ez a piramis, mint maga a Colosseum, noha tudom, nincs olyan kultúrtörténeti értéke. S a sors kiszámíthatatlansága folytán, néhány nap múlva egy megalóányra laktam tőle, s így naponta ellenőrizhettem; valóban ott van.

Látogatásunk következő célpontja, a Firenzei Nemzeti Könyvtár volt. Utunk először a Disegni e Stampe osztályra vezetett. Érdeklődésünkre átkísértek bennünket utolsó kiállításuk még le nem szedett anyagához, amelyet egy biológiai kongresszus alkalmából készítettek. Tanult kísérőmnek kellett figyelmeztetnie, hogy ez itt maga a konferenciaterem, pedig én minden kétséget kizáróan lomtárnak hittem. Tudomásul kellett vennem, hogy azért, mert ők komoly dolgokról tárgyalnak, nem hajlandók mesterséges rendezettséget teremteni. Így az „összevissza” lerakott székek között mindenki annyit „vándorol”, amennyit akar, s közölheti bárkivel pillanatnyi mondani-

valóját. Csoda hát, ha a tudományos életben még mindig csak ott tartanak, ahol!...

De Firenze tartogatott még élményeket számunkra. A Biblioteca Laurenzianában már a folyosón összefutottunk az igazgatónővel, aki amolyan olaszos lelkesedéssel fogadta útítársamat. Úgy tűnt, nem felejtette el kicsit hosszúra nyúlt szolgálatát a megfelelő terítő kiválasztásánál a Váci utcában. Így nyitva állt előttünk az út a Biblioteca Laurenzianába, a Mediciek egykori kultúrkincseihez. Amint beértünk, az igazgatónő kissé zavartan elnézést kért, s néhány percre magunkra hagyott a faragott famennyezet és az intarziás és faragott bútorok között. Az olvasóasztalok, a különleges „pluteo”-k oldalára vésett címek a kódexek hajdani helyét jelölik. 1571. június 11-e, a könyvtár megnyitása óta, tehát az elmúlt 420 év alatt, itt, a San Lorenzo kolostorban a Vasari és Michelangelo tervezte Medici gyűjtemény számára készült könyvtár mit sem változott. Csupán a kódexek kerültek le a „pluteo”-ról. De mindezt a már közben visszatért igazgatónő magyarázatából tudtuk meg.

A gyanútlanul feltett kérdésre, hogy akarunk-e bemenni a raktárba, mielőtt kávét iszunk, meghatódottságunknak és zavarunknak köszönhetően olyan közömbösen válaszolt az igent, amilyen hétköznapi módon egy könyvraktárral kapcsolatban a kíváncsiság megnyilvánulhat. Valahogy nem kapcsolunk azonnal, hogy nem egy Szabó Ervin-fiók raktáráról, hanem a Mediciek gyűjteményéről van szó. Bizony eltelt egypár másodperc, amíg felfogtuk, hogy a szerény kis helyiségben a polcon lévő mintegy 300 bőr- és pergamenkötésű könyv – kódex. Rájuk dobva a láncuk. Megvannak hát a „pluteo”-k tartozékai. Dilloné szony úgy kapdosta le a kódexeket a polcról, ahogy mi válogatunk a könyvtárak szabadpolcáról. És hogy ne üres kézzel (fejvel) térjünk haza, egy folió méretűt mindenesetre kihozattott, hogy a miniatúrákat zavartalanul tanulmányozhassuk. A XV. században készült festmények, melyeket eddig jobbra csak a XX. század nyomdatechnikája útján ismerhettünk, most a szó szoros értelmében kézzelfoghatóvá váltak. Remélem, nem érdektelenségünknek tulajdonította, hogy amikor megkérdezte, nem akarunk-e olyan corvinát látni, amely még nem járt Pesten, már csak bambán álltunk és válaszolni sem voltunk képesek. Szinte lázasan támolyogtunk kíséretében.

Firenzétől Rómába az út több mint 400 km, melyet az intercity alig több mint két óra alatt

tett meg, megállás nélkül. A Palazzo Falconerit olyan helyre sikerült építeni, hogy a szegény magyar ösztöndíjasnak igazán nem kell gondolkodnia, hová induljon először Rómában. Csak egy kicsit kell bolyongania, és mint ha a világ legtermészetesebb dolga volna, egyszer csak ott terül el előtte a Pantheon. A Római Nemzeti Könyvtár azonban nem Pantheon. Elmegy oda az ember, mert ott van dolga, de nagy ívben elkerüli, ha nincs. A probléma igazán nem abból adódik, hogy a Via Giuliától az út odáig kerek egy óra. Nem olyan rossz Rómában egy idegennek egy órát utazni. Hanem attól, hogy ha látja a T alakú beton-, tégl- és üvegkolosszust, csak abból jön rá, hogy könyvtárral van dolga, hogy méteres betűkkel Biblioteca Nazionaleként hirdeti magát. Az olasz középületekhez képest fölötte szokatlan, szinte kietlen épület. Előtere túlméretezett. Úgy látszik, a mindenre elszánt olvasókat semmilyen épülettel nem lehet elriasztani. Bevallom, eltűnődtem azon is, ha ez lenne a mi Nemzeti Könyvtárunk, lennék-e a munkatársa: De amint megtaláltuk embereinket, kezdett az egész otthonosabbá válni. Első hivatalos programként megmutatták nekünk, mit várhatunk a jövőtől, mit tud a Római Nemzeti Könyvtár számítógépes rendszere. S hogy most nem írom le részletesen a rendszer mibenlétét, az nemcsak azért van, mert talán az olasz nyelvű előadásból nem értem meg mindent egészen pontosan. Azt azonban megértettem, hogy adatokat tápláltak be, s feltűnt közöttük egy, amely meglehetősen legfontosabb, de mindenesetre elgondolkodtató: a leírás a leíró neve is szerepel. Nem firtattuk, hogy milyen konzekvenciái vannak a hibás leírásnak, bár... talán nem ártott volna? Mivel nálunk most különösen aktuális, engem leginkább az érdekelt, hogy olasz kollégáink hogyan élték meg/túl a technikai „rendszer váltás”-t. Látván tartózkodó, kissé aggodalmas „érzelmeimet”, rögtön megnyugtattak: ők is pontosan így éreztek, mint én, és most pontosan olyan munkaeszköz számukra, mint az írógép. Ennek illusztrálására hivatalos kísérőnk kezemet nyomott egy vasos kiadványt, a metzelfeldolgozás szabványát, amelyet már úgy állított össze, hogy egész csekély módosítással alkalmas legyen számítógépes feldolgozásra is. Nem mondhatom, hogy e kimeríthetetlen lehetőségekkel kecsegtető kötet maradéktalan biztonságérzetet kölcsönzött nekem.

A Római Magyar Akadémia könyvtárára azért voltunk kíváncsiak, hogy megtudjuk, mi-

ként van reprezentálva a magyar kultúra ott, ahol a kultúrkapcsolatok több száz évre nyúlnak vissza. Túl sokat nem vártunk, így aztán nem is csatlakoztunk túl nagyot. Úgy éreztük, kolléganőnk örült nekünk, hiszen az ott töltött évek alatt nem nagyon volt alkalma „szakmaizni”. (Talán bocsánatos bűn, hogy néha igényelné.) Nagy segítséget jelentett számára a selejtezésben nyújtott, itthonról jött „tudományos” segítség 1987-ben. A 30 000 (harmincezer) forintos éves beszerzési keret (sokszor még egy községi könyvtárnak sincs ennyi) természetesen maximális lehetőséget nyújt a magyar kultúra reprezentálására. S ha nem, hát nosza, fogadja meg miniszterelnökünk értő tanácsát, aki Rómában jártakor nem mulasztva el látogatásával megtisztelni a Római Magyar Akadémia könyvtárát, javasolta: kérjen az OSZK duplumaiból! Tekintettel arra, hogy az utóbbi öt évben alkalmam nyílt azok mibenlétét valamennyire megismerni, arra merészlettem gondolni, hogy mi lenne, ha először az ott oly fáradságos, ösztöndíjas munkával felkutató több száz hungarikát – időt, pénzt, fáradságot nem kímélve – nem küldenék haza, hogy itthon szinte valamennyiről kiderüljön: duplum. Ha már nagy munkával összegyűjtöttük, nem kellene először azt megnézni inkább, hogy ott mi használható belőle?

Sajnos, a háromládányi majdani OSZK-duplum hazaszállítását nem tudtuk magunkra vállalni (persze megakadályozni sem), és mert bizony már csak fél napunk maradt Rómára, elbúcsúztunk kolléganőnkől a további gyümölcsöző együttműködés reményében.

*

Intéztük számtalan teendőnket. Gyorsan a még meg nem írt lapok! Eleget téve a vásárlási megbízásoknak, utolsó pillanatban még sikerült beszereznem egy arcopal étkészletet, aminek hazafelé igen nagy hasznát vettük, és amit néhány nap múlva, nem is sokkal olcsóbban az első pesti edénybolt kirakatában megcsodálhattam. Jól landoltunk. Még a stewardestől megtudtuk, hogy a taxis-sztrájk miatt eljuthatunk a repülőtérrel gyalog Szemere-telepre. Onnan meg már vonattal gyerekjáték lesz hazazérni. De nekünk szemünk sem rebkent, hiszen sztrájk-ügyben már igazán járatosak voltunk. Még a római építőipari munkások sztrájkja és tüntetése sem tudott megakadályozni abban, hogy a gépünket elérjük.

Hajdu Ágnes

Kunszentmiklóstól Debrecenig és tovább... (VIII.)

Dalaink

Nagyapánk, *Vargha Gyula* szerkesztette a Kisfaludy Társaság megbízásából a Népköltési Gyűjtemény IV–VIII. kötetét. Megjelenésük után is forgatta ezeket a köteteket, s ahol eltérést talált a maga emlékezete és a gyűjtött változat között, ott megjegyzést tett a lap szélére. Az ilyen igazítások nem csak azt jelzik, hogy *Vargha Gyula* ezt másképp ismerte, hanem azt is, hogy egyáltalán ismerte.

Török Károly Csongrád megyei gyűjtését kísérte legtöbb megjegyzéssel, de ez a kötet korábban készült (1872-ben), mikor még nem kapott megbízatást a szerkesztésre. A *Török Károly* szövegéhez tett igazításokból: Verjen meg az isten / Dáma feleséggel, / Tizenkét gyerekkel, / Pénzen-vett kenyérrel. A *dámát* áthúzta, s *kurvát* írt a helyébe. A dáma itt szépítő szóváltozat lehet, amelyet *Arany János* is jónak talált és pártolt. Arany így idézte: „...nem vagyok én dáma, én vagyok az anyám legkedvesebb lánya.”

Török Károly gyerekmondóka-gyűjteményéből: Bécsi bicska fanyelű, / Ha elvész is, mögkerül [olvasd: mökkerü]. *Vargha Gyula* szerint: Bécsi bicsakom / Ha jó lakok, becsukom. Zajos gyerektársaság elcsöndesítésére való mondóka: Csitt, csitt, pad alatt / Bíró k[aká]l ág alatt, – / Kapja föl, aki leghamarább szól. Változata: Farkas szarik kert alatt...

A *Regós énekek* kötetének, *Sebestyén Gyula* fontos művének előszavában – 1902-ben – ezt írta *Vargha Gyula*: „Gyűjtőink fáradozását már eddig is szép siker koronázta. A népköltés ki nem aknázott ere mindenütt sokkal gazdagabb volt, mint remélni mertük; s gyűjteményeink, melyek részint sajtó alá rendezve, részint még kiegészítésre várva az új folyam további köteteit teendik, a magyar nép-nemzeti szellemet új meg új oldaláról mutatják be”.

Később tudtam meg, hogy nagyapánk gondoskodása segítette hozzá *Móricz Zsigmondot*

Szatmár megyei gyűjtő útjához, amelyet elbeszélésekben és emlékezésekben örökített meg. A családi hagyományban annyira elhalványodott *Vargha Gyula* és a népköltés kapcsolatának emlékezete, hogy az 1930-as években, mikor elárasztotta a családot a népdaléneklés kultusza, nem történt említés *Vargha Gyulának* egykori érdemeiről a népköltés gyűjtése és terjesztése ügyében.

Édesapánk Pesten született, huszonnégy éves koráig itt lakott. Valamennyi órá is ráragadt abból a szubkultúrából, amelyet városi folklórként szoktak emlegetni. Dallammal együtt tanultunk meg egymárat a századforduló pesti dalkincséből. S egyik-másik dalocska tartósan beleépült a családi szokásrendbe. Ha valamelyik gyereken kitört a dühöngés – főleg Tamásnak, a később oly szelid matematikusnak volt erre hajlama –, annak ezzel a régi kupléval fokoztuk mérgét: Örült ember Kecskeméten, / Friss Újság csak egy krajcár, / Betörés a Deák téren, / Friss Újság csak egy krajcár, / Sikkasztó egy bécsi bankban, / Megbolondult házaspár, / Tessék, urak, tessék, / Tessék, urak, tessék, / Friss Újság csak egy krajcár. Az első sort így aktualizáltuk a bosszantás nemes céljára: „Örült ember Szentmiklóson...”

Divatban volt apánk ifjúkorában egy kuplé-sorozat, amelynek obligát refrénje: – De most nem érek rá! Egyik strófája pontosan datálható: az orosz–japán háborúról, az oroszok vereségéről szól: Mandzsúriában az orosz / katona sorsa, oh be rossz, / Kuropatkin lábát szedi, / Ojama bőszen kergeti. / Kiált Ojama az oroszra: / – Ne fuss el, állj meg, csak egy szóra! / Kuropatkin mond: Pá, pá, pá! / De most nem érek rá.

Nagyapám népköltészeti tevékenysége és a mi népdalkultuszunk közt nem volt történelmi kapcsolat. Őt a népköltészet irodalmi értéke

lelkedesítette. A dallamokat csak hozzáénekelte a versekhez. Minket a dallamok ragadtak meg. De abban, hogy igazán befogadjuk, hátráltatott a nyomasztó zenei analfabétizmus.

Milyen énekoktatásban, zenei nevelésben részesített bennünket a Református Baksay Sándor Reálgimnázium, azt el nem képzelheti senki. A kántor úr végigvert a botjával a padokon, majd bejelentette, hogy ma (mondjuk) a C-dúr skálát fogjuk megtanulni. A tanulás annyiból állt, hogy leírta a táblára a mondott skálát. Amíg írta, kénytelen volt hátat fordítani az osztálynak, s ezalatt mindenféle istentelenségek harapóztak el az osztályban. Visszaforodt hát felénk, s bömbölvé, botot csattogtatva próbált rendet teremteni. Számptalan oda- és visszafordulás után végre le volt írva a skála. De hogy ez miért Cé, miért dúr és egyáltalán mi az, hogy skála, ennek megvilágításával soha meg sem próbálkozott. A következő órán mindez megismétlődött, egy másik skála rovására. Nem is szerzett zenei ismeretet egyikünk sem. Zenei tájékozatlanságom mélységét azon mérheti meg nyájas olvasóm, hogy a legelsőül szóba került skáláról egy ideig nem tudtam eldönteni, melyik a helyes olvasata: C-dúr vagy cédrus skála.

Mikor megkezdődött a népdalok divatja, mindjárt habzsolni kezdtem. A leghitelesebb kiadványból (nehogy véletlenül azt írjam: a legtisztább forrásból), Bartók nagy művéből, *A magyar népdalból*. Pontosan megszámlolt tizennégy pengővel a zsebemben nyitottam be Rózsavölgyihez. Nagyon szépnek láttam a Nagy Bartókot, különösen a borító nemes barna színét. Mind a háromszáz dalt megtanultam belőle. Valószínűleg sok hibával. 1945-ben voltam kénytelen beismerni, hogy az *Éva, szívem, Éva* dallamát évek óta rosszul ritmizálom.

Volt harmóniumunk, vettem furulyát, sőt Karcsi barátom csongrádi kapcsolatát igénybe véve valódi tekerőlantot is szereztem, de valahogy furcsán keveredett bennem a tudvágy és a lustaság. Énekeltem rengeteget. Dallamokat tanultam kottából. De hangszerral egygyel sem kötöttem barátságot.

A Nagy Bartók után jött a kicsi: *Népzene és a szomszéd népek népzeneje*. Meg Kodály képes, kottás tanulmánya *A magyarság szellemi néprajza* című kiadványban. Kötelességszerűen megtanultam belőlük a dallamokat (idegen szöveggel is), de problémáikat is fölzippanítottam: pentatóniáról, kvintváltó szerkezetről, a magyar új stílus eredetéről, s egyéb ilyen

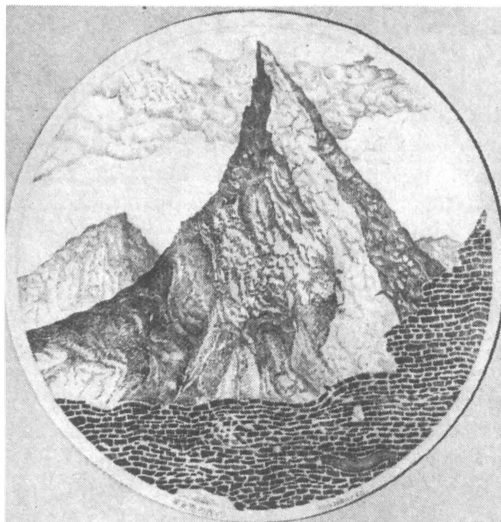
kérdésekről töprengtem. Nem volt útbaigazítóm, ezért olykor ellentétet véltem felfedezni a két nagy ember közt. Holott különbség csak az évszámokban volt, nem az elveikben.

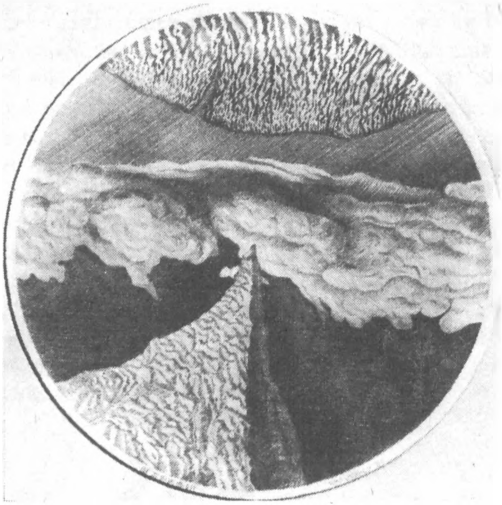
Kutakodom a följebb való esztendők emlékeiben. Hogy is volt az, hogy a népdaléneklés egyszer csak elárasztotta családi életünket, kiszorítva sok korábbi zeneáradatot: operettmuzsikát, tánczenét, vallásos szövegű fox-trottot és angol keringőt (Fel barátim, drága Jézus zászlaja alatt... Kéklő tengerek partján, ott hol mosolyg az ég... Ott kérdezte meg Jézus: Mondd, szeretsz-e még?). De Bachot, Mozartot, Bartókot – azt nem, azok fix csillagok maradtak zenei égboltnkon.

Igen: a nyári vallásos diáktáborok, a tábor-tűzek. Tahiban a mekdesz (MEKDSZ = Magyar Evangéliumi Keresztyén Diákszövetség) meg a sődöge (SDG = Soli Deo Gloria).

Eszmei és esztétikai tisztaságról nem lehetett szó. Különbéféle vidékekről jöttek. A tábor-tűz fényében mutatták be vegyes, olykor nagyon silány holmijukat. Szárszót megtisztította *Balla Péter* 1935 körül. Nem csak a zenei szemetet söpörte ki, hanem megmutatta az igazit is: az akkor elkészült Pátria lemezeken a Rákóczi kis úrfit, a Kőrösfői Részeg alattot, a sirató énekeket, a vitnyédi gyerekek János urát és a többi gyönyörűséget.

Még a Balla-éra előtt történt egy megvilágosító affér Szárszón, ami megvilágosított. Soproni diákok csoportja „történelmi dalt” énekelt: Ezernyócszáz negyvennyócban / kitörött a háború... / Kossuth Lajos, paraszt betyár /

ellopta a koronát... Egy-két percre elhallgattunk... Egypáran nem tudták elég gyorsan abbahagyni a röhögést. Egy történelemtanár barátunk közelebb lépett a tűzhöz, és Bibliával a kezében erőteljesen letolta mindazokat, akiknek közük volt ehhez a botrányos műsorszámhoz. Kossuthról nem hangozhat el Szárszón ilyen felségsértő szöveg. Sokat beszélt. Ismételt is jócskán. Engem egyre jobban fölháborított ez a nemzeti hév. Örülnünk kellene minden híradásnak arról, hogy kik, hol, mikor, miért sértegetnek bennünket. Túl kicsi voltam ahhoz, hogy ezzel a harci felvonulással szembeszálljak. De magamban megköszöntem a soproniaknak.

Kodály tanulmányának, *A magyar népzene*nek legmegindítóbb fényképe az öreg hosszú furuglás a kitekert nyakával, erőlködő grimaszával. Csinálok furuglát magamnak. Bodzaág akadt minden szemétdomb mellett. Bicskát fentem, s nekifogtam. Kétféle hosszú furugla látszott a képeken: az egyik egyvégtébe készült, a másikat darabokból töltték össze. Először az egy darabból valóval próbálkoztam, de nem sikerült kitolnom a bélit. Ezért maradtam egyelőre a négyrészes mellett. De hiába farigcsáltam, reszelgettem, sose lett teljesen egyenes. Jellemző a csacskaságomra, hogy mikor rettenetes fáradozással megvolt végül a csöve, fogalmam sem volt még arról, hogy a lelkét, a sípját hogy lehet megalkotni. Nem is lett soha hosszú furuglám.

Egy pótszékenem is támadt furulyacsináláskor. Éppen akkoriban jött le Szentmiklósrá

baráti vizitre Mihely Éva (később Bösörzmenyi Miklós felesége). Nem tudtam elképzelni, hogy aki Pestről jön, azt ne érdekelhetné az én hosszú furuglám. Nagy tájékozatlanságomban neki kezdtem magyarázni, hogy mi szólal meg egy furulyában. Hosszú percek teltek el, én csak mondtam, mondtam... Egyszer csak észreveszem, hogy Éva furcsán néz rám, és lesi az alkalmat, amikor kiszabadulhat a számára teljesen idegen témából.

Még *componált* is (megbocsásson e szó) – írja Bolond Istókjáról Arany. Én meg népdalt gyűjtöttem (megbocsásson e szó).

Kálomista Ferenc bácsi, az öreg harangozó nagy rábeszélésemre belekezdett egy pásztor-dalba. Hiteles volt ugyan, de nagyon repedten hangzott: Én vagyok a hortobágyi gulyás, / én őrzöm a csongorádi gulyát. / Én vagyok a vízmerője, / csongorádi kislány szeretője.

Ferenc bácsinak az volt csak a hivatalos dolga, hogy a torony rácsos körerkélyéről figyelje: nem gyúlt-e ki valahol. Jelenlétét, figyelését negyedóránként négy-négy tutulással demonstrálta a négy égtáj felé. Ha egy nyaramat rászánom, sok mindenről megfaggathattam volna az öreget. De az egész város rajtam nevetett volna. Íratlan, kimondatlan, de erős szabály volt annak, hogy ki kívül, miről, mennyi ideig beszélgethet. Ha lejárt ez az idő, azt illetet mondani: – No, mék no. (Ezt a fejtegetésemet megdönti *Tálas István* professzor úr életműve, amelynek bőséges néprajzi anyagát a *Kiskunságon* gyűjtötte.)

Legációban is lehetett ismerkedni a falusi étellel. Lehetett volna. De a legátus pontosan megszabott kötelességeibe nem fért bele egyetlen önálló gondolat, egyetlen szabad gesztus sem. Végig kellett látogatnia a notabilitásokat. Negyedóránként köszönt be a legátus úr új meg új helyre. Odatettek elé mindenütt egy hatalmas hájastészta, a közepén egy verébpiszoknyi lekvárral, és mellé bort, kétdecis pohárba. A kezdő legátust előre figyelmeztették: amit eléd raknak, meg kell ennedinnod. Én már az első helyen rosszul lettem, s egyetlen eréllyel megtagadtam a gyűjtőút folytatását, kockáztatva azt a két vagy öt, kivételesen tíz pengőt, ami a legjobb helyeken kijárt volna. Sütött a délutáni nap, én pedig házalás helyett napfürdőztem, s Ungodi Borbála balladáját hallgattam a konyhai „segítség” előadásában. Ez sem különleges ritkaság. Ungodi Borbála véres története kötetnyi változatban *megvolt*. Ami feltűnő ebben a tiszalóki változatban, az a féldallam. Elkezdte egy négysoros,

felelgetős dallammal, de a többi strófa dallama már nem tudott kibontakozni. A dallamot hiába írnám ide, a szerkezetre a versből is következtetni lehet: Lányom, lányom, lányom, / Ungodi Borbála! / Hát a ruhád ki varrta, / hogy így elrontotta? / Szabó nem jól szabta, / varró nem jól varrta. / Magam is ott voltam, / mikor elrontotta.

Kedvesen kaján ez a verssor: – Magam is ott voltam...

Legnagyobb gyűjtési akciónk: tatár népdalok, 1945. Házunk (vagyishogy a parókia) jó nagy épület, és a városnak épp a közepén áll. Nem csoda, ha több ízben elkívánják az aktuális ruszlik városparancsnokságnak. Mindig csak a felét. A másik felét mi lakjuk be. Nem csak a család. Valóságos elosztó központ működik. Megmenekített üldözötteket, betegeket, kiéhezetteket föltárgalunk, úgy küldjük őket tovább.

A parancsnokságon egypár héten át tatár fiatal emberek tartják az ügyeletet. Énekelünk. Ők is énekelnek. S feltűnően hasonlítanak a dalaik a mieinkhez. Csiszti tatárszki! – mondják a mieinkre. Tiszta magyar! – mondjuk az övéikre. Megtanuljuk, lekottázzuk, sokszorosítjuk a tőlük tanult dalokat. Dénes öcsénk ebben is mester. Az ő keze írásában készül el a sokszorosított kotta. Akad belőle ma is néhány.

Egy kicsit meg is kevernek bennünket ezek a tatár dallamok. Amiket a vendégeink énekelnek, az nem tiszta magyar, hanem „tiszta” cseremisiz. A *Bicinia Hungarica* IV. füzetének cseremisiz dallamai *Jankovich Ferenc* és *Weöres Sándor* verseivel. Évtizedek múlva igazolják akkori sejtelmeimet *Vargyas Lajosék*; ez a cseremisiz ismert és oly áhitatosan énekelt dal kincs nem szentek szentje. Persze azért nem dobjuk ki őket sem, dalaikat sem a szívünkéből. Nagyon szelídek, nagyon nemzetköziek vagyunk. *Lükő Gábor* a fő eszmeosztója karácsonyánszandorista társaságunknak. Ő avat *slágerre* hol egy román népdalt, hol egy horvátot.

*

Otthon, Szentmiklóson nem csak rajztanár voltam 1945 tavaszán, hanem MADISZ titkár is. És a MADISZ énekkarának hozzá nem értő, de lelkes vezetője. Elsőre két Bartók-számot tanultunk meg: *Ne menj el...* és *Levél az otthoniakhoz*. Legfőbb karvezetői ambícióm az volt, hogy a gyerekek ne azt énekeljék: Na manj al. Végül sem sikerült lebeszelnem őket erről a palócos ejtésről. Kiskun ejtéssel így kellett volna hangzania: Nē mōny ee...

(Folytatjuk)

Vargha Balázs

Lapozgató

A Társadalmi Szemle idei második számának élén *Munkástanács: érdekvédelem és részvétel* címmel beszélgetés olvasható, melyben *Szabó Tamás*, a Munkaügyi Minisztérium politikai államtitkára és *Thoma László* filozófus fejt ki véleményét a munkástanácsok szerepéről. Az 1990. december elején készült interjú (kérdő: *Hovanyecz László*) témájának időszerűségét a két hónappal korábban lezajlott, s a törekeny magyar demokrácia első igazán nagy próbatételét jelentő, a köztudatba „taxisblokád” néven bekerült esemény sor adta. (Ismeretes, hogy a megoldást hozó tanácskozásokon a munkástanácsok jelen levő képviselőinek szereplése „nem volt szembeötlő” – miként ezt a beszélgetés egyik résztvevője szellemesen megállapította.)

Száz év rögös utakon: A magyarországi szociáldemokrácia történetéből összefoglaló címet kapott az a blokk, amely *Schlett István*nak *A pártta alakulás nehézségei*, *Erényi Tibornak* *A dualizmus kori politikai életben*, *Litván Györgynek* *A MSZDP és a polgári-értelmiségi mozgalmak*, *Sipos Péternek* *A szociáldemokrácia 1914 és 1944 között*, valamint *Strassenreiter Erzsébetnek* *A hatalom részeseként 1945–1948* címmel, a párt megalakulásának centenáriuma alkalmából megtartott tudományos ülészen elhangzott előadásait ajánlja az olvasók figyelmébe. Néhány további érdekes írás, illetve téma a lapszámból: *Tovább élhet-e a magyar film? Vita rebellió után; Veszélyben a rendőrség!...*

Egy könyvtáros hazatérése

1990 áprilisában hazaköltözött Magyarországra dr. Csicsery-Rónay István könyvtáros, az Occidental Press igazgatója. Ebből az alkalomból beszélgettünk.

– *Hogyan vezetett az út a piarista gimnáziumból a könyvtárosi munkáig?*

– Bizony, ez az út elég kacskaringós volt. 1935-ös érettségim után egy ideig még csak tanulmányaimmal voltam elfoglalva: állam- és jogtudományi egyetem, illetve diplomáciai főiskola Bécsben és egy év önkéntesként. A háború kitörésekor kerültem a közélet sodrába. Teleki halála után egyike lettem a Teleki Pál-munkaközösség alapítóinak. De megjártam a Don-frontot is (helyesebben visszafelé már nem jártam: sebesültként hoztak). A német megszállás után következett az ellenállás: a mozgalomban való részvételem, Budapest ostroma, munka a Független Kisgazdapártban.

Végül letartóztatásom és elítéltetésem a magyar demokrácia felszámolására kitalált első koncepciók perben. Miután ideiglenesen (nyolc hónap után) szabadlábra helyeztek, Nyugatra szöktem. A Szabad Európa Rádió sajtómunkájában vettem részt, közben esti tanfolyamon elvégeztem a könyvtárosi egyetemet (Catholic University of America, Washington), és 1957-ben beléptem a Marylandi Egyetem könyvtárába címleíróként.

– *Kanyarodjunk egy kicsit vissza a Kisgazdapárthoz. Hogyan került velük kapcsolatba?*

– 1945 és 1947 között a Kisgazdapárt külügyi osztályának vezetője voltam. (Még a háború alatt Bajcsy-Zsilinszky vitt be a pártba.) Hamar ránk zúdult a csehszlovákiai magyarüldözések elleni tiltakozásnak és a kitoloncolt tízezrek támogatásának gondja. A határok kérdésében az etnikai elv mellett foglaltunk állást.

– *Nem volt reménytelen ez a vállalkozás?*

– Egyáltalában nem. A békeszerződésektől azt reméltük, hogy a Duna-völgyi stabilitást fogják szolgálni az akkor már létrejött ENSZ-alapokmány szellemében, amely kimondja a népek önrendelkezési jogát. Különben is, a háború alatt nyugati, sőt szovjet vezetők is gyakran hangoztatták, hogy Trianon hibáit még egyszer nem követik el. Ettől függetlenül a magyar nép által választott vezetőknek kötelességük volt a nép emberi jogait és legelemibb értékeit a győztesek felé kinyilvánítani. És ne feledjük: a felszabadulás után Magyarország megvalósította mindazt, amit a szövetségesek vártak tőlünk: a régi vezetőket leváltottuk, radikális földreformot hajtottunk végre, demokratikus államot kezdtünk berendezni, szabad választásokat tartottunk (egyedül a szovjetek által megszállt Európában!), és meghirdettük a jószomszédi viszonyt minden határos országgal.

– *Voltak-e konkrét tények, amelyek alátá-*

masztották ezt a bizakodást az igazságos békefeltételekben?

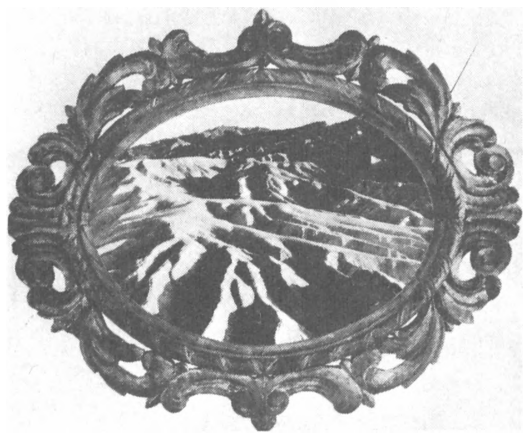
– Hogyne. A szovjet–román fegyverszüneti szerződés például kimondta, hogy Románia visszakapja „Erdélyt vagy annak nagyobbik részét”. Ez Sztálin szerint is – ahogy a magyar kormányküldöttségnek kijelentette – jogalapot adott a magyar területi igények előterjesztésére a békekonferencián.

Csehszlovákia esetében pedig az egész világ látta (illetve láthatta volna) azt a fásiszta szellemű politikát, amely négymillió állampolgárt fosztott meg minden emberi jogától (állampolgárságtól, iskolától stb.), amihez képest az 1948-ban hatalomra került kommunista rendszer is emberségesebbnek bizonyult. De az is tény, hogy az 1938-as bécsi döntést, amely a magyar Felvidéket visszacsatolta az anyaországhoz Anglia de jure elismerte. (És gondolkodjunk arra is, hogy tavaly egy cseh újság a magyarlakta területek visszaadását javasolta arra az esetre, ha a volt független Szlovákia újra létrejön.)

A Kiszgadzapártnak mindenestre sikerült békejavaslatának lényegét a kommunistákkal elfogadtatni. Így Magyarország igényeinek az elutasítása az egész koalíciós vezetésben és az egész magyar népben óriási megdöbbenést váltott ki.

– *Tehát ugorva: 1957-ben a Marylandi Egyetemi Könyvtárba került, mint címleíró. Hallhatnánk néhány szót erről a könyvtárról?*

– Amikor odakerültem, éppen átszervezés alatt volt. A hivatalos ellenőrző bizottság nagyon rossz minősítést adott róla, így örültek, hogy valakit doktorátussal, könyvtárosi diplomával, nyelvtudással felvehetnek. Akkor kezdtük az állományt rohamléptekben bővíteni. A hetvenes években pl. orosz anyagból annyit vásároltunk, hogy szinte nem is válogattunk, minden kapható könyvet megvettünk. A sors iróniája volt, hogy én, aki az orosz hatalomátvétel miatt hagytam el az országot, orosz könyveket kellett hogy katalogizáljak – tekintve, hogy tudok valamit oroszul. Végig címleíró voltam, de minden fázist (leírás, osztályozás stb.) ugyanannak kellett végeznie. Persze cédulakatalógusunk volt, csak 1979-ben – távozásom évében – kezdték áttérni a számítógépes rendszerre. Referenzmunkán ritkán voltam. A szabály az, hogy a kérdésre csak azokat a forrásmunkákat kell megjelölni, amelyben a kérdező maga nézhet utána a feleletnek. Nekem viszont nehéz volt megállni, hogy ne feleljek magára a kérdésre.

– *Milyenek az amerikai könyvtárak?*

– Általában kitűnőek. Ami azzal is összefüggésben van, hogy magánkönyvgyűjtemények az átlagpolgárnál gyakorlatilag nincsenek. A Kongresszusi Könyvtár, s néhány nagykönyvtár még jobb anyaggal rendelkezik. A könyvtárak hatalmas kulturális feladatot töltenek be, az iskolai tanulók javára is.

– *Ön az Occidental Press igazgatója. Milyen munkát és kiadványokat takar ez a név?*

– Az Occidental Press 1953-ban jött létre. Első kiadványunk 1954. január 1-jére jelent meg, *Száműzöttek Naptára* címmel. Fel kellett ugyanis készülnünk, hogy csak 20–30 év múlva térhetünk haza. Az Occidental Press egyébként Buenos Airesben kezdett nyomtatni, mert az ottani nyomdák sokkal olcsóbban dolgoztak. Később (hasonló okokból) a következő városokban nyomtattunk: Amszterdam, Bécs, Bombay, Brüsszel, Madrid, München, New Brunswick, New York, Párizs, Róma, Újvidék, Taipei stb. A kiadó célja: kiadni minél többet abból, amit Magyarországon nem adtak ki. *Illyés Gyula Egy mondat a zsarnokságról* című költeményét a költő előadásában adtuk ki, több más Illyés- és Weöres-verssel együtt, először lemezen, aztán kazettán. Először közöltük *Márai Sándor Halotti beszédét, 1945–57-es Naplóját* két kiadásban is kihoztuk. *Juhász Vilmos Bartók's Years in America* című könyve Bartók barátainak, ismerőseinek tanúságtétele alapján mutatott rá, milyen alaptalan az a kisajátítási kísérlet, amely egy posztumusz Lenin-díjban érte el csúcspontját. Bartók éppen annyira volt kommunistaellenes, mint náciellenes. Ezek a könyvek Magyaror-

szágra is eljutottak. Voltak olyan könyvek, amelyeknek szerepe elsősorban az ablaknyitás volt: a Nyugattól hermetikusan elzárt magyar olvasókat megismertetni a szabad világ újabb szellemi eredményeivel. E téren a legnagyobb sikert *Gaetan Picon Korunk szellemi körképe* című művével értük el, melyet hat kiadásban is megjelentettünk. A másik ilyen mű *Teilhard de Chardin Emberi jelensége* volt. *Nagy Ferenc* miniszterelnök beszédeiből és a vele folytatott interjúkból is kiadtunk egy kazettát. *Ed Murrow* útján megszereztük a magyar rádióadók forradalom alatti adásait, ezt kazettán és lemezen is megjelentettük. *A magyar forradalom hangja* címmel. Egy másik kazettán (*A forradalom tanúi*) a következők szólnak meg: *Lipták Béla, Kiss Sándor, Kopácsi Sándor, Aczél Tamás, Nyeste Zoltán, Kővágó József, Méray Tibor, Gosztonyi Péter, Horváth János, Faludy György, Király Béla, Heltai György, Nagy Imre*. Sok olyan kiadványunk volt, amelyek az itthoni amnézia ellen küzdöttek: *Szombathelyi Ferenc* visszaemlékezései (*Gosztonyi Péter*

szerkesztésében), *Teleki Géza Moszkvai küldetésben* című interjúkazettája stb. Szépirodalmi jellegű kiadványaink közé tartozik az első Ilyés-életrajz, *Márai Egy úr Velencéből* című színműve, *Omar Khajjam Robáiátja* és még más kiadványok. Képzőművészek is szép számmal szerepelnek kiadványaink illusztrátorai között, pl. *Szalay Lajos*. A lemezeinken, kazettáinkon olyan előadóművészek találhatók, mint *Darvas Lili, Szörényi Éva, Szabó Sándor, Domján József, Buday György*. Természetesen a magyar kultúra bemutatását mindig egyik legnagyobb feladatunknak tekintettük. 1963 óta tölem jelenik meg a *Collier's lexikonban* a történeti rész. Könyveinket számos helyen kiállítottuk, Frankfurtól Sanghajig. Nagyon sok tervünk van még, hazai kiadások megjelentetésén is fáradozunk. Márciusban jelent meg első itthoni kiadványunk: *Jancsó Adrienne* kazettája *Kuncz Aladár* és *Dsida Jenő* műveivel.

– *Köszönöm a beszélgetést.*

Eszenyi

Hírek az IFLA életéről

Az IFLA Journal 1991/1. számának hírvivata alapján

A moszkvai IFLA közgyűlés és konferencia (1991. augusztus 18–24.) gazdag szakmai programjából némi előzetes izelítő: Az új információhordozók a gyűjteményfejlesztésben; Állománygyarapítási politika a keleti országokban; Hozzáférés az av-anyagokhoz az egyetemi könyvtárakban; A ma nemzeti bibliográfiája a holnap nemzeti emlékezete; Zenei dokumentumok az online katalógusokban; Az av-anyagok a könyvtárközi kölcsönzésben; A siketek és nagyothallók könyvtári ellátásának irányelvei; A börtönkönyvtárak szolgáltatásai a többnemzetiségű raboknak; Ideológia és könyvtáralapítás; Új és megújult könyvtári egyesületek Kelet-Európában; A gazdasági és politikai változások hatása a közművelődési könyvtári szolgáltatásokra; Az olvasási szokások összehasonlító vizsgálata néhány európai országban és Izraelben; A tudományos és műszaki információ tárolása digitális formában és visszakeresése; Az időszaki kiadványok és sorozatok szabványai.

A moszkvai konferenciahat csütörtökjére szakmai műhelyeket is előirányoztak. Ezek közül is megemlítünk néhányat: az országos gyűjteményi potenciál felépítése, az online adatbankok használata és menedzselése, a hangzó és a Braille-dokumentumok nemzetközi könyvtárközi kölcsönzése, könyvtári követelmények az újságok mikrofilmzésével szemben, az információ szabadsága, katalógusok visszamenőleges konvertálása számítógépre, a fiatal generációk és az olvasás stb.

A Végrehajtó Bizottság elfogadta a Török Könyvtári Egyesület meghívását, hogy az 1995-ös közgyűlés és konferencia Isztambulban legyen, s egyelőre tudomásul vette 1996-ra a kínai meghívást; az IFLA szervezétével és működésével foglalkozó munkabizottság jelentését egyhangúlag elfogadta, s az 1991-es közgyűlés elé terjeszti (főbb javaslatok: a Programirányítási Bizottság szűnjön meg, s feladatait vegye át részben a VB, részben a Szakmai Bizottság; a magprogramok tanács-

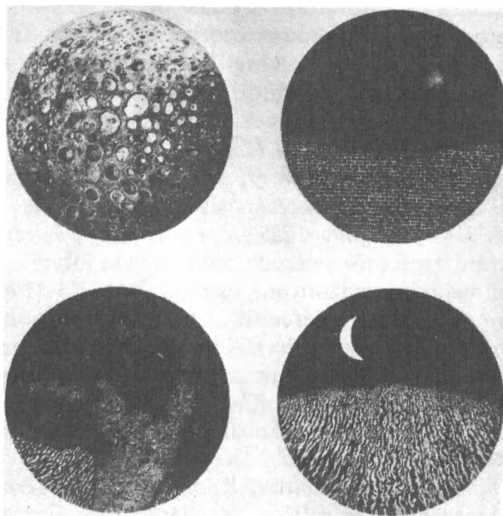
adó bizottsága szűnjön meg, és a szakmai egységek fordítanak nagyobb gondot a magprogramokra; a jövőben a VB közvetlenül irányítsa a fejlődő országok könyvtárügyével foglalkozó magprogramot); új tagokat vett fel, közöttük a Romániai Közművelődési Könyvtárak Egyesületét, valamint ugyancsak Romániából az Oktatásügyi (egyetemi, politechnikumi, iskolai) Könyvtárosok Egyesületét.

A Szakmai Bizottság jóváhagyta az Adminisztratív Könyvtárak Szekciójának átkeresztelését Közigazgatási Könyvtárak Szekciójára; szoros kapcsolatot kíván teremteni az ALP magprogram (a fejlődő országok könyvtárügye) és a Regionális Tevékenységek Szakosztálya között (az ALP magprogram központja Uppsalában van és svéd támogatással működik); jóváhagyott 14 szakmai műhelyrendezvényt a moszkvai konferenciára; az 1992–1997-es középtávú programot végleges formában Moszkvában terjeszti elő.

Az *IFLA Journal* e számában olvasható a Kiadványi Bizottság feladatkörének és működési rendjének leírása. A bizottság fő célja kettős: egyfelől az IFLA munkájának elősegítésére javítani a belső kommunikációt, másfelől a nemzetközi könyvtárügyet tájékoztatni az IFLA tevékenységéről, normatíváiról stb.

A szakmai egységek közül sokan tagjaik tájékoztatására rendszeresen megjelentetnek híreleveleket, közlönyöket, bulletineket. A tagok ingyenesen kapják ezeket a kiadványokat, de szerény térítés (az előállítás és postázás költségeinek térítése) ellenében más érdeklődők is megrendelhetik őket. A főtítkárság áttekintette ezeket a „hírharsonákat”, és listájukat most közzétette. Felsorolásuk helyett az *IFLA Journal* 1991/1. számának 82–85. lapjára utalunk.

A hírovert hat nemzetközi konferenciáról ad viszonylag részletes beszámolót. Ezek a következők: *Mindenkinek kijár a tanulás lehetősége*. Világkonferencia az oktatási alapszükségletek kielégítéséről (World Conference on Education for All: Meeting Basic Needs). A konferenciát 1990. március 5-én tartották Jomtienben (Thaiföld), az UNESCO, az UNICEF, az UNDP és Világbank szponzorálásával. A résztvevők száma közel 1500 fő volt. A vitára bocsátott két dokumentum (egy deklaráció és egy akcióterv) sajnálatos módon megfeledezett a könyvtárak idevágó szerepéről, de az IFLA-t képviselő *Lucille Thomas*nak sikerült a végső megfogalmazásban a könyvtárakat is megemlítenie.

Az információhasználók képzése a felsőoktatásban: Az UNESCO, a finn kormány és a NORDINFO anyagi támogatásával a Helsinki Műszaki Egyetem szervezte meg a szakértői értekezletet 1990. augusztus 13-tól 17-ig Espooban (Finnország). A résztvevők számos érdemi javaslatot tettek a használók képzésének előmozdítására, az IFLA-t pedig arra kérték, hogy alakulhasson meg a használóképzéssel foglalkozó kerekasztal.

A könyvtári folyóiratok szerkesztőinek találkozója (Stockholm, 1990. augusztus): *O. A. Diakonova* és *Olga Timokhina* mutatta be a nálunk is jól ismert „Zarubezsomot” (*Bibliotekovedenie i bibliografija za rubezsom* – Könyvtártudomány és Bibliográfia Külföldön), továbbá *Tefko Saracevic* (USA) fejtette ki – a jelenlevők kétségei mellett – véleményét arról, hogy kb. 60 könyvtári szakfolyóirat – a helyi és speciális lapokkal kiegészítve – képes az információs igények többségét kielégíteni.

Könyvtári szolgáltatások siketeknek és vakoknak: A stockholmi IFLA konferencia előtt rendezte meg ezt a szemináriumot a Hátrányos Helyzetű Személyeket Ellátó Könyvtárak Szekciója és az Audiovizuális Dokumentumok Kerekasztala, s főként az e téren elért legújabb svéd vívmányokról esett szó.

Európai konferencia az időszaki kiadványokról és sorozatokról (Noorwijkerhout – Hollandia, 1990. szeptember 10–12.): A rendezvény célja az volt, hogy erősítse az európai együttműködést e területen is. A távlatok mellett olyan gyakorlati kérdésekkel foglalkoztak a

résztvevők, mint pl. az európai árpolitika, az új CD-ROM technológia (műanyag és alumínium helyett üveg és arany alkalmazása a lemez anyagaként) lehetőségei, a kelet–nyugati információcsere stb. Javaslat született arra, hogy a konferenciát két évente szervezzék meg.

Az IBBY (International Board on Books for Young People – Ifjúsági Irodalom Nemzetközi Tanácsa) és az IFLA az UNESCO és Caen (Franciaország) városa támogatásával szemináriumot rendezett Caenben, mintegy az 1981-es lipcsei szeminárium folytatásaként. Ez a szeminárium a gyerekek olvasását szélesebb megközelítésben tárgyalta mind tematikailag, mind földrajzilag, mint a megelőző. A témák közül említést érdemel az a kísérlet, amely az önállóan vagy hálózatban működő, kis olvasókörökkel foglalkozott, továbbá a sajtó szerepe az olvasás előmozdításában. Gon-

dolatébresztőek voltak azok az előadások, amelyeket ugyan nem gyerek-könyv-specialisták tartottak, de olyasvalakik, akik különféle társadalmi és irodalmi mozgalmak tevékeny résztvevői.

Ingyen rendelhető meg (Unesco PGI. 7 Place de Fontenoy, 75700 Paris, France, hivatalozni a PGI-90/W/16-ra a megrendelésben) az *ISBD Manual: A guide to the interpretation and use of the international standard bibliographic descriptions*. A kiadvány a könyveken kívül az egyéb dokumentumokra vonatkozó ISBD-kkel is foglalkozik, számos példán illusztrálja alkalmazásukat.

Végül egy érdekes, személyes vonatkozású hír: 1990. augusztus 30-tól a moszkvai Külföldi Irodalom Össz-szövetségi Állami Könyvtára *M. J. Rudomino* nevét vette fel.

Papp István

Magyar írók élete és munkái

A 110 éve született *Gulyás Pál* életművének, szellemi hagyatékának feltárása előbb-utóbb elkerülhetetlen kötelessége a magyar könyvtárügynek. A feladat nem lesz könnyű, a vállalkozónak két problémával kell megküzdenie. Az egyik nehézséget az életmű terjedelme okozza. Első írása 1901-ben jelent meg a *Magyar Könyvszemle*ben, utolsó, életében napvilágot látott publikációja 1961–62-ben a KMK által 3 kötetben kiadott *A könyv sorsa Magyarországon* című munkája. Több mint hat évtized szakirodalmi termésének feldolgozása vár leendő monográfusára – és voltak olyan évek, amikor 50–60 tanulmányt, cikket írt. A nyomtatásban megjelent írások mellett levelezésének, különböző kéziratának is tetemes a mennyisége. A második nehézséget a gazdag életmű tartalmi sokszínűsége okozza. Aligha van a könyvtártudománynak olyan területe, amellyel valamilyen mértékben ne foglalkozott volna, de könyvtári írásai mellett számos irodalomtörténeti publikációt is megjelentetett, főleg pályafutása első időszakában. Alapos felkészültséget, hosszas kutatómunkát igényel tehát az oeuvre *Gulyás Pál*hoz méltó feltárása, munkásságának előítéletek nélküli értékelése. Az elérendő cél nem lehet más, mint hogy a rendelkezésre álló források alapján a magyar

könyvtárügy 20. századi történetébe ágyazottnan nyújtson árnyalt képet tevékenységéről, rámutatva művelődéspolitikai nézeteinek korlátaira, de arra is, hogy egyike volt azoknak, akik a század első évtizedeiben elméleti és gyakorlati munkásságukkal rangot adtak a könyvtárosi pályának, és megteremtették a magyar könyvtártudományi szakirodalmat.

Életútját eddig csupán néhány publikáció ismertette. *Kozocsa Sándor* írását kivéve – 1981-ben, születése 100. évfordulójára az *Irodalomtörténet*ben jelentetett meg személyes emlékeiből is merítve rövid pályaképet –, csak résztanulmányok foglalkoztak életművével, erősen kritikai hangnemben, meglehetősen egyoldalúan. *Gulyás* 1945 utáni negatív megítélését pályafutásának első két évtizede okozta. Közismert évtizedes vitája *Szabó Ervinnel* a Fővárosi Könyvtárról. A vita tárgya a könyvtár feladata és jellege volt, de a kortársak előtt sem volt titok, hogy valójában két életszemlélet, két művelődéspolitikai koncepció, két politikai felfogás csapott össze. Köztudott az is, hogy 1921-ben jelentette meg *Kommunista könyvtárpolitika* című írását, amelyben dokumentumok feldolgozása mellett – tudósi habitusából kizökkenve – lekezelő stílusban bírálta elhunyt, illetve a védekezés lehetőségétől meg-

fosztott szakmai ellenfeleit. Nem ez a kötet a Gulyás-életmű csúcsa. 1945 után munkássága megítélésében tehát ezek a kétségtelenül meglévő tények váltak meghatározóvá, alig méltatva figyelemre pályafutása egészét. Ezzel magyarázható, ha nem is menthető, hogy kiszorult a magyar könyvtárügyből a 40-es évek végétől.

A 20-as évek elejéig terjedő két évtized Gulyás számára a napi könyvtárpolitikai csatározások és a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa népkönyvtári előadójaként végzett munkája mellett tudományos pályája felívelésének kora volt. Külföldi tanulmányútjain szerzett ismeretei és az angol, francia, német, olasz, spanyol szakirodalom tanulmányozása jelentették azt az alapot, amelyre építve kialakította könyvtártudományi nézeteit. Ezekben az években kezdte meg az anyaggyűjtést és részpublikációk közreadását későbbi nagy munkáihoz, így *A könyv sorsa Magyarországon* címűhöz vagy *A bibliográfia kézikönyve* 1941-es elméleti kötetéhez. (Nagy kár, hogy reprint kiadásban csak a 2. kötet, a másodfokú bibliográfia jelent meg néhány évvel ezelőtt a *Tudománytár* sorozatban.) A Gulyás-életrajzban tehát legalább olyan mértékben kellene vizsgálni tudományos eredményeit, mint a népkönyvtárról folytatott vitáját *Szabó Ervinnel*. (Amelyben egyébként – véleményem szerint – *Szabó Ervinnek* volt igaza; a magyar könyvtárügy – vagy inkább a magyar művelődéspolitikai – 1945 utáni történetének tragikus paradoxona, hogy miközben *Gulyás Pál* a pálya periferiájára szorult és „Lobogókn: Szabó Ervin!” volt a jelszó, a korlátozásoknak hosszú időn keresztül olyan átfogó rendszere épült be a könyvtárak és a művelődési intézmények működésébe – kezdve a könyvkiadásban, amely az első és alighanem a legfontosabb szűrőt jelentette, és végezve az egyes könyvtári állományrészek szabad használatának, ha egyre csökkenő mértékű, de a legutóbbi időkig mégiscsak létező tilalmáig –, hogy azt mindennek lehetett nevezni, csak a *Szabó Ervin*-i elvek diadalának nem.)

Könyvek, tanulmányok és kritikák írása mellett volt ideje és ambíciója bibliográfiai összeállítására is. Az életműnek kétségtelenül a bibliográfiai része a legmaradandóbb. Alapvető bibliográfiai sorából kiemelkedik *Szinnyei József* bibliográfiájának folytatása, az adatgazdagságban és módszertani megoldásaiban egyaránt nehezen felülmúlható *Magyar írók élete és munkái* új sorozata. *Szinnyei Fe-*

renc, az 1913-ban elhunyt *Szinnyei József* fia javaslatára a Magyar Tudományos Akadémia megbízásából kezdte el az anyaggyűjtést a *Magyar írók...* pótlásához. Az eredetileg 5 kötetre tervezett *Magyar Életrajzi Lexikon* – ekkor még ez volt a címe – füzetenkénti kiadására a Lantos-cég vállalkozott. 1925–1929 között azonban mindössze 6 füzet jelent meg, anyagi okokból ekkor félbeszakadt a kiadás. Csak a 30-as évek végén – miközben az életrajzok kiegészítését és a bibliográfiai gyűjtést folyamatosan végezte – nyílt lehetőség az új sorozat megjelentetésére. „Meg kell azonban vallanom, hogy a vállalkozás pillanatában sejtetem sem volt arról, hogy mekkora fába vágtam a fejszemet s még kevésbé arról, hogy milyen már-már leküzdhetetlen akadályok fognak nemcsak az adatgyűjtés és megszerkesztés, hanem elsősorban és főképp a kiadás elé tornyosulni!” – írta 1939-ben az 1. kötet előszavában. Pedig ekkor még nem láthatta előre a pár év múlva bekövetkező eseményeket, az újabb elvesztett világháborút és annak következményeit. 1944-ig a D betűig bezárólag (Dzurányi címszóig) jelent meg a bibliográfia első 6 kötete. 1945 után munkáját újabb akadályok nehezítették, ennek ellenére 1949-re sikerült megszerkesztenie az E betűs kötetet. Hogy ezután mi történt, az részleteiben pontosan ma még nem állapítható meg, az intézményi és személyi felelősséget – ha még egyáltalán kideríthető – alapos kutatómunkával lehet csak tisztázni. *Viczián János* lendületes stílusban írt bevezetője szerint „a mű tudományos értékét felülbírálni hivatott pártmunkások mint *lektorok*” (kiemelés az eredetiben) vették kézbe a kéziratot, ami ezt követően hosszú időre eltűnt, csak 1966-ban került elő az OSZK irattárának rendezésekor. Mivel *Gulyás Pál* még életében a *Magyar írók...* kéziratát az Akadémiai Könyvtárra hagyta, az OSZK az előkerült E betűs részt átadta az MTA-nak. A kézirat kiadásáról az első reménysugár 1981-ben derengett fel, amikor *Viczián János* cikket írt a *Magyar Könyvszemlébe* a hagyaték állapotáról és a kiadás előkészületének megkezdéséről. Az 1. kötet reprintjével együtt most végre kézbe vehetjük a 7., E betűs szerzőket tartalmazó részt.

*

A sajtó alá rendező *Viczián János* érdemeit nem lehet eléggé hangsúlyozni. (A recenzens ezen a helyen egyébként bevallja, hogy egy

csöppet sem találja rokonszenvesnek sem az előző stílusát, sem a Debrecenben, a II. Bibliográfiai Értekezleten tartott előadásának hangnemét. De ezekre reagálni nem feladata.) A kézirat közreadásakor számos nehézséggel kellett – és a továbbiakban is kell majd – megbirkóznia. Mindenekelőtt a kézirat egyenlenségeivel. Gulyás élete végéig (1963-ban halt meg) dolgozott a *Magyar írók...*-on. *Viczián János* 1981-es összegzése szerint „A megjelent kötetek életrajzait mértéknek véve kidolgozottak látszik az E–Jár, nagyrészt kidolgozottak a Lám–Zs betűk anyaga. Összeállításra, földolgozásra és kiegészítésre váró jegyzet a Jár–Lám betűk kb. 90%-a, ahol életrajzi vázlatok, 'jó nekrológ', 'életrajz' stb. jelzésű forrásjelölések, könyvészeti adalékok találhatók.” A cikkhez illusztrációként egy cédula hasonmását is közreadta, így mindenki megítélheti, mit is jelent valójában a sajtó alá rendezés. Pedig a közölt szócikk a nyomdakész, megszerkesztett E betűs anyagból származik. A beszúrások, javítások, kiegészítések, ha nem is áttekinthetetlené, de mindenképpen nehezen értelmezhetővé teszik a cédulákat. Ezekhez járul még Gulyás rövidítési rendszere, a közreadónak gyakran valóságos filológiai nyomozómunkával lehet csak feloldania és megfejtenie egy-egy szócikket.

Viczián János a közreadás célját világosan és egyértelműen jelölte meg: „a sajtó alá rendezéskor az eredeti tartalom közreadása volt a cél”. A kéziraté, abban az állapotban, ahogyan

Gulyás abbahagyni kényszerült. Ez azt jelenti, hogy nem volt lehetőség az életrajzok kiegészítésére, pótlására, lezárására, ez a megindítandó 3. sorozat feladata lesz. A sajtó alá rendezés során csak a legszükségesebb, elsősorban technikai jellegű változtatások történtek. A névtartozékokat Gulyás zárójelben közölte, *Viczián János* vesszővel választotta el a névtől. Nem csak helymegtakarítás céljából, de a jobb áttekinthetőség miatt a 7. kötetben a születési és halálozási adatok rögtön a név és tartozékait követően zárójelben szerepelnek, mellőzve a Gulyásnál minden szócikkben kiírt „szül. – megh.” rövidítéseket. Ezután található a foglalkozás megjelölése. *Viczián János* a történelmi jogfolytonosság alapján áll: Gulyás 1945 után a főnemesi rangoknál „1947-ig br.” stb. kitévelt, földbirtokosoknál a „v. földbirtokos” formát alkalmazta, a közreadásnál az „1947-ig” és a „v(olt)” jelzés elmaradt. A főnemesi rangoknál érvelésével („aki grófnak született, haláláig az is marad”) még egyetérthet az olvasó, bár ehhez a definícióhoz azért hozzá lehet tenni azt a kiegészítést, ha ő és a társadalom is elfogadja a rangok levethetetlenségének tézisé, a földbirtokosoknál azonban szerintem más a helyzet. Földbirtokossá 1848 után már nem kizárólag születése révén válhatott valaki, elsősorban vagyoni viszonyra utal a kifejezés. Ha elkártyázta, eladta birtokát a tulajdonos, netán elkobozták tőle, attól kezdve már semmiképpen sem földbirtokos, csak volt földbirtokos. Gulyás megoldását ebben az esetben a tényleges helyzetnek megfelelőbbnek érzem. Helyneveknél a magyar helynevet választotta, az idegeneknél a mai helyesírási gyakorlatot követte (Párizs, Gulyásnál Páris). A születési helységnév után a vármegyét minden esetben feltüntette, még az egyértelműnek látszó esetekben is. Bizonyos töltelékzavakat (lett, volt) – ha a szöveg értelme nem csorbult – törölt. A Gulyásnál hol betűszóként, hol teljes névvel szereplő intézményeket egységesen rövidítve közölte (Magyar Tudományos Akadémia – MTA); javította az értelemzavaró tollhibákat, a gépelési elütéseket. A változtatások tehát lényegi kérdéseket alapvetően nem érintettek és Gulyás módszerének megfelelnek, azt mintegy továbbfejlesztik. Az irodalmi hivatkozásoknál is bátran élt a rövidítések lehetőségével, a rövidítve idézett művek jegyzéke a XXXI–CI. lapon kész kis életrajzi segédbibliográfiaként is felfogható a két világháború között kiadott bibliográfiai jellegű művekről.

A kötet az MTA Könyvtára, az Irodalomtu-

dományi Intézet és a Petőfi Irodalmi Múzeum összefogásával jelent meg, a nyomdai munkát az MTA Sokszorosító Üzeme végezte, magas színvonalon, az eredeti tipográfiáját híuen követő formában. Amennyire meg tudtam állapítani, sajtóhibák vagy nyomdai hibák elenyésző számban maradtak a kötetben, ezt azért kell kiemelni, mert az irodalmi hivatkozások apró betűs részének javítása – a rövidítések miatt is – kivételesen fárasztó munka lehetett. A tervek szerint évi 2–3 kötet jelenik meg, így 8–10 év alatt a teljes sorozat napvilágot láthat. A Ma-

gyar írók élete és munkái 2. sorozata tehát közel 7 évtizedes (az 1925-ös első kiadási kísérlettől számítva) kálváriája után betöltheti rendeltetését. És a folytatás, a 3. sorozat mikor jelenik meg? *Viczián János* megkezdte előkészítését. Bizakodjunk. (*Gulyás Pál: Magyar Írók élete és munkái. Új sorozat. 7. kötet. Sajtó alá rendezte Viczián János. 1990, MTA Irodalomtudományi Intézete – MTA Könyvtára – Petőfi Irodalmi Múzeum, CI 1., 846 hasáb. 396 Ft.*)

Pogány György

Lapozgató

„...**Fiatalságom tündér országa voltál**” – írta *Vörösmarty Mihály* a Völgységről. Rajta kívül még számos neves (*Bél Mátyástól Babits Mihályig*) és névtelen szerző e sajátos tájról szóló szövegrészleteit gyűjtötte egybe és tette közzé *Solymár Imre* a Völgységi Múzeum „Völgységi füzetek” című sorozatának első számában, „Régi Völgység-leírások” címmel.

A kiadvány több társadalmi egyesület, szövetkezet és egy kft. támogatásával látott napvilágot, és szakmai vonatkozása is van: a Tolna Megyei Könyvtárban készült, ezer példányban.

Az 1918 utáni Völgység-leírásokat csak egy később megjelenő füzetben olvashatjuk majd. Reméljük, az érdekes kezdeményezés anyagi okokból nem marad folytatás nélkül, mert a jövőben is lesznek áldozatkész támogatói.

Az **Új Horizont** címmel megjelenő veszprémi irodalmi folyóirat is „beállt a sorba”. A múlt évi 4. (július–augusztusi) számához levelet mellékel a főszerkesztő aláírásával; címzett: a „Tisztelt Olvasó!” Kezdődik pedig így: „Veszprém megye nemrég indult folyóirata, az Új Horizont hat számával jelentkezik az idén. Hogy jövőre egyáltalán megjelenik-e? A kétség eloszlátásához kérem biztató közreműködését. Tanácsi kiadója már, a leendő önkormányzat még nem garantálhatja anyagi biztonságunkat...” A levél írója az utóbbit alapítvány létesítésében látja megte-remthetőnek s ehhez kéri a t. olvasó segítségét, anyagi támogatását.

Kérdés: vajon az időközben „felállt” önkormányzat hajlandó-e a zsebébe nyúlni, hogy a kulturális múltjára méltán büszke megye irodalmi, művészeti és tudományos folyóiratát meg- és átmentse az olyannyira várt jobb időkre. Vagy az a zseb is üres? E sorok nyomdába küldésének idejére – 1991. április vége táján – talán már el is dőlt minden. Mi még bizakodunk: laptársunk sorsa megnyugtatóan rendeződik.

A **Szabolcs-Szatmári Szemle** című gazdasági, társadalmi és kulturális folyóirat 1991/1. száma gazdag tartalommal jelent meg. Tudományos értékű történelmi tanulmányokkal indul: *A nyírbátori Báthory-várkastély*; *Mátyás király anyai rokonsága*. A Szabolcs-Szatmár megyei zsidók betelepüléséről, a nagykállói zsidók temetőiről szólnak a további írások.

Két mű a megyei földreform kérdésével foglalkozik, az aktuális *Mikes Kelemen*-megemlékezés négy írással jelentkezik. A (*szép*) *irodalom* fejezetében nyolc művész, tizenkét költeményével, *Jánosi Zoltán* a szódás meg a lova című elbeszéléssel és *Király Etelka* *Ratkó Józsefre* való emlékezésével szerepel. Még sok olvasnivalót kínál a Szemle: a megyei helyismereti bibliográfiával (összeállította *Gombás Sándorné*, 1990. okt. 1.–dec. 31.) és az Eseménynaptárral a megyei politikai, gazdasági és kulturális eseményeiről az 1990. év utolsó negyedében. (*G. V.*)

Pató Károly

Aki *Pató Károly* otthonába lép, először valami tudósfélét vél felfedezni a házigazdában: a kicsiny lakás telis-teli van könyvekkel, még-hozzá láthatóan sűrűn forgatott, állandóan használt, ehhez képest némi összevisszaságban található könyvekkel. A benyomás azonban módosul, ha a látogató a szerteszéjjel heverő úti alkalmatosságokat, túraeszközöket, egzotikus vidékekről árulkodó emlékeket, fotókat pillantja meg. Nem tudósról, nyilvánvalóan világutazóról van szó, a típus régebbi, Alexander von Humboldt-vágású megtestesítőjéről. Ám e második benyomást eltörlik a különböző, éppen nem utazásról, hanem művészi kísérletezésről tanúskodó fotók. Fotóművész hát a gazda, illetve dehogy, hiszen grafikák is vannak, gipszöntvények, különös növényi, ásványi formák, természetadta „ready made”-ek. Mire, persze, a látogató végigzongorázik a sok-sok lehetőségen, megtudhatja, hogy építésszel áll szemben.

*

Az 1950-ben született, szálas termetű *Pató Károly* a műegyetem építészkarán végzett. Igaz, nem gyakorló építész, létfenntartását tekintve restaurátor, műkincs-, szobor- és kép-restaurátor, valamint plakáttervező, fotós. Ebből él. Maga is szerencsének tartja, hogy restauratori tevékenységét úgy fizetik, hogy elegendő néhány hónapot dolgoznia, az év többi részében szenvedélyeinek élhet. Vagyis lehet világutazó, fotós, grafikus, tudós (lásd fent). Nekünk ugyan most nem sok közünk van mindahhoz, ami Patóból nem grafikus, ám aki rajzait, grafikáit szemléli, óhatatlanul rá kell jöjjön, ezek a művek nem egy grafikára specializálódott, „csak grafikus” dolgai. Aminthogy beszélgetni sem igen lehet a művésszel *csak* a művészetről. A perui, mexikói emlékek, kalandok, a vizitúrák, a hegymászások emlékei to-

lulnak ajkára, valamint az idézetek, passzusok Spinozától, ősi kínai írásművekből, cseh modernekből, csillagászati szakmunkákból, útleírásokból, politikaelméleti munkákból stb. Azt hogy hol voltak kiállításai, miket írtak róla mint csodálatos készségű grafikusról, alig lehet kiszedni belőle (pedig rengeteg kiállítása volt Salgótarjántól Belgiumig, Nagykőröستől Bulgáriáig, Tihanytól Miskolcig, tavaszi tárlatoktól erzsébetvárosi galériáig és tovább). Ars poeticájáról (ars picturájáról) pedig egyáltalán nem szól. Marad a rajzok, grafikák „vallomása”.

Az első benyomás a sokféleségé: természetelvű, szinte ókonzervatív skiccek dombon álló házakról, szimbolikus, csontvárys rajzok álcedrusokról, fotóval kombinált rajzok, bekeregetett hegycsúcshullám (posztmodern) variációk, ikonikus körábrák folklór vagy vajdabálinti „beléggel”, absztrakt-, ornamentatív minták, összezsugorodott, intrauterin állapotot sugalló rajz-szobrok, és sok másféle dolog is. Zavarbaejtő ez a sokféleség, az méginkább, hogy a művek nem folyamatos kísérletezésről látszanak tanúskodni, nem önmagát és műfaját kereső „vándorról”, hanem egy sokféle nyelven, sokféle módon megnyilatkozni kész és képes „uomo universaléről”. De hát épp erről van szó. Egy olyan széles, átfogó világképről, egy olyan szinte egyetemes érzékenységről, amely csak sok nyelven, sokféle jelrendszerben, sokféle szemiozissal jelenhet meg, különben hamisítana. A befogatótól persze nem várható, hogy egyként „vegye” *Pató Károly* oly sokféle énjét. Ezért azt javallanánk, hogy ki-ki válassza ki az „igazit”, a személyre szólót. Ha intuíciónk nem csal, előbb-utóbb kulcsok kerülnek a kezébe néhány rokonabb grafikához, később – esetleg – mindhez. Hasonlíthatatlan élmény ez, *Pató Károly* igazi üzenete fejtődik fel így.

Vajda Kornél

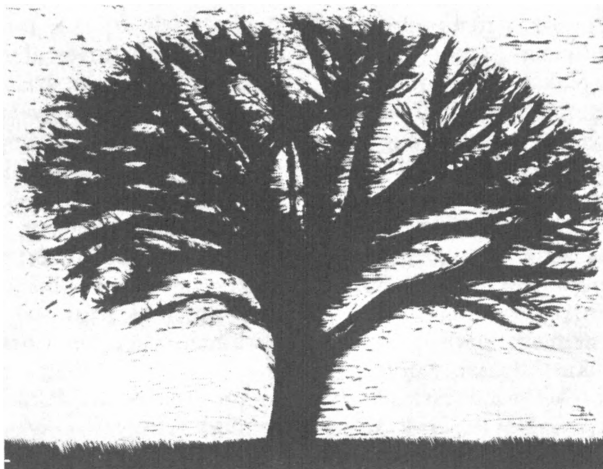
A műszaki felsőoktatás első könyvtára Magyarországon 1735–1985

Az utóbbi évtizedekben sok könyvtár történetét dolgozták fel, de hiányzott egy részletes ismertetés arról az útról, amelyet a selmecebányai bányászati-kohászati tanintézet könyvtára 1735-től napjainkig megtett. Az egykori Bergschuléből a világ legrégebbi, ma is működő műszaki felsőoktatási intézménye lett. Vele együtt fejlődött bibliotékája, melyet az intézmény mindig fontosnak tartott. Ezt bizonyítja már alapítólevele is, amely részletesen felsorolja azokat a könyveket, amelyeket kincstári költségen meg kellett vásárolni. A három szerző meggyőzően mutatja be, hogy a könyvtár hogyan szolgálta és szolgálja anyaintézetének oktatási-kutatási feladatait. A bányászati-kohászati irodalom minden fontos termékét beszerezte, később az erdészetét is.

A mű első, a selmecebányai korszakról

(1735–1918) szóló szakasza ismerteti a szakbeszámot, katalógusokat, nyelvi megoszlást, kötések, de rámutat a visszasságokra is, az olvasóterem rövid ideig tartó nyitvatartására, arra, hogy könyvtárosa hosszú ideig nem volt, az Akadémia titkára kezelte, és csak 1803-ban alkalmaztak egy segéderőt...

Az intézmény második, 1919-től 1948-ig tartó soproni korszakával a szerző, *Hiller István* szűkszavúan foglalkozik; a kötet 318 lapjából mindössze 12 jut erre a három évtizedre. (A folyóiratok állományadatai közt fel van sorolva a tételek és füzetek száma. Mit jelent a tételszám? Először azt gondoltam, azt jelzi: hányféle periodika jár a könyvtárba. Ennek azonban ellentmond az, hogy 1935-től a tételszám mindig nagyobb, mint a füzetszám, pél-

dául 1942/43-ban 17 390 tételhez csak 10 174 füzet tartozik.)

A harmadik fejezet bemutatja, hogy a könyvtár 1949-es kettéosztása után a három karral, kilencvennyolc tanszékkel rendelkező miskolci Nehézipari Műszaki Egyetemre került részleg milyen nehézségek közt kezdte meg működését, az alacsony létszámmal, a helyhiánnyal, a kevés pénzzel küszködve. A fejlődést külsőleg jelzi az 1969-ben befejezett új épület, 7600 négyzetméteres alapterületén 600 000 kötet befogadására alkalmas raktárával, 20 000 kötetet szabadpolcon tároló olvasótermével. Gyűjtőkörét 75 szakra terjesztette ki, négy vállalat anyagi támogatásával sikerült beszerezni az egész világ kémiai-vegyészeti irodalmának legjelentősebb termékeit, a kutatókat egyebek közt online szaktájékoztatással, SDI mágnesszalagos szolgáltatással segíti.

A negyedik részből megtudhatjuk, hogy a Sopronban maradt részleg, az Erdészeti és Faipari Egyetem Központi Könyvtáraként újjászervezve, új fejlődési pályára került, új, korszerű épületet kapott.

Érdekes annak a bemutatása, hogy a régi selmecbányai anyag legértékesebb részéből mindkét helyen, Miskolcon és Sopronban milyen tudománytörténeti szempontból fontos műemlékkönyvtárat rendeztek be.

A kötetet sok, címlapokat, illusztrációmásolatokat, épületrészleteket ábrázoló fotó, részletes bibliográfia és névmutató egészíti ki. (*Hiller István–Zsámboki László–Zsidai József: A műszaki felsőoktatás első könyvtára Magyarországon: 1735–1985. Selmecbánya–Sopron–Miskolc. |A Nehézipari Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának kiadványai. 23./1990. 348. l.)* V. M.

Partiumi könyvesházak 1623–1730

Részletes művelődéstörténetet a kor olvasmányainak ismerete nélkül nem lehet írni. Ezekből tudjuk meg, hogy a kortársakat milyen eszmék, célok foglalkoztatták, hogyan, milyen módon akarták megjavítani, jobbá tenni életüket. Ezt a megismerést igyekszik elősegíteni *A kulturális és történelmi emlékeink feltárása, nyilvántartása és kiadása* elnevezésű kutatási főirány, ennek támogatásával jelent meg a *Partiumi könyvesházak 1623–1730* című vas-könyv, amely közli mindazokat az egykorú feljegyzéseket, amelyek Sárospatak, Debrecen, Szatmár, Zilah régi könyvtáraival kapcsolatosak. Megtalálunk benne minden olyan 1623 és 1730 közt készült katalógust, leltárt, adománylevelet, amely legalább öt könyvet vagy szerzőt felsorol.

Az iratok közlésénél megtartották az eredeti írásformát, a nagy- és kisbetűk használatát, az egybe- és különírást – csak a már nem használatos írásjeleket írták át – és feltüntetik jelenlegi leőhelyüket. Megtudhatjuk az egykori adományozók nevét is, pár életrajzi adattal. Olvashatunk előírásokat a könyvtárosok kötelességeiről és még olyan eseményekről is, hogy a kassai piacon valaki egy német katonától megvásárolta az egyik iskola régi könyvét.

A négy adatgyűjtő, *Fekete Csaba, Kulcsár György, Monok István és Varga András* rendkívül alapos munkát végzett. Hozzávetőlegesen kétezernél több szerző művéről adnak hírt. Nemcsak olyan ismert írók ezek, mint *Arisztotelész, Beza, Melanchton*, hanem olyan általunk ritkán hallottak is, mint *Bartholomaeus Keckermann, Amandus a Polansdorff, Guilielmus Perkinsius*. (Ez utóbbiak műveikből átlag 150 példánnyal szerepelnek). Ez is bizonyítja, hogy a kötet nélkülözhetetlen segédeszköz a Partium olvasmányműveltségének megismeréséhez.

Helyes, hogy feldolgozták a sárospataki adatokat is, noha ez a város területileg soha nem tartozott a Partiumhoz, de műveltségtörténetileg a legszorosabb kapcsolatban állt vele.

A kötet utószava felhívja a figyelmet a forrásanyag hiánya miatti hézagokra, így arra, hogy Sárospatak kivételével a katolikus gyűjteményekről, az oda járt diákok olvasmányairól mit sem tudunk. A polgárság olvasáskultúrájáról pedig csak néhány rövid debreceni jegyzék árul el valami keveset. (*Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez. 14.* | MTA Könyvtára. Bp.–Szeged, 1988. 585 l. 180 Ft.)

Vértesy

A magyar időszaki kiadványok egyedi repertóriumai

Repertóriumok Magyarországon a 19. század második fele óta jelennek meg. (Figyelmen kívül hagyva a szórványos korai próbálkozásokat, melyekről éppen *Kertész Gyula* bibliográfiájából lehet tudomást szerezni.) Az eltelt több mint száz év vitái, a megjelent és kiadatlan repertóriumok megoldásaiból lesűrhető tanulságok és bibliográfiaelméleti szakirodalom megállapításai ellenére sincs megnyugtató módon tisztázva a repertórium – főleg az egyedi, vagyis az egy időszaki kiadvány cikkanyagát regisztráló összeállítás – feladata és helye a tájékoztatási eszközök sorában. Szakmánk nem kisebb tekintélye, mint *Szentmihályi János* a repertóriumokban inkább csak a szakbibliográfiákhoz nyersanyagot szolgáltató segédleteket látott, és a folyóiratok egyedi repertorizálása helyett a „kollektív mutatók, a nemzeti repertóriumok” összeállítását sürgette. Vele szemben *Csüry István* az egyedi repertóriumok fontosságát hangsúlyozta, kiemelve, hogy a legtokéletesebb szakbibliográfiai rendszer mellett is elkerülhetetlenül kimaradhatnak közlemények a szakirodalmi feltárásból: „Még inkább így van, ha esetleg a szakbibliográfák el sem készülnek. De úgy érzem, hogy vannak és lesznek mindig sajátos kutatási témák, amelyeknek egy ilyen folyóirat-repertórium a teljessége miatt nélkülözhetetlen, és vannak olyan témák, lehetnek olyan irodalomtörténeti vagy tudománytörténeti témák, amelyek számára a vizsgálat, a kutatás tárgya az a kultúrtörténeti, irodalomtörténeti valóság, amelyet az a folyóirat képvisel” – foglalta össze véleményét.

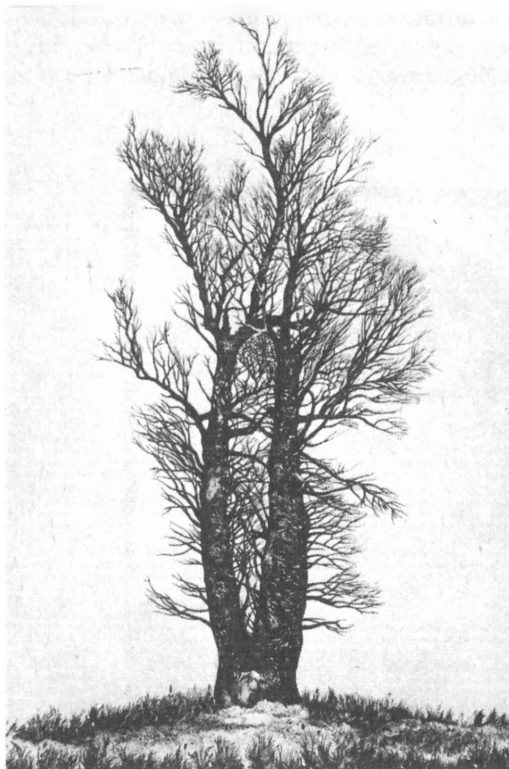
Az elmúlt 15 év fejleményei nyilvánvalóan *Csüry István* álláspontját igazolták. Sajnos, negatív értelemben is: a retrospektív szakbibliográfák hiánya változatlanul aka-

dálya a tudományos kutatásnak és a könyvtári tájékoztatás minden szintjének. De a repertóriumkészítés mind gyakoribbá válása bizonyítja, hogy igény van a műfajra, a tájékoztatási eszközök sorában sajátos, mással nem pótolható helyet vívott ki magának. *Kertész Gyula* átdolgozott, bővített formában megjelent másodfokú bibliográfiája ennek a megnövekedett funkciónak felismeréséből született. (Az 1. kiad. ism. *Könyvtáros*, 1978/3. sz.) A mennyiségi gyarapodás az 1977-es kiadás óta szembeszökő: az első kiadás 372 tételével szemben a mostani 838 repertórium adatait tartalmazza.

Az összeállítás megjelentetésével *Kertész Gyulának* hármas célja volt. Elsősorban a sajtórepertóriumok teljes körű nemzeti másodfokú bibliográfiai regisztrálását kívánta megkezdeni. Hogy mennyire fontos feladatról van szó, bizonyítja az az elgondolkodtató tény, hogy az általános nemzeti sajtóbibliográfiai rendszerint mellőzik az időszaki kiadványokról készült repertóriumok regisztrálását. Második célja az egyedi sajtórepertóriumok műfaj-történeti-kritikai szintézisének megteremtése volt. Ezért vette fel a gyakorlati munkában már nem használható, de a történeti fejlődés bemutatásához elengedhetetlen korai repertóriumok adatait is, illetve ezért található az egyes tételekhez kapcsolódóan az elemző, nagyon részletes annotációk. E megoldás révén vált a kötet többé, mint a pusztán címek felsorolását nyújtó másodfokú bibliográfia. Végül a repertóriumkészítés elméleti és módszertani kérdéseit vizsgáló kutatásokhoz kívánt kézikönyvet adni a szerző, a téma teljességre törő hazai és válogatott nemzetközi szakirodalmának közreadásával.

A bibliográfia a napilapok, hetilapok, folyó-

iratok és a nem folyóirat jellegű időszaki kiadványok (kalendáriumok, évkönyvek, iskolai értesítők) egyedi repertóriumainak bibliográfiája. Néhány esetben azok a repertóriumok is helyet kaptak az összeállításban, amelyek ugyan két vagy több kiadványt együtt tárnak fel, de szerkezetük önálló egységet alkot. Kétségtelen, hogy a későbbiekben szükség lesz a közös repertóriumok hasonló feltárására is – a feladat nagysága (vagyis a feldolgozott kiadványok nagy száma) miatt azonban nyilvánvalóan munkacsoportnak kell összeállítania a bibliográfiát. A részletes forrásjegyzékből kitűnik, hogy a publikált bibliográfiák, katalógusok mellett *Kertész Gyula* 17 könyvtár cédulakatalógusát is feldolgozta; a gyűjtésbe most be nem vont könyvtárakban még számos, főleg kézíratos kiadatlan repertórium lehet. Ide kívánczik az a megjegyzés, hogy meg kellene teremteni a gazdasági és szervezeti feltételeit a bibliográfia kiegészítésének időszakos – 3–5 évenkénti – kiadására. (Akárcsak *A magyar bibliográfiák bibliográfiája* folytatására; persze tudom, hogy nem a szándékon múlik elsősorban, de legalább az igényt fenn kell tartani.

A magyar nemzeti bibliográfia rendszere a másodfokú bibliográfiák regisztrálása nélkül nem lehet teljes.)

A bibliográfiába felvett repertóriumok körét az összeállító tágn értelmezte, a mutatórendszer nélküli egyszerű tartalomjegyzéktől az indexelő művekig terjed. Ennek a sokrétűségnek köszönhetően 838 számozott tételben sorakoznak a regisztrált repertóriumok. A ténylegesen közöltek száma ennél nagyobb, részben azért, mert az egymást folytató, kiegészítő repertóriumok azonos tételszámot kaptak, illetve a *Függelékben* a kötet anyaggyűjtésének lezárása után (1986. december 31.) megjelent és előkészületben lévő repertóriumok annotációik nélküli felsorolását találjuk, összesen 58 újabb tételt.

A hungarika jellegnek megfelelően, a mindenkori magyar államhatárokon belül kiadott periodikumokhoz készített repertóriumok – a készítés, illetve megjelenés helyétől függetlenül – találhatóak elsősorban a kötetben. A területi elv mellett *Kertész Gyula* megkísérelte a nyelvi és tartalmi hungarika kategóriába tartozó periodikumok repertóriumait is regisztrálni. A gyűjtőkör megvonásából adódik, hogy a Magyarországon készült, és nem magyar időszaki kiadványok repertóriumait nem találjuk a kötetben. Egy későbbi, újabb kiadásban a törzsanyagtól elkülönített függelékben talán érdemes lenne ezek jegyzékét is közreadni – ha vannak ilyenek egyáltalán (aligha lehet túl sok). Mindenesetre érdekes információt jelentené az érdeklődő kutatóknak.

Nagy változatosságot mutat a felvett repertóriumok megjelenési forma szerinti csoportosítása, a részletes statisztikai táblázatokból kiderül, hogy önállóan 319 repertórium jelent meg (beleértve a folyóiratok különszámaként kiadottakat is), a rejtett repertóriumok (folyóiratban, nem önálló egységként megjelentek) száma 180, a mellékletként publikáltak (ezek rendszerint alacsony színvonalú szerkesztőségi összeállítások) 82 darabot számlálnak, egy repertórium mikrolapon tanulmányozható, és 256 a kézíratos (vagyis gépiratos) repertóriumok száma. Utóbbiak tekintélyes része a könyvtárosképző intézményekhez benyújtott szakdolgozat – ezeket erősen szelektálva tartalmazza a bibliográfia. Az összeállítás egyik nagy érdeme, hogy lehetővé teszi a képző intézmények által kiadandó témák valamilyen összehangolását. Nem szerencsés, hogy számos folyóiratról több helyen és időben készült re-

pertórium (ezek persze nem kizárólag a végzősö munkáját jelentik); arra kellene törekedni, hogy a fehér foltok eltűnjenek, ne a másod-, harmadfeldolgozások szaporodjanak. *Kóhalmi Béla* lapjáról, a *Könyvtári Szemléről* 1977-ben (ELTE), 1980-ban (SZOT Iskola) és 1983-ban (ELTE) nyomtatásban is megjelent szakdolgozat, az 1968-ban indult *Színház* c. folyóiratról 4 diplomamunka készült, ezek közül kettő az első öt évet (1968–1972) dolgozta fel. A kéziratos repertóriumok – és általában a magyar repertóriumok – készítéséért napjainkban kétségtelenül *Galambos Ferenc* tette a legtöbbet, 42 repertórium összeállítójaként szerepel a kötetben. És ez még nem is a teljes Galambos-életmű, számos közös repertóriumot is ő szerkesztett.

A bibliográfia az időszaki kiadványok címéhez rendelten tartalmazza az egyes repertóriumok részletes leírását. A periodikum címe fettel és verzállal szedve található. A címen kívül a megjelenési hely, az indulás, megszűnésének éve is szerepel, valamint szükség szerint a címváltozatok, a szünetelés adatai, a fő- és melléklapok címei is megtalálhatók a címfejen. Ezt az adatsoportot követi a repertórium leírása, rétel számmal ellátva. Az azonos periodikumhoz készült több repertórium a megjelenés, illetve készítés időrendjében található. Külön fel kell hívni a figyelmet a kötet gazdag utalórendszerére: a címváltozatokról, a több perio-

dikumot feltáró repertóriumok esetében az abban feltárt összes kiadvány címeről készült utaló; utalók vezetnek a *Függelék*be felvett kiegészítő részhez, végül az egymással kapcsolatban álló folyóiratokat is utaló kapcsolja össze. A repertórium bibliográfiai leírását a lelőhely feltüntetése zárja, a kéziratos műveknél minden esetben, de a nehezen elérhető nyomtatott repertóriumoknál is megtalálható ez a fontos adat.

Az összeállítás értékét nagyban növelik az egyes tételeket leíró és értékelő annotációk. Az értékelés nagy munkáját a szerkesztő egyedül végezte – ez mintegy 800 repertórium elemzését jelentette! –, abban a néhány esetben, ha nem volt lehetősége kézbevenni a repertóriumot, feltünteti forrását. Az annotációk egységes módon készültek, logikai szerkezetüket a 14. lapon ismerteti *Kertész Gyula*. Figyelmes tanulmányozása különösen azoknak fontos, akik repertóriumok összeállítására készülnek.

A bibliográfia anyagát név- és tárgymutató tárja fel. A névmutató a repertóriumok összeállítóit és az annotációkban előforduló neveket tartalmazza. A gondos szerkesztést bizonyítja, hogy a kétféle minőséget a vezetéknevnél eltérő típusú szedés érzékelteti. A tárgymutató a repertóriumok által feldolgozott periodikumok tartalmát és topográfiai vonatkozásait tárja fel. A vegyes tartalmú kiadványok kiadványtipológiai nevük alatt is megtalálhatók. A tár-

gyi címszók szükség szerint földrajzi alosztást kaptak, valamint – a hírlapoknál – a repertorizálás időhatárát is feltüntette a szerkesztő. Utalók, illetve a szinonimáknál a választott névformára vezető egyenlőségjel teszi átte-

kinthetővé a tárgymutatót. (*Kertész Gyula: A magyar időszaki kiadványok egyedi repertóriumai. Annotált bibliográfia. 2. átdolg., bőv. kiad. 1990. OSZK KMK. 415 l. 150 Ft*)

Pogány

Ady-bibliográfia. Kiegészítő kötet

Az először 1972-ben, majd bővített, átdolgozott formában 1980-ban megjelent Ady-bibliográfiának elkészült a kiegészítő kötete. (Az 1972-es kiadást *Bényei Miklós* ismertette a *Könyvtáros* 1973. évi 3. számában.) Ezzel a kötetrel az összeállító, *Vitályos László* nem csak a kiterjedt Ady-filológia monumentális művét hozta létre, hanem – tudomásom szerint – a legrészletesebb magyar irodalmi személyi bibliográfiát is. A kötet együttesen csaknem 12 000 számozott tételben tárja a kutatók elé a bibliográfiai leírásokat. Már ez a szám is érzékeltetheti az összegyűjtött irodalom mennyiségét, a ténylegesen közölt címleírások száma azonban sokkal nagyobb, mert a tételek ún. tételbokrokat alkotnak: gyakran 40–50, egymáshoz kapcsolódó adat található egyetlen szám alatt.

A bibliográfia gyűjtőköre az 1972-es alapkiadás óta változatlan: az Adyra vonatkozó szak-, kritikai és publicisztikai irodalom teljességre törő regisztrálása mellett csak a költő önálló köteteit veszi számba, illetve azokat az 1919-ig megjelent antológiákat, amelyekben Adytól vers található. (Elsősorban a *Holnap* két kötete miatt volt fontos az antológiák felvétele.) Míg az 1980-as, 2. kiadás feleslegessé tette az 1972-es használatát, mert teljes egészében megismételte – jobb tipográfiai kivitelben, módosított szerkesztésben és gazdagabb mutatórendszerrel – annak anyagát az újabb, 1971–1977 közötti irodalom mellett, a mostani kötet az 1980-as edícióra épül, a két kötet csak együtt használható. Ezt jelentősen megkönnyíti az utalók nagy száma az előzményekre és a kapcsolódó tételekre.

Vitályos László gyűjtése az újabb tíz év (1978–1987) termése mellett a régebbi, elsősorban 1900–1944 közötti időszakra is kiterjedt. A retrospektív anyag feltárásában – mint a bevezetőből kiderül – a Petőfi Irodalmi Mú-

zeum bibliográfiai vállalkozásainak munkatársai is közreműködtek adatok szolgáltatásával. Módszertani szempontból figyelemre méltó az a céltudatosság, ahogyan a szerkesztő tovább tágitotta a feltárandó kiadványok körét. Mivel a legfontosabb periodikumok cikkeinek regisztrálása már megtörtént korábban, az átnézésre váró lapok négy kategóriájára terjedt ki a mostani anyaggyűjtés: 1. azokra a lapokra, amelyekben Ady-írások utánközlései jelentek meg, 2. újságokra, amelyeknek szerkesztőihez személyes kapcsolat fűzte a költőt, 3. az eddigi irodalomtörténeti jellegű feltáró munkákból kimaradt budapesti lapokra, 4. az utódállamok fontosabb magyar nyelvű periodikumaira. A gyűjtés átfogó jellegét látva kell külön méltányolni *Vitályos László* szerény, igazi bibliográfushoz méltó megállapítását: „... a bibliográfia retrospektív részét a kiegészítő kötet adataival együtt sem lehet teljesnek, a kutatást lezártnak tekinteni. A század első 4–5 évtizedének sajtótermésében még számtalan olyan kiadvány van, amely rejthet érdeklődésünkre számot tartó adatot”. Egyre csökkenő arányban – tehetjük hozzá. A kiegészítő kötet retrospektív részében közölt új irodalom tekintélyes része is apró adalék, hír – a továbbiakban ezeknek aránya még magasabb lesz. Vitathatatlan, hogy csak a legelszántabb Ady-kutatót hozhatja izgalomba az a hír 1902-ből, amely a 158. tételben található, és arról tudósít, hogy (az annotációt idézem) „Diósiné Brüll Adél nagybátyja a minap nyerte el, mint sok éven át angol konzul, az angol király Szent György és Szent Mihály rendjelét”. A gyűjtés folytatása tehát – leszámítva a határokon túli magyar kiadványokat – már nem is elsősorban a költőről, inkább környezetéről, utóéletéről, kultuszáról hozhat adalékokat. Ezeknek az adalékoknak, hírforgácsoknak önmagukban vajmi kevés értékük van – együtt azonban kirajzolják a századelő Magyarországára társadalmi és kul-

turális életének plasztikus képét, elősegítve egy majdani részletes Ady-biográfia megszületését.

A gyűjtés kiterjedt az Ady-kutatás irodalmára is. Az előző kiadáshoz képest jelentősen gyarapodott az újonnan előkerült Ady-paródiák száma; emellett a 10-es évektől induló költők kötetéről írt recenziók adatai is megtalálhatók a bibliográfiában – ha a recenzens őket Ady követőinek tartotta. Vállalkozó kedvű könyvkiadónak érdemes lenne a paródiákból válogatást megjelentetni; nem csak az Ady-filológiának tenne nagy szolgálatot, de valószínűleg üzleti vállalkozásnak sem lenne utolsó az összeállítás.

A bibliográfiai leírások nyolc, részben formai, részben tartalmi csoportosítású fejezetben találhatók. A másodlagos szerkezeti elv az időrend, kivéve a 4. fejezetet, ahol az egyes nyelvek betűrendjén (angol – vietnami) belül sorakoznak kronologikus rendben a címleírások. Néhány esetben azonban vitathatónak érzem egyes tételek helyét. Elsősorban a 4., *Ady Endre idegen nyelven önállóan megjelent művei és ismertetéseik. Adyról idegen nyelven. Külföldi (nem magyar) irodalmak Adyról. Külföldi (nem magyar) Ady-kultusz* c. részből az Adyról idegen nyelven írott tanulmányok adatait jó lett volna a 3., az Adyra vonatkozó irodalmat tartalmazó fejezetbe helyezni. Ebben a részben csak azoknak a tételeknek kellett volna maradni, amelyek a költő verseinek idegen nyelvű fordításait elemzik, illetve hatását ismertetik valamelyik irodalomban. Mivel elsősorban szakkutatóknak készülő bibliográfiáról van szó, a magyar és az idegen nyelvű publikációk együttes közlésének még az az elvi (és egyébként is erősen vitatható) akadálya sem lehet, hogy a nyelvi nehézségekre való tekintettel jobb külön hozni az irodalmat. A német nyelvű írások közül hozva példát: a 2696-os tétel, *Kiss Endre* tanulmánya *Nietzsche* hatásáról a fiatal Adyra, a 2692-es, *Király István* dolgozata a költő útjáról a munkássághoz, a 2685-ös, *Tamás Attila* németül írt pályaképe – szervesen kapcsolódik a 3. fejezethez. Az ilyen formai jellegű szétválasztást – akár csak az önálló kötetek elkülönítését a cikkektől, tanulmányoktól – nem tartom indokoltnak, érdemi információt nem nyújt a használónak, ellenkezőleg, némi többletet jelent megtalálásuk. Ezt a többletmunkát tovább nehezíti, hogy a tárgymutató a bibliográfia anyagának csak egy részét tárja fel, lényegében a 3. fejezet tételeit lehet belőle visszakeresni. A tárgymutató mel-

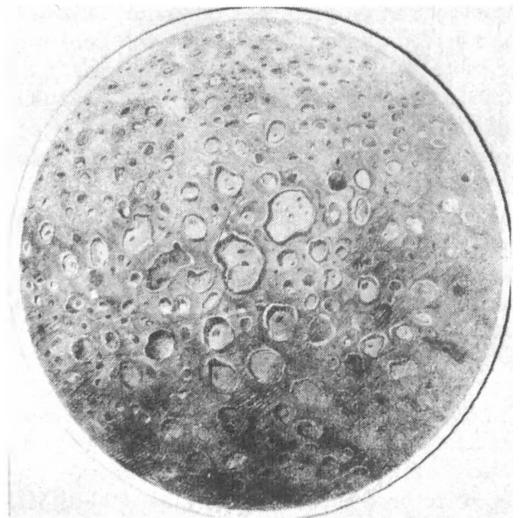
lett még két mutató segíti a kötet használatát: névmutató – az annotációkban szereplő személynéveket is tartalmazza –, valamint a verscímek mutatója.

A ténylegesen átnézett folyóiratok, napilapok stb. köre minden bizonnyal nagyobb, mint a feldolgozott periodikumok – így is imponáló – felsorolásából kitűnik. Nem található a jegyzékben a *Magyar Bibliofil Szemle*, holott a 676. tételben megadott cikk lelőhelyeként ez a folyóirat szerepel. Az „s. a.” szignó feloldása egyébként hibás, nem Schoen Arnold írta a recenziót, hanem *Sikabonyi Antal*, a folyóirat szerkesztője. Ő volt a szerzője annak a recenzióknak is, amely viszont kimaradt a bibliográfiából: *Révész Béla: Ady Endre tragédiája. = Magyar Bibliofil Szemle, II. évf. 1925. 1–2. sz. 70. l.*

*

Befejezésül külön meg kell említeni a *Függeletet: Nikodémusz né Nagy Mária* állította össze az *Ady-versek megzenésítésének kotta-bibliográfiája* c. részt, mely a nyomtatásban megjelent zeneművek mellett a kézíratos kották adatait is tartalmazza. (*Vitályos László: Ady-bibliográfia 1896–1987. Ady Endre önállóan megjelent művei és az Ady-irodalom. Kiegészítő kötet. 1990. Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára. XXIII, 425 l. | A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Közleményei. Új sorozat 28 (103) | 400 Ft.*)

P. Gy.

Könyvtári munka, módszertan

Az 1982. évi megjelenés után második, átdolgozott kiadásban adta közre az OSZK a *Fejes Józsefné és Karácsonyi Rózsa* által összeállított, *Sonnevend Péter* által szerkesztett *Könyvtárközi kölcsönzési útmutatót*. Az átdolgozást az elmúlt évtizedek tapasztalatai, bizonyos szervezeti változások és a nemzetközi gyakorlat követelményrendszerének szakmai és pénzügyi szigorításai tették szükségessé. És bizonyára az is, hogy az egyre áttekinthetlenebb kiadói-terjesztői tevékenység és a könyvek áremelkedésének az eredményként nő a könyvtárakban hozzá nem férhető könyvek száma, így azoké is, amelyeket az intézményeknek könyvtárközi kölcsönzés útján kell áttekinteniük. (Még akkor is, ha – mint az egyik városi könyvtár tájékoztatójában láttam – a postaköltséget az olvasónak kell megtérítenie.)

*

A kiadvány a korábbi kiadás tartalmát, fejezeteit ismételve, követve közli a régi és új tudnivalókat. Az utóbbiakat tekintve egyaránt szól módszerbeli kérdésekről (pl. arról, hogy a megyei könyvtárak hálózatába tartozó intézmények a magyar irodalomra vonatkozó kérdéseiket elsőként a megyei könyvtárhoz küldjék) s mindazokról a közhasznú segédletekről, tudnivalókról, melyek jól kamatoztathatók a könyvtárközi kölcsönzésben. (A kérések irányításánál maradván pl. ismerteti a különböző gyűjtőkori útmutatókat, címjegyzékeket, szakterületi, hálózati lelőhelyjegyzékeket stb.) Ismerteti a központi szolgáltatásokat, címeket, telefonszámokat. Gazdagabb a tájékoztató végén olvasható gyűjtőkori útmutató, s az ahhoz kapcsolódó cím- és kódjegyzék is. Ez több mint hatvan könyvtárral többet sorol fel mint az előbbi; elsősorban a nagyobb egyetemi kari, az MTA kutatóintézeti, vala-

mint múzeumi, kórházi stb. könyvtárak adataival bővítve azt.

Noha az e rovatban közölt könyvtárismertetések sem nem szakszerű referátumok, sem nem annotációk, mégsem bántam volna, ha az *Útmutató a referátumok és annotációk készítéséhez* című, az OSZK KMK kiadásában megjelent segédlet szerzője, *Rónai Tamás* a műve végén közölt volna arról egy példaadó referátumot vagy annotációt. Jól puszkázhattam volna belőle, feltehetően megfelelő azoknak a követelményeknek – rövidség, tartalmi tömörség, az annotációk esetében ajánló jelleg stb. –, amelyeket joggal várhat el, s amelyek alkalmazásának a nehézségeivel bizonyára sokan találkoztak már. Nos, útmutatója – a vonatkozó szabvány értelmezésére vállalkozva – e nehézségek megoldásában is segíti használóját.

Elsőként a referátumok és annotációk típusait, feldolgozásuk szempontjait és szerkezetüket ismerteti, majd a dokumentumok tanulmányozásáról, a referátumok és annotációk (együttes használat esetén: ismertetések) megfogalmazásának kérdéseiről, alaki előírásairól ír. Lényegre törően, röviden: hasznos tudnivalókat nyújtva nem csak a referátumok és annotációk készítőinek, hanem olvasóinak is. (Remélem, hogy e néhány mondattal megfelelek a szerző egyik megállapításának, mely szerint a referálás olyan leírás előállítás, amely a dokumentum/vagy egy része tartalmát úgy ismerteti, hogy annak alapján a felhasználó képes legyen eldönteni, érdemes-e tanulmányoznia magát a dokumentumot.)

Úgy tűnik, hogy az állomány nem hagyományos elrendezésének a módja – a nagyobb „kétfedeles” és a kisebb „családi” könyvtárakban – egyre inkább teret nyer a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban s talán vidéken is. Igaz, mint *Soltész Anna* *Az állomány tematikus csoportosításának kérdései* című (FSZEK, 1990) dolgozatában olvasom, vidéken nem járt olyan

(persze vitáktól sem mentes) diadalutat, mint a fővárosban, holott a szerző szerint a szabadpolc bevezetését követően ez lenne a második forradalmi lépés a demokratikus könyvtári modell kiteljesítésének az útján. Az általa vizsgált könyvtárak közül ugyanis az FSZEK különböző egységeiben huszonegy (s azóta még több) helyen, míg vidéken kilenc könyvtárban vállalkoztak az állomány újszerű csoportosítására, elrendezésére. Már csak ezért is érdemes volt hát közreadni a könyvtárlátogatók többségének (keresési szokásaiknak, igényeiknek stb.) jobban kedvező, s valóban a közművelődési könyvtár stratégiájának szinte egészét érintő állományelhelyezési módszer (= modell) megvalósításáról eddig összegyűjtött tapasztalatokat, tényeket. Annál is inkább, mert a téma elvi, szemléleti kérdéseinek a kifejtése mellett (tárgyilagosan ismertette az eltérő véleményeket is) a szerző bőszes útmutatással szolgál a gyakorlati teendőkre is. Összehasonlítva, elemezve a tematikus csoportosítások változatos lehetőségeit, jó alkalmat nyújt arra, hogy a különböző típusú és nagyságú könyvtárak vállalkozó munkatársai a számukra legszimpatikusabb vagy legmegfelelőbb módszert kipróbálják, hasznosítsák. Ezt szolgálja a kiadvány majd kétharmad részét jelentő terjedelmes melléklete is, amely a vizsgált könyvtárak legfontosabb adatait, témacsoportjait közli.

Magyar irodalom Kárpátalján

Talán nem tűnik szerénytelenségnek, ha megemlítem, hogy a *Könyvtáros* egyik naplójegyzetében (*Göncz Árpád Kárpátalján*, 1990/12. sz.) a közelmúltban igyekeztem felhívni a kollégák figyelmét a kárpátaljai magyar írók egyre sokasodó műveinek jó ajánlási lehetőségeire, megismerésére. Ezért is vettem örömmel kézbe *Pál György A magyar irodalom Kárpátalján (1945–1990)* című művét, amit a Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár adott ki, eléggé nem dicsérhető módon a helyi irodalom (s hagyományaink) népszerűsítésére szánt *Szabolcsi téka* sorozatban természetes helyet adva a közvetlen szomszédság, rokonság irodalmának a bemutatására is. A vállalkozás jelentőségét növeli az is, hogy a kárpátaljai magyar irodalmi törekvések átfogó számbavételére, részletes, a versek, novellák, regények – önálló műben hozzáférhető – esztétikai-kritikai elemzésére ez ideig még nem került sor.

Pál György irodalmi kalauzának első részében afféle kis kárpátaljai irodalomtörténetet nyújt. Felvázolja a fejlődés (vagy a társadalmi, történeti okok miatt kialakuló alkalmi „visszarendeződések”) főbb tendenciáit, szakaszait. Verseket, műveket elemez, ismerteti az 1970–80-as évek önálló kiadványait, majd a második, *Arckok és művek* című részben önálló írásokban mutatja be, értékeli az első nemzedék (*Kovács Vilmos, Balla László* stb.) és az új generáció tagjainak (*Balla D. Károly, Balogh Balázs* stb.) munkásságát. Sajnos elemzéseinek, vizsgálódásainak a tárgya csak az önálló (sok esetben itthon nehezen hozzáférhető) kötetekre és az azokban megjelent írásokra terjed ki. Így pl. a fiatal írókat közösséggé szervező József Attila Irodalmi Stúdió egykori tagjai (mint pl. *Dupka György*, aki a kárpátaljai irodalom ma már meghatározó személyisége) az 1970-es évek végén, a 80-as évek derekán kiadott kis versesköteteik ismertetéseivel jelennek meg előttünk. Arra, hogy a bemutatott alkotók többségének az írói-költői repertoárja az elmúlt fél évtizedben jelentősen gazdagodott, megújult vagy legalábbis a folyóiratokban méltó publicitást nyert, utal a szerző is. A könyvtárosnak tehát érdemes felhívnia a kalauz olvasójának figyelmét a folyóiratokban megjelenő kisebb művekre, tanulmányokra és a *Vergődő szél* című antológiára. Az előbbieket tekintve azonban nehéz dolga lesz. A kötet végén található bibliográfia ugyanis nem felel meg ennek a célnak.

Nem teljes az önálló kötetekben megjelent írások felsorolása sem. Kimaradtak *Balla Teréz Így jöttem*, *Kovács Vilmos Lázás a föld* című verseskötetei, *Márkus Csaba* riportkötetei (noha a szöveges részben mindegyikről szó esik), *Lusztig Károly Tükör*, *Györke László Homokszemek* című kötetei, *Szenes (Kroó) László* Magyarországon kiadott újabb három műve. Nagyobb gond, hogy az *Írások, írókról, költőkről és műveikről* című fejezet a szerzők betűrendjében sorol fel mintegy háromszáz cikket, tanulmányt és néhány önálló kötetet – mutató nélkül. Így, ha egy bizonyos személyről szeretnénk a továbbiakban tájékozódni, akkor nincs más hátra, mint „kiolvasni” az egész jegyzéket, ám akkor sem biztos, hogy célba érünk, mert a leírások – ha az az eredeti címben nem olvasható – nem jelölik, hogy kiről szól egy-egy cikk. (Pl. Balla László: A nehezebb út, Portrévázlat egy pedagógus íróról. = *Kárpáti Igaz Szó*, 1973. szept. 11.) Nem kedvez a bibliográfia az említett célnak azért sem,

mert adatait a szerző – mint elmondja – „némi kiegészítéssel” a *Sugaras utakon* (megjelent 1955-ben) című antológiából vette át. A kiegészítés, azaz a folyóiratokban 1985 után megjelent publikációkra való hivatkozások száma mintegy 20–25 tételt jelent a bibliográfiában. Egyébként őszintén megértem az indokait: nem vállalkozhatott újabb gyűjtésre, teljességre, mert „E források (recenziók, kritikák) felkutatása, összegyűjtése a legkülönbözőbb lapokból, folyóiratokból roppant időigényes munka és feladat”.

Vállalkozó kerestetik tehát: elsőként talán egy jóízű (könnyen hozzáférhető folyóiratokból válogató) ajánló bibliográfia készítésére, másodikként pedig a kárpátjai magyar irodalom legalább hazai jelenlétének, visszhangjának teljességre törekvő számbavételére.

Törökök és magyarok

*Blaskovics József*nek, a prágai Károly Egyetem turkológus professzorának két fontos művét jelentette meg az Országos Idegennyelvű Könyvtár (még Állami Gorkij Könyvtár jelzéssel). Az *Érsekújvár a hódoltság korában* című műben a szerző – kerek húszesztendős fáradságtalan munkájának eredményeként – a korabeli török adóösszeírások (defterek) fordításait adja közre egy terjedelmes, a város hódoltság kori történetét, az adóösszeírások tartalmát, fordításuk sajátosságait bemutató tanulmány kíséretében. Mindehhez tartozik egy terminológiai szójegyzék, egy külön mellékletben közreadott térkép és használati útmutató, amelyek „a nem egészen szokványos tartalmú mű”-ben való tájékozódást, a mutatók használatát segítik elő. Blaskovics másik könyve – a *Rimaszombat a török hódoltság korában* – 256 török nyelvű, a város törvényes adóival, illetve keivel foglalkozó okirat fordítását tartalmazza. Ezt megelőzően a szerző rövid történeti áttekintést nyújt a városról, ismerteti az okiratok típusait, nyelvezetét, paleontológiai és diplomatikai jellemzőiket, az adók és illetékek fajtáit, a behajtásukkal foglalkozó hivatalokat. A bevezető részhez tartozó jegyzeteket és névmutatókat szintén egy kis füzetben kapja kézhez az olvasó.

A két egykori török tartomány gazdasági és nemzetiségi viszonyairól tájékoztató forrásmunkák értékes hozzájárulást jelentenek a magyar–szlovák–török kapcsolatok további feltárásához, ugyanakkor hitelesen dokumentálják

a magyarok és szlovákok történelmi sorsközösségét. A kiadványoknak helyismereti vonatkozásai vannak az országhatáron inneni könyvtárakban is: az érsekújvári ejalet (más szóval vilajet) a mai Esztergom–Komárom megye egy részére is kiterjedt, Rimaszombatot pedig az egri pasa birtokolta, így a bemutatott okiratok többsége „A jól őrzött Eger városában” íratott.

Könyvek Békéscsabáról

Banner Zoltán Kié vagy Ausztrália? című könyvét először a Kriterion Könyvkiadó adta ki 1979-ben. Az FSZEK kerületi főkönyvtáraiban nem található, az *Új Könyvek* sem ismertette, így mindenképp szerencsés vállalkozás volt, hogy a Békéscsabai Megyei Könyvtár újra megjelentette. Az ismert előadóművész és művészettörténész rendhagyó útkönyvében a soknemzetiségű (így magyarok, köztük erdélyi kivándorlók lakta) Ausztráliával való találkozásának élményeit mondja el. Targyszerű megfigyelések, történeti tények, az ott élő magyar írók műveiből idézett részletek vagy helybeli mítoszok, anekdoták, történetek és a szerző meditatív, olykor verssé, prózaverssé nemesedő vallomások szövegei egyaránt szólnak emberségről, hazafiságról, művészetről, irodalomról, életformáról, természeti környezetéről, de leginkább arról a „félelmetes szabadság”-ról, ahol az emberek személyazonossági igazolvány nélkül élnek, s ahol minden közösség, ha biztosítani tudja az anyanyelvi oktatást, akkor a saját nyelvén tanulhat... És ahol – maradjunk csak a könyvtárügynél – „ha témához nem kapod meg helyben a szükséges könyvészetet, bejelentet a városi vagy egyetemi könyvtárban, s megadod a telefonszámodat; egy hét múlva felhívnak, bekéretnek, leülss egy asztalhoz, s eléd tesznek egy rakás könyvet, amelyeket ki tudja melyik város melyik könyvtárából szereztek meg, s még a jelzés is be van rakva a megfelelő helyre – »here is«, azaz: ne keresd, itt, ezen az oldalon van a megfelelő utalás”. A kiválóan megszerkesztett – lélekhez és értelemhez egyaránt szóló „szöveggyűjtemény” egy cseppet sem veszített az aktualitásából, magyar olvasója számára (éljen bárhol a világon) különös jelentéssel, jelentőséggel bír.

Erdélyi vonatkozásai vannak a könyvtár egy másik kiadványának is, amely *Gaál Gábor* születésének a centenáriuma jelent meg. *Gaál Gábor* neve, *Dienes László*val együtt – mint egykori főszerkesztő – még fel volt tüntetve a

romániai rendszerváltást követően megújult *Korunk* 1989/10–11. számának impresszumában, ám a következő számokban már elmaradt a neves elődökre való hivatkozás. Sőt, azóta a budapesti VIII. kerületi önkormányzat megváltoztatta az életművét tekintve talán kevésbé vitatható alapító főszerkesztőről, *Dienes Lászlóról* (aki 1945 után majd egy évtizedig az FSZEK igazgatója volt) elnevezett utca nevét. Ezért is örömmel olvastam, hogy *Zöldi László G. G. előélete*. (*Kutatási élménybeszámoló Gaál Gáborról*) című kis tanulmánykötetében nem tér ki annak megválaszolása elől, hogy Romániában *Gaál Gábor* munkásságát nem feltétlenül a továbbörökítésre érdemes hagyományok között tartják számon. Nincs terünk ismertetni árnyalt, tárgyilagos álláspontját, csak egyetlen megjegyzését idézzük: „*Gaál Gábor* a rosszízű politikai csatározások idején, az 1940-es évek legvégén is „a magyar kisebbség iránti alázattal és felelősségérzettel szerkeszt nemzetiségi fórumot.” *Zöldi Ferencnek* egyébként egyáltalában nem célja, hogy megfogalmazzon bármilyen végső álláspontot; *Gaál Gábor* Magyarországon töltött éveiről, gyermek- és ifjúkoráról, pályakezdéséről, a Tanácsköztársaság idején végzett tevékenységéről, szerelmeiről aprólékos kutatásainak az eredményeit adja közre. Újabb adalékokat nyújtva az életmű értelmezéséhez, tanulmányozásához.

A könyvtár bibliofil (a szerző által aláírt, 250 számozott példányban megjelenő) sorozatában adta közre *Kabdebó Lóránd Az Újhold költői*. (*Hat tanulmány*) című kötetét. Az 1971 és 1984 között írt tanulmányok *Pilinszky János*, *Rába György*, *Nemes Nagy Ágnes*, *Lakatos István*, *Jánosy István*, *Végh György* költészetét elemzik, többségükben az elődökre, kortársakra is hivatkozó részletes pályaképet nyújtva.

*

Egy érdekes könyv a Pannónia könyvek sorozatból. Két kötetben adta ki a Baranya Megyei Könyvtár azt a *Hamvas Béla* által válogatott és szerkesztett tanulmányosorozatot, amely a század kiváló európai és hazai gondolkodóinak egy-egy, elsőként 1945 és 1948 között önálló füzetek formájában megjelent írásait tartalmazza. Noha rovatunk nem vállalkozhat a legnagyobb kiadói tevékenységet folytató megyei könyvtár *Pannónia könyvek* című sorozata minden egyes kötetének a bemutatására, hiszen azok többsége nem elsősorban a könyvtárosoknak, hanem a szélesebb

olvasóközönségnek szól, ezúttal szinte biztos voltam benne, hogy az *Európai műhely. Művészet, tudomány filozófia, természettudomány. 1–2.* című kötetben találkozni fogok a könyvtárhoz kapcsolódó írásokkal. Nem csak azért, mert *Hamvas Béla* könyvtáros (is) volt, hanem mert erre utaltak az előzmények is. Például *Hamvas Bélának A melankólia anatómiája. Robert Burton, a XVII. század egzisztenciafilozófusa* című tanulmánya, amely a *Confessió*-ban való újraközlése után a *Pannónia könyvek Szellem és egzisztencia* című kötetében olvasható. Ebben az írásban *Robert Burton* révén, aki oxfordi könyvtáros volt, utánozhatatlan empátiával és szellemességgel ír a könyvtáros személyiségéről, aki – többek között – „mint tücsök, lassú, bámészködő, csendes, magányos, derült vágytalanságban él, műzsai állapotban, de nem mint a költő szívében a verssel, hanem maga, mint az életté vált vers”. Mint ez az írása, legalább annyira kötelező olvasmányunkká kell hogy váljon *Hamvas Bélának* az említett gyűjteményben olvasható *Száz könyv* című összeállítása is. Ez füzet formájában 1945-ben, egy új korszak hajnalán jelent meg, s azokat a legfontosabb könyveket, írói életműveket ismerteti, amelyeket a világháborúhoz hasonló világégek esetén meg kell menteni, s amelyek közül az egyiknek „legalább mindig az éjeliszekerényen kellene lennie, hogy az ember, ha nem is többet, elalvás előtt egyetlen szót elolvasson és az emberi lét igaz tartalmáról legalább valamit az éj sötétségébe világításul magával vigyen”. Mondhatnánk, hogy kitűnő ajánló bibliográfia, de több annál. *Hamvas Béla* nem csak ismerteti, hanem egyéni felfogásban értelmezi is az egyetemes kultúra általa legfontosabbnak ítélt műveit. Az összeállítás egésze, de az egyes művekről, szerzőkről írt rövid, lényegre törő értelmezések, s az azokban olvasható, a szerző szándéka szerint is az ajánlott művek megismerésére ösztönző kérdésfeltevések kitűnően hasznosíthatók a könyvtáros irodalomajánló munkájában. (Megemlítem, hogy a *Száz könyv* megjelent az *Olvasó Nép* 1988. évi 4. számában is: akkortájt mindenütt ajánlgattam, hogy ott, ahol fénymásoló van, érdemes az egész összeállítást lemásolni, s afféle ajánló jegyzéként – s kedves figyelmességként – az olvasói térben elhelyezni, vagy – az arra érdeemeseknek – ajándékozni.)

A *Hamvas Béla* által ajánlott szerzőkre, művekre gyakran hivatkozik egy – szintén e kötetekben megjelent írás – *John Cowper Powys*

A könyv kritikája (eredeti fordítás szerint *Az olvasás gyönyörűsége*) című esszéje. Powys a könyvtárosok számára is érdekes megállapításokat tesz az irodalom hatásáról, az olvasás indítékairól, lélektanáról. Így pl. az olvasó és nem olvasó ember életstratégiájáról, a másodrendű irodalom szerepéről: „Az ember »érvényesülhet« könyvek nélkül, meggazdagodhat könyvek nélkül, de nem »láthatja Istent«, nem élhet abban a jelenben, amely múlttal van tele és jövővel terhes, az emberi nem naplójának az ismerete nélkül”. „Minden olvasás pedig – még a legalacsonyabb indíték is – érintkezésbe hoz az emberiség a Nap alatti sorsáról alkotott hátsó gondolatainak szélesen folyó árjával.” Úgy tűnik egyébként, hogy Powys nem nagyon kedvelte a közkönyvtárakat, ahol szerinte „nőuralom dívik és az emberek fiainak

őrült eszme-futtatásait katalógusok és portörök segítségével szigor teljes ellenőrzés alatt tartják”.

Szerinte az sem mindegy, hogy egy szerzőt könyvtári könyvben olvasunk vagy olyanban, amelyet saját zsebünkől vásároltunk és fizetünk ki. A regényirodalom esetében még elfogadhatónak tartja a könyvtári könyvek használatát, ám filozófiai munkák, költemények olvasása a nyilvános pecséttel ellátott könyvekből, azt az érzést kelti benne, mintha az olvasó a „Múzsával társasteán szórakozna”. (Ebből is kitétszik, hogy az olvasótermekben elhelyezett csupán egy kancsó vízért s némi poharakért általában hiába áhító könyvtárlátogatóink a mű befogadásának, elsajátításának milyen elmélyült, intim kapcsolatára törekednek.)

Arató Antal

Kérdezz – felelek

Többen kérdezték a fizetés nélküli szabadság tartamára járó rendes szabadságról:

Jár-e rendes szabadság az olyan fizetés nélküli szabadság után, amelyek időtartamát – a jogszabály előírása alapján – munkaviszonyban töltött időnek kell tekinteni? Példaként – rendszerint – a közeli hozzátartozó ápolására vagy gondozására, illetve a magánérből, saját célra végzett lakásépítésre engedélyezett fizetés nélküli szabadságot említik. A 87/1987. (XII. 30.) MT rendelet ugyanis kimondja, hogy az ilyen címen engedélyezett fizetés nélküli szabadság tartama munkaviszonyban töltött időnek számít.

Válasz:

Ha a fizetés nélküli szabadság időtartamát a jogszabály előírása alapján munkaviszonyban töltött időnek kell tekinteni, ez még nem jelenti azt, hogy az ilyen időtartam után is rendes szabadság jár. Általában azok a jogszabályok rendelik el a beszámítást, amelyek a fizetés nélküli szabadság engedélyezésére kötelezik a munkáltatót. Ilyen például az említett MT rendelet, továbbá a tartósan külföldön foglalkoztatott dolgozó házastársának fizetés nélküli szabadságát szabályozó 157/1989. (XII. 30.) MT rendelet. Ezt a kötelezettséget határozza meg a gyermekgondozási segélyről szóló 10/

1982. (IV. 16.) MT rendelet 5. paragrafusának /1/ bekezdése a gyermek gondozása céljából igénybe vett fizetés nélküli szabadság esetében.

Azt a szabályt, hogy a fizetés nélküli szabadságon töltött idő után mely esetben jár a rendes szabadság, az 5/1981. (XII. 29.) ÁBMH-rendelet 1. paragrafusának /1/ bekezdése c) és d) pontja tartalmazza (lásd: a *Művelődési Közlöny* 1982. évi 11. számában). Eszerint rendes szabadság illeti meg a dolgozót a tíz éven aluli gyermek gondozása vagy ápolása céljából engedélyezett fizetés nélküli szabadság (lásd az Mt. V. 54. paragrafusának /3/ bekezdését) tartamából legfeljebb egy évre, függetlenül attól, hogy erre az időre jár-e táppénz, illetve gyermekgondozási segély. Ez a kedvezmény az anyát újabb szülés esetén újra megilleti.

Rendes szabadság jár továbbá az egyéb címen kapott, harminc napot meg nem haladó fizetés nélküli szabadság tartamára, függetlenül attól, hogy azt a jogszabály kötelező előírása alapján engedélyezték-e vagy sem. A közeli hozzátartozó ápolására vagy gondozására, illetve a magánérből, saját célra végzett lakásépítésre kapott fizetés nélküli szabadság után tehát nem jár a rendes szabadság, kivéve, ha az a harminc napot nem haladja meg.

Szakmai folyóiratok – Hálózati híradók

A **BibliotheksInfo**. A *Der Bibliothekar* nem egy volt a szocialista tábor könyvtári testvérnapjai közül. Tulajdonképpen, kimondatlanul is, „ő” volt a szocialista testvérnap. Azért is, mert németül mindenkor sokkal jobban tudtak a magyar könyvtárosok, mint oroszul, csehül, bolgárul vagy egyéb „testvéri” nyelven, azért is, mert a *Der Bibliothekar* sokkal, de sokkal több helyre járt, mint a többi hasonló lap (majdnem „ingybe” került, sőt sok helyre valóban ingyért küldték), tartalma is érdekesebb, nekünkvalóbb volt (leszámítva a leszámítandókat), mint orosz, bolgár stb. társaié, végül megvolt az a hatalmas és behozhatatlan előnye is, hogy nem csak az NDK könyvtárügyéről tájékoztatott, de – bár sokszor szinte a felismerhetetlenségig eltorzítva – az NSZK-éről is, nem beszélve arról, hogy minden külsőleges beállítás, szlogen stb. ellenére, a *Der Bibliothekar* mégiscsak egy olyan könyvtárügy helyzetéről, problémáiról, fejlődéséről, mindennapjairól tudósított, amely sok szempontból érettebb, komolyabb, „európaibb” volt, mint a mienk, vagy a csehé, lengyeleké, bolgároké (stb.). Igaz, kacarásztunk a sok-sok Kampfprogrammon, ideológiai, marxista-leninista–ulbrichtista–honeckerista passzuson, még a mi könyvtárügyünkhöz képest is lehetetlen koncepciókon, a szerkesztőségnek azon a különös mániáján, hogy évekkal előre tudta (és írásban közölte), miről fognak írni a szerzők, hogyan néz ki majd egy-egy szám, milyen tematika lesz uralkodó egy-két-három év múlva, ám kaptunk azért belőle olyan cikkeket is (szép számmal), amelyek szigorúan szakszerűek, elmélyülten sokatmondók, részletkérdéseket minuciózusan át- meg átvilágítók voltak. A számítógépesítéshez, az oldottabb (többfelű) könyvtárkialakításhoz, az állománygyarapítás finomstruktúrájához, a könyvtári üzemszervezéshez, a könyvtárpszichológiához, az olvasáskutatáshoz, az igények mérésé-

hez, a trendek kijelöléséhez, a matematikai konfliktuselemzéshez (és még oly sok mindenhez) ugyan nemigen járult hozzá a *Der Bibliothekar* szerzőgárdája érdemi mondandóval (némelyik téma egyenesen tilalmasnak tűnt belőle), ám annál gazdagabb volt a lap a klaszszikus (és még mindig érvényes) könyvtartan alapproblémáit boncoló írásokban, a katalogizáláselmélet, az osztályozáselmélet (számítógépesítési szempontból is releváns) elveinek följeftésében, a könyvtári technológia ügyeinek szálazásában, az együttműködés oly szertekuszált és soklépcsős problémakörének tisztázásában, a helyismereti kérdések tárgyalásában (ide is kívánczik egy „stb.”). Nos, ez a lap, a *Der Bibliothekar* 1990 végével megszűnt. E megszűnést előre jelezte az utolsó néhány szám cikkanyaga. Amikor a *Der Bibliothekar* arról kezdett értekezni, hogy mit tanulhatnak az NDK könyvtárosai az NSZK-éitól, amikor arról szóltak írásai, hogy milyenek (milyen kevésbé olvasósalogatók) az NDK közművelődési könyvtárai, amikor – neves, ismert szerzők – azt kezdték el vitatni benne, hogy vigyázó szemüket milyen városokra kell vetniük, akkor az embernek az az érzése támadt, mint egy nagyon-nagyon régi *Szabad Nép*-szám láttán, amelynek élén a Kossuth-címer volt látható (zárt anyagnak is számított ez a lapszám szinte napjainkig). A *Szabad Nép* sem élte túl e számát, a *Der Bibliothekar* is megszűnt.

Meghalt a király, éljen a király! 1991-től nincs *Der Bibliothekar* – Isten nyugosztalja! –, ám van *BibliotheksInfo* (belső címlapján *Bibliotheks Info*). Az új lapot a *Deutsches Bibliotheksinstitut* (DBI) és a jól ismert *Zentralinstitut für Bibliothekswesen* (ZIB) adja ki. A kiadók és a szerkesztőség (Jana Krötzsch és Brigitta Rehbeln, mindketten a ZIB-től, Hermann-Matern-Str. 57. 0-1040 Berlin, telefon 236-2897, 236-2849, telefax 236 38 46) nem sok

sort szán a *Der Bibliothekar* elparentálására. Annál bővebben szólnak – nagyon helyesen – arról, mit is akar az új lap, a *BibliotheksInfo*. A *Der Bibliothekar* olvasói számára első pillanatra talán csalódás az új lap, ám a programot olvasva megnyugodhatnak. A szerkesztőség egyelőre (időhatár nincs kitűzve) átmeneti, hangsúlyosan átmeneti lapra gondolt. Arra, hogy az új szövetségi államoknak („neue Bundesländer”), ami természetesen a régi NDK-t jelenti, szükségük lehet egy gyors segítségre, „átnevelésre”, amin természetesen nem a szocialista típusú átnevelés értendő (I. mondjuk a Ho Si Minh városbéli – szajgoni – kurvák esetét), hanem a „leamaradtaknak” a legszükségesebb információkkal való elárasztását. Az első számban valóban ez az információáradat foglalja el a túlnyomó részt. Információk arról, hogy milyen (volt) NDK-s képzettségi fok milyen BRD-s foknak, fokozatnak felel meg, folytatva azon, hogy milyen érdek- és szakmai képviselői szervek léteznek az immár egységes országban (és a különféle tartományokban), milyen intézményekhez, információs központokhoz, grémiumokhoz, szövetségekhez (a német nyelv ilyen szempontból is sokkal gazdagabb lévén a magyarnál megintcsak az stb.-vel kell élnünk) fordulhat az az NDK-s (neue Bundesländerbéli) könyvtáros, akinek ilyen vagy olyan problémája van. Talán túl is teng az érdekvédelem, a személyes ügyben való segítségadási szándék és intézményhálózat a szakmain, pedig az utóbbiból is van választék bőségesen. Jellemző a rovatok címe (tán lefor-

dítani sem érdemes őket): *Praxisberichte* (gyakorlati információk), *Arbeitshilfen* (segítség a munkában), *Kontakte* (ezt már tényleg nem fordítjuk le), *Termine* (a jogi tanácsadás időpontjai), *Kurznachrichten* (rövid, de inkább gyors, hírek), *Institutionen – Verbände – Gremien* (intézmények, szövetségek, grémiumok), *Fachliteratur* (ezt se fordítjuk).

Az az előszóból is nyilvánvaló, hogy nem egyetemes, minden könyvtár típusra kiterjedő, minden könyvtár típus dolgozóit eleve olvasói közé számító lap a *BibliotheksInfo*. A célzott közeg a közművelődési könyvtárak (magyarul újabban közkönyvtárak) szakembergárdája. Rájuk számít, őket akarja segíteni abban, hogy mihamarabb megtalálják helyüket, szerepüket, tanácsadóikat, a rájuk vonatkozó jogszabályokat, a nekik indított tanfolyamokat, a problémáikkal foglalkozó grémiumokat, szövetségeket, intézményeket, az ő napi munkájukban segítő irodalmat, személyeket, információs bázisokat. Egyelőre – úgy látszik – a lap a bőség zavarával küzd. Rengeteg olyan szerv, intézmény (stb.) van, amely vagy teljes egészében, vagy kiemelt feladatként az NDK közkönyvtárosaival foglalkozik, nekik kíván segítséget nyújtani. Lehet, túl sok is ez a jóból, ezt innen nehéz megítélni. Maga a segítségnyújtás ténye imponáló. Kivált, ha arra gondolunk, hogy hazánkban a könyvtárosok abszolút magukra voltak hagyva (a múlt idő szemérmes közsztatás ezúttal) a rendszerváltás, közigazgatási váltás, „nagytakarítás” utáni helyzet, önkormányzati felállás időszakában. Tény, hogy volt NDK-s kollégáink ilyen szempontból nem szenvednek szükségét. Egyebekben azonban talán igen. Mint mondtuk, a *Der Bibliothekar* szaklap volt, szakcikkekkel, szaktanulmányokkal, könyvismertetésekkel stb. A *BibliotheksInfo* inkább a mi hálózati híradóink végére hasonlít (ha sokkal magasabb színvonalon és tartalommal is). Valóban híreket, faktografikus információkat, adatokat, tényeket, címet, telefon- és telefaxszámokat közlő orgánium, nem a „szakma központi lapja”. (A címváltozás ezt a váltást kiválóan tükrözi.) Természetesen örülhetnek ennek az NDK-s könyvtárosok, nekik a *BibliotheksInfo* – egyelőre – főleg gyors tájékoztató, könyvtárosi közhasznú ismeretek tára. De az nyilvánvaló, hogy a dolgnak ideiglenesnek kell lennie. Egy-két hónap (talán fél vagy egy év) és a *BibliotheksInfo* nem lesz mit közölnie. A tények, adatok, információk elraktározódnak, és a könyvtárosokat megint az kezdi majd el érdekelni, amit

a *Der Bibliothekar*ból oly hiányosan, olyannyira áthallásosan kaptak. A szakma igazi, tartalmi problémái.

Magyar könyvtárosnak szívfájdító olvasmány az új lap. Sajnálja, hogy számára senki nem nyújtott ilyen információkat akkor, amikor arra a legnagyobb szüksége lett volna (ma sem nyújt senki ilyet), de sajnálja azt is, hogy számára – a nemzetközi együttműködés jelen (mély)pontján – ezek az információk nem információk, végül, harmadszor, sajnálhatja azt is, hogy nem kapott olyanféle kitűnő, neki is rendkívül sokatmondó tanulmányokat, mint amilyenekkel ellátta őt a *Der Bibliothekar* utolsó néhány száma, és – sporadikusabban – a régi, az ulbrichtianus-honeckerianus, de mégiscsak kiváló szakemberek által írt szaklap.

Melegen gratulálunk a *BibliotheksInfo* kiadónak, szerkesztőinek, szerzőinek; irigyeljük az infóval oly igen ellátott valahai kelet-európai szocialista testvéreinket; szeretnénk, ha viszonylag hamar arról adhatnánk számot, hogy a *BibliotheksInfo* befejezte átmeneti időszakát, át (vagy vissza) alakult szaklappá, amelyből sokat tanulhatunk, amelynek cikkeit átvehetjük, amellyel érdemi kommunikációba léphetünk (ha nem is testvéri alapon).

A Szabolcs-Szatmár Megyei Könyvtári Híradó tavalyi kettes számának élén néhány kevésbé érdekes, rövid cikk áll. Némelyik határozottan dühbe hozza az olvasót, kivált az olyant, aki tudja, micsodás könyvtárról szól és micsodás szerzőtől származik például *A város könyvtára – Vásárosnaményban* című cikk. Nos, az alig kétflekkes „mű” szerzője az az *Antal Miklós*, akiről jószerivel mindenki tudhatja, hogy könyvtáráról százennyit is tudna mondani, olyast méghozzá, amit mindenki szívesen olvasna. Ez a két flekk – egyszerűen tévedés. Ennyit, erről a témáról nem szabadott volna hozni. De látható, hogy a szerkesztő egyszerűen csak be akarta vele (és említésre alig méltó társaival) vezetni a fő-fő témát, a nagy cikket, a terjedelemre nézvést ugyan szintén soványka, tartalmilag azonban imponálóan gazdag írást, az Ajánlást (*Ajánlás a helyi önkormányzatoknak a könyvtári szolgáltatások megszervezéséhez és rendszerszerű működtetéséhez*). Lehet, e cikknek (ha egyáltalán annak nevezhető) nem itt kellett volna megjelennie (vajh melyik önkormányzati képviselő, felelős „nagy” ember fogja kikeresni a Híradóból ezt az írást?); lehet, élőszóval kellett volna

fülbe súgniuk a szerzőknek, lehet, rölapokon kellett volna az illetékesek útjába szórni ezt az Ajánlást, az azonban bizonyos, hogy a benne megfogalmazottak nem csak abszolút igazak, hanem úgy is vannak megfogalmazva, hogy abból mindenki, legyen mégoly ostoba önkormányzati funkcionárius is, érthet. Azért érdemes felhívni a figyelmet erre az írásra, mert ha a célzottakat talán nem is éri el (bár reménykedünk benne, hogy nem csak a Híradó ezen számára készült, más úton-módon is terjesztik), elérheti és el kell érnie a könyvtárostársadalmat, mindazokat, akik maguk is szeretnének „súgni” (helyesebben üvölni, süvölni) az önkormányzatoknak, ám azt talán nem tudják ilyen veretesen, szépen, paragrafusokkal is felcífrázva összefoglalni. Amiként az Ajánlásoknak, úgy nincs szerzője a következő tanulmánynak sem. Pedig ha az előbbi mintapéldánya a másoknak-szólásnak (minden taktikai, stilisztikai, retorikai, jogi fiorituráival), e második paradigmája a magunkhoz szólásnak (*A Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár feladatrendszere, megújulási és fejlesztési céljai*). Hasonló (vagy azonos) című pépert szinte minden könyvtáros írt már. Stilisztikai dolgozatok szoktak ezek lenni, a felsőbb instanciák számára, az ő szájuk íze szerint édesített, kiókuhlált dolgozatok, amelyeket azért nem írt alá soha senki, mert a szellemi szülőapaságot restellni illett (teljes joggal). Nos, ezúttal másról van szó. Egy remek, minden ízében átgondolt, komoly szellemi produkciót jelentő irományról, programtanulmányról, amely ugyan mintának nemigen vehető (ez is mellette szól, nem általában kínál programot megyei könyvtárak számára, hanem minden ízében az adott, szabolcsi-szatmári-beregi műintézményre van szabva), ám annál több tanulságot nyújt mindenkinek, aki már belefásult a stilisztikai (ön-célú) bravúrokba, és előlről kíván mindent kezdeni. Meg akarja fogalmazni a maga és munkatársai számára, mi is könyvtárának feladatrendszere, melyek megújulási és fejlesztési céljai.

Ha csak ezt a két írást tartalmazná a Híradó kettes száma, akkor is kiemelkedő produkciónak kellene tartanunk. De persze van benne más is. Szokottabb és szokatlanabb, ám egyként igényes írások (pl. *Rába Tamás* fél kézzel „odakent”, éppen ezért remek szemléje) bősege követi még a két „nagyot”, ám ha valaki kézbe veszi ezt a Híradó-számot, mégiscsak az Ajánlásért és a Célokért kell ezt tennie.

PATÓ KÁROLY
grafikáiból
(Cikkünket lásd
a 361. oldalon)

